

Stichting Pensioenfonds
Wolters Kluwer Nederland

Jaarverslag 2023

Foto omslag: 12170163 © Arne9001 | Dreamstime.com

Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland

Adres : Staverenstraat 15
7418 CJ Deventer
Bezoekadres : Hanzeweg 58
7418 AT Deventer
Postadres : Postbus 23
7400 GA Deventer
Telefoon : 0570 – 64 80 81
E-mailadres : pensioenfonds@pensioen-wk.nl
Website : www.pensioen-wk.nl

Als u vragen over het jaarverslag heeft, kunt u contact opnemen met:
Mevrouw K. Nauta-van der Linden, telefoon 06-2155 0470, of
De heer R. Heidemans, telefoon 06-2546 2398

Inhoud

Voorwoord van de voorzitter	5
Belangrijkste ontwikkelingen in 2023	7
Kengetallen	9
Verslag van het bestuur	10
1. Waar staat het pensioenfonds voor?	10
1.1 Profiel	10
1.2 Doelstelling, missie, visie en strategie	10
2. Communicatie	13
2.1 Strategisch communicatiebeleid	13
2.2 Risicopreferentieonderzoek	13
2.3 Communicatie over Wet Toekomst Pensioenen en toekomst pensioenfonds	13
2.4 Nieuwe website met portaal en planner	14
2.5 Pensioenbijeenkomsten	14
3. Pensioenuitvoering	15
3.1 Korte beschrijving van de pensioenregeling	15
3.2 Toeslagen-, kortings- en premiebeleid	15
3.3 Pensioenzaken	18
4. Financieel	21
4.1 Financiële toelichting 2023	21
4.2 Actuariële analyse	22
4.3 Herstelplan en haalbaarheidstoets	24
4.4 Beleggingen	24
4.5 Uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer	33
5. Governance	37
5.1 Organisatie	37
5.2 Externe controle en advies	40
5.3 Code Pensioenfondsen	41
5.4 Geschiktheid	41
5.5 Beloningsbeleid en beloningsstructuur	42
5.6 Fraudebeheersing en naleving wet- en regelgeving	43
5.7 Gedragscode	43
6. Risicobeheer	45
6.1 IRM-beleid	45
6.2 IRM-raamwerk	45
6.3 Risicobereidheid	47
6.4 Financiële risico's	47
6.5 Eigen risicobeoordeling (ERB)	48
6.6 Interne audits	48
7. Toekomstparagraaf	50

Verklaring van de compliance officer	52
Verslag van het verantwoordingsorgaan en reactie van het bestuur	53
Verslag van de raad van toezicht en reactie van het bestuur	56
Jaarrekening 2023	63
Toelichting op de jaarrekening 2023	66
1. Inleiding	66
2. Overeenstemmingsverklaring	66
3. Grondslagen voor waardering van activa en passiva en voor resultaatbepaling	66
4. Toelichting op de balans per 31 december 2023	71
5. Risicobeheer	77
6. Niet uit de balans blijkende verplichtingen	84
7. Verbonden partijen	85
8. Toelichting op de staat van baten en lasten 2023	86
9. Aantal personeelsleden	90
10. Vergoedingen bestuur en raad van toezicht	90
11. Belastingen	90
12. Gebeurtenissen na balansdatum	90
13. Vaststelling van de jaarrekening	91
Overige gegevens	92
Actuariële verklaring	92
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	94
Bijlage 1: Personalía vanaf 2023 tot 10 juni 2024	104
Bijlage 2: Checklist naleving Code Pensioenfondsen per 31 december 2023	105
Bijlage 3: SFDR artikel 8 periodieke rapportage	108
Begrippenlijst	114

Voorwoord van de voorzitter

Terugblik op 2023

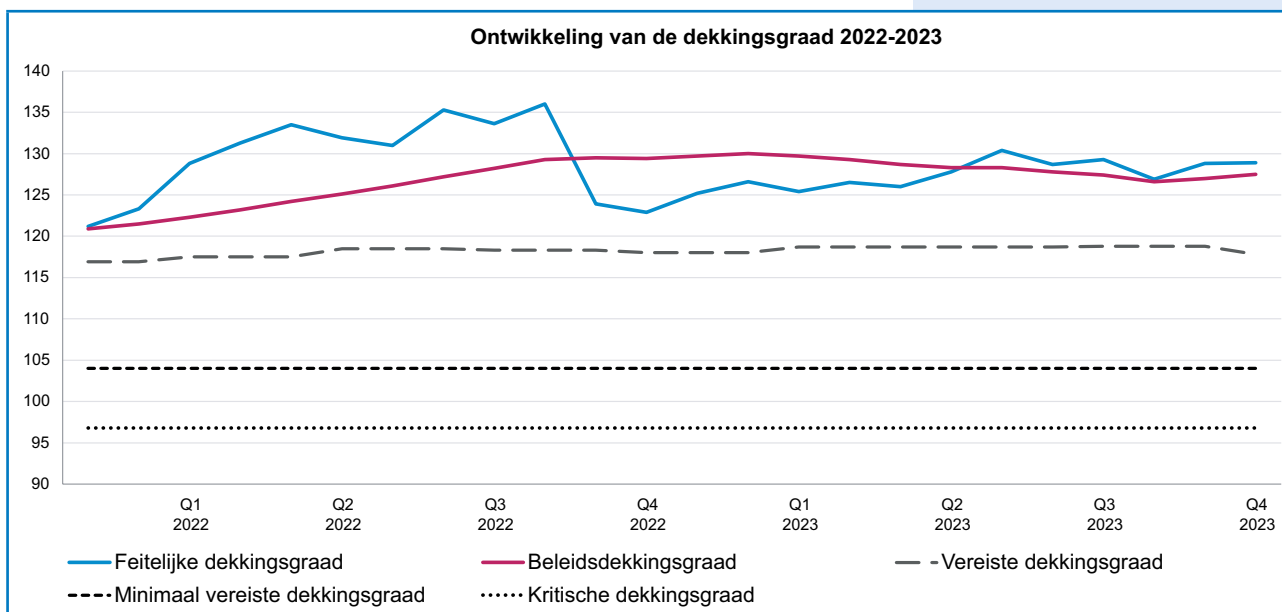
Het was opnieuw een onrustig jaar daar waar het de wereldvrede betreft. Deze wordt danig op de proef gesteld door de voortdurende oorlog tussen Rusland en Oekraïne en het in oktober opgelaaide gewapende conflict tussen Israël en Hamas. Een oorlog die kan uitgroeien tot een oorlog op wereldschaal en een gewapend conflict dat feitelijk veel verder reikt dan in het Midden-Oosten. En – zoals het altijd gaat bij dergelijke oorlogen en gewapende conflicten – met de gewone burger in het algemeen en de kinderen in de conflictgebieden in het bijzonder als de grootste slachtoffers. De schrik slaat je om het hart als je nadenkt over de mogelijke verdere ontwikkelingen.

Het was een bijzonder jaar daar waar het de toekomst van het pensioenfonds betreft. Wij zijn onderweg naar een nieuw pensioenstelsel. Voor sociale partners betekent dit dat zij moeten kiezen tussen een Solidaire Premiereregeling en een Flexibele Premiereregeling. Sinds de zomer van 2023 is duidelijk dat de sociale partners van Wolters Kluwer Nederland kiezen voor de Flexibele Premiereregeling als toekomstige pensioenregeling voor de werknemers van Wolters Kluwer Nederland, waarbij het de bedoeling is dat deze nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2027 van kracht wordt. Vorig jaar hebben wij in het jaarverslag al aangegeven dat de Flexibele Premiereregeling passend kan zijn voor de deelnemers, maar voor het pensioenfonds niet uitvoerbaar is. Dit vanwege de voor die regeling benodigde ingrijpende wijzigingen in de organisatie en in het vermogensbeheer, alsmede vanwege de aanzienlijk hogere verwachte uitvoeringskosten. Het bestuur heeft daarom besloten dat uitvoering van de Flexibele Premiereregeling door het pensioenfonds niet in het belang is van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Met als gevolg dat het pensioenfonds over zal gaan tot liquidatie, gevolgd door een collectieve overdracht van alle financiële middelen en verplichtingen naar een beter bij de nieuwe pensioenregeling passende pensioenuitvoerder. Het streven is om deze collectieve waardeoverdracht van de huidige regeling per 1 januari 2025 te laten plaatsvinden. De nieuwe pensioenuitvoerder voert dan naar verwachting vanaf 2027 de beoogde nieuwe Flexibele Premiereregeling uit. Voor het bestuur van het pensioenfonds, en niet in het minst voor de medewerkers van het pensioenbureau, zijn 2023 en 2024 dus intensieve jaren. Verderop in het jaarverslag leest u daar meer over en uiteraard ook over hoe het jaar 2023 financieel heeft uitgepakt voor ons pensioenfonds.

Ik wil dit voorwoord graag eindigen met het bedanken van alle medewerkers van het pensioenbureau voor de extra inspanningen die zij gedurende deze intensieve periode voor het fonds hebben geleverd en nog zullen leveren. Het bestuur is hen daarvoor zeer erkentelijk.

Ruud Kruijff
Voorzitter

Belangrijkste ontwikkelingen in 2023

1. Per 1 januari 2024 was een gedeeltelijke toeslagverlening mogelijk van 0,14%. Per 1 januari 2023 werden de pensioenen met 9,73% verhoogd.
2. De gemiddelde UFR rekenrente is per jaareinde gedaald (2,38% eind 2023 ten opzichte van 2,7% eind 2022). Tussentijds kwam de rentestand boven de 3% uit, waarop de renteafdekking begin oktober rond de hoogste stand van 2023 is verhoogd van 75% naar 85%.
3. De feitelijke dekkingsgraad steeg in 2023 van 122,9% naar 128,9%. De dekkingsgraad steeg door een positieve ontwikkeling op de aandelenmarkten en een aanvankelijke stijging van de rente. Hoewel de rente daarna aan het einde van het jaar scherp daalde, was de impact op de dekkingsgraad door de verhoogde afdekking zeer beperkt.
4. De beleidsdekkingsgraad (gemiddelde over twaalf maanden) daalde in 2023 van 129,4% naar 127,5%. De daling van de beleidsdekkingsgraad werd veroorzaakt door de hoge toeslagverlening (indexatie) per 1 januari 2023.
5. Het totaal nettorendement was in 2023 11,6% (2022: -/- 21,0%). Het vijfjaars-gemiddeld nettorendement is 3,0% (zie paragraaf 4.4.8).
6. De uitvoeringskosten per deelnemer (exclusief gewezen deelnemers) bedroegen in 2023 € 338,- inclusief kosten gedragen door de werkgever, een toename van 15% ten opzichte van 2022 (zie paragraaf 4.5).
7. De pensioenpremie werd in 2023 verlaagd van 28,0% naar 24,5%. Het opbouwpercentage bleef ongewijzigd op 1,875%. Voor de periode tot overgang op de nieuwe pensioenregeling conform de Wet toekomst pensioenen (hierna: Wtp), maar uiterlijk tot 1 januari 2027, spraken sociale partners af de premie (24,5%)

en opbouw (1,875%) stabiel te houden en vanaf 2024 een premie-egalisatiereserve te vormen. Een eventueel batig saldo aan het einde van de looptijd wordt ingezet ter compensatie voor het vervallen van de doorsneesystematiek.

8. De implementatie van het pensioenadministratiepakket AxyLife van Lumera (voorheen: AxyWare) is begin 2024 afgerond. Hiermee beschikt het fonds nu ook over een deelnemersportaal en een pensioenplanner. De introductie van het portaal en de planner kende helaas de nodige technische uitdagingen, die ondanks een snelle oplossing tot een significante toename van het aantal klachten leidde.
9. In de zomer van 2023 bereikten sociale partners overeenstemming over de voorkeur voor een Flexibele Pensioenregeling (hierna FPR) als nieuwe pensioenregeling. Daarop constateerde het bestuur dat de huidige strategie van het fonds niet langer houdbaar is. Hierop volgde een strategische heroriëntatie en werd ook een Eigen Risico Beoordeling (hierna: ERB) uitgevoerd. Het scenario om het fonds te liquideren en de pensioenverplichtingen over te dragen aan een nieuwe uitvoerder is het meest in het belang van de deelnemers. Het bestuur heeft op 4 december 2023 een voorgenomen besluit voor dit scenario genomen met een beoogde overdrachtsdatum voor de huidige pensioenregeling van 1 januari 2025. De nieuwe pensioenuitvoerder voert dan naar verwachting vanaf 2027 de beoogde nieuwe FPR uit.

Kengetallen

(bedragen in € miljoen)	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Aantal deelnemers						
– Actieve deelnemers	776	774	762	749	739	744
– Gewezen deelnemers	3.437	3.646	3.789	3.878	4.074	4.160
– Pensioengerechtigden	2.978	2.923	2.881	2.820	2.732	2.680
Totaal deelnemers	7.191	7.343	7.432	7.447	7.545	7.584
Premies en uitkeringen						
Feitelijke premie (in %)	24,5	28,0	31,7	27,2	24,0	24,0
Ontvangen premie	10,4	10,9	11,7	9,7	8,1	7,8
Zuivere kostendeekkende premie (FTK)	11,0	13,6	16,1	13,5	10,9	10,4
Premiedekkingsgraad (in %)	110,9	93,5	91,6	92,8	88,9	87,2
Pensioenuitkeringen	36,1	32,7	31,7	31,4	30,6	30,2
Toeslagverlening (in %) ⁽¹⁾	0,14	9,73	2,12	–	–	0,48
Stijging prijsindexcijfer (in %) ⁽²⁾	0,21	14,53	2,70	1,11	2,65	1,88
Solvabiliteit						
Pensioenvermogen ⁽³⁾	1.113,7	1.024,1	1.323,5	1.288,1	1.204,8	1.066,3
Voorziening pensioenverplichtingen	864,3	833,2	1.067,5	1.145,5	1075,3	982,3
Eigen vermogen ⁽⁴⁾	249,4	191,0	256,0	143,8	131,8	86,5
Dekkingsgraden (in %)						
Beleidsdekkingsgraad	127,5	129,4	120,2	106,0	108,0	112,9
Feitelijke dekkingsgraad	128,9	122,9	124,0	112,5	112,0	108,6
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0	104,0	104,0	104,0	104,0	104,0
Vereiste dekkingsgraad	117,8	118,0	116,9	115,0	115,9	116,3
Kritische dekkingsgraad	96,8	96,8	96,8	96,8	96,7	96,4
TBI-grens ⁽⁵⁾	139,2	139,2	123,9	122,7	124,0	123,2
Reële dekkingsgraad ⁽⁶⁾	91,6	93,0	97,0	86,4	87,1	91,6
Gemiddelde rente RTS (in %) ⁽⁷⁾	2,4	2,7	0,5	0,1	0,7	1,3
Rendement (in %)						
Totaal nettorendement	11,6	–21,0	4,4	8,9	15,4	–1,6
Benchmark	11,9	–19,4	3,8	8,7	14,7	–1,5
Totaal netto vijfjaarsgemiddelde	3,0	0,4	6,2	7,0	5,4	6,7
Benchmark vijfjaarsgemiddelde	3,1	0,5	5,8	6,4	4,7	5,7
Uitvoeringskosten (in €)						
Uitvoeringskosten per deelnemer	176	148	114	112	112	104
Idem exclusief gewezen deelnemers	338	293	233	233	244	231
Vermogensbeheerkosten (in %)⁽⁸⁾						
– Beheerkosten	0,30	0,27	0,28	0,26	0,29	0,30
– Transactiekosten	0,11	0,10	0,08	0,12	0,08	0,09
Totaal vermogensbeheerkosten	0,41	0,37	0,36	0,38	0,37	0,39

(1) Toeslagpercentage per 1 januari volgend op het boekjaar.

(2) De stijging van het Consumenten Prijsindexcijfer Alle Huishoudens over de maand september ten opzichte van het prijsindexcijfer een jaar eerder.

(3) In 2018-2019 is het pensioenvermogen inclusief de achtergestelde lening van WKNL van € 25 miljoen, die in 2020 werd kwijtgescholden.

(4) In 2018-2019 is het eigen vermogen inclusief de bij noot 3 genoemde achtergestelde lening.

(5) Beleidsdekkingsgraad die wettelijk minimaal nodig is voor volledige toeslagverlening (toekomstbestendig indexeren).

(6) De definitie van de reële dekkingsgraad is: beleidsdekkingsgraad gedeeld door de TBI-grens.

(7) De gemiddelde rente is gebaseerd op de rentetermijnstructuur die DNB publiceert, en wordt gewogen met de pensioenverplichtingen.

(8) In procenten van het gemiddeld belegd vermogen.

Verslag van het bestuur

1. Waar staat het pensioenfonds voor?

1.1 Profiel

Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (hierna: het fonds), statutair gevestigd in Deventer, is op 4 oktober 1991 ontstaan uit de fusie van de Stichting Pensioenfonds Wolters Samsom Groep en de Stichting Kluwerpensioenfonds 1966.

Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van Wolters Kluwer Holding Nederland B.V. (hierna: WKNL) en de met haar gelieerde ondernemingen, die vallen onder de werkingssfeer van de tussen het fonds en WKNL gesloten uitvoeringsovereenkomst. Hiertoe wordt ultimo 2023 in totaal voor bijna 7.200 deelnemers¹ € 1.114 miljoen pensioenvermogen aangehouden.

De laatste statutenwijziging heeft plaatsgevonden per 1 januari 2024 vanwege de herziene klachten- en geschillenregeling.

Het fonds is een ondernemingspensioenfonds, staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41244973 en is lid van de Pensioenfederatie.

1.2 Doelstelling, missie, visie en strategie

Het fonds heeft zijn doelstelling, missie, visie en strategie vastgesteld en daarbij tevens aangegeven, op welke wijze uitvoering zal worden gegeven aan de vastgestelde strategie.

Doelstelling

De doelstelling van het fonds is het toekennen van nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten aan zijn deelnemers, het uitkeren van pensioenen aan zijn pensioengerechtigden en het – voor zover de middelen van het fonds dat, afhankelijk van de dekkingsgraad, toelaten – waardevast houden van de pensioenaanspraken en de pensioenrechten.

Missie

Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenovereenkomst, die WKNL ('de werkgever') heeft gesloten met zijn (gewezen) werknemers. De uitvoering dient correct, evenwichtig, transparant, risicobewust, maatschappelijk verantwoord en efficiënt te geschieden. Het fonds wil een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds zijn, dat zijn ambities en verplichtingen naar zijn deelnemers helder communiceert en onderbouwd wil waarmaken.

Visie

Het fonds wil professioneel, efficiënt en wendbaar zijn. Een pensioenfonds, dat in staat is om tijdig en adequaat te reageren op actuele ontwikkelingen, ten einde de belangen van zijn deelnemers zo goed mogelijk te kunnen waarborgen.

Daarbij geldt dat een solvabele en stabiele financiële positie van het fonds, het leveren van een bijdrage met een positieve maatschappelijke impact, transparantie

¹ Onder deelnemers wordt verstaan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

bij de verantwoordelijkheid voor en de afweging van de besluitvorming en een heldere communicatie met deelnemers, de werkgever en andere belanghebbenden essentieel zijn voor het vertrouwen in het fonds. Hierbij is een evenwichtige afweging van belangen leidend in de besluitvorming.

Strategie

Het bestuur hanteert een managementcyclus bij het realiseren van de gestelde doelen. Het bestuur handelt daarbij in overeenstemming met de wet- en regelgeving en de Code Pensioenfondsen. Periodiek worden de inspanningen, kritische succesfactoren en resultaten van het fonds geëvalueerd en besproken in de eigen organisatie en wordt daar verantwoording over afgelegd. Het bestuur richt zich daarbij op het belang van de deelnemers, op de beginselen van goed bestuur en op een gedegen onderbouwd risicomanagement, alsmede op een tijdige en juiste communicatie met de deelnemers, de werkgever en de toezichthouders. Het bestuur hecht belang aan permanente deskundigheid, kwaliteit, motivatie en inzetbaarheid van alle bij het fonds betrokkenen.

Uitvoering

Het bestuur delegeert de uitvoerende werkzaamheden aan de directeur van het fonds. De directeur van het fonds geeft leiding aan de medewerkers van het pensioenbureau. De medewerkers van het pensioenbureau zijn competent voor het uitvoeren van de kerntaken te weten de bestuursondersteuning, het risicomanagement, de pensioenadministratie en de pensioencommunicatie, het vermogensbeheer en de financiële administratie.

Het fonds realiseert transparantie, betrokkenheid en vertrouwen door de deelnemers, de werkgever en andere belanghebbenden proactief en continue met inzet van verschillende media te informeren over enerzijds de inspanningen en resultaten van het fonds en anderzijds te duiden wat de risico's bij toekomstige ontwikkelingen zijn. Deelnemers, de werkgever en andere belanghebbenden worden uitgenodigd in gesprek te gaan met het fonds om antwoord te krijgen op zowel persoonlijke als algemene vragen. Het bestuur hecht aan rechtstreeks contact met de deelnemers. Naast communicatie met behulp van de website van het fonds, brieven, de telefoon en e-mail worden ook bijeenkomsten georganiseerd om te luisteren naar hetgeen bij de deelnemers leeft.

Invloed actualiteit

Op 1 juli 2023 is de Wtp ingegaan. Als gevolg hiervan moeten alle pensioenregelingen in Nederland worden gewijzigd in een zogenaamde premiereregeling. Dat betekent dat pensioenuitkeringen niet langer vast zijn, maar dat de ingelegde premie en het daarop behaalde rendement de uiteindelijke hoogte van het pensioen bepaalt. Daarbij is er de keuze tussen een Solidaire Pensioenregeling (hierna: SPR) of een Flexibele Premiereregeling (hierna: FPR). In de zomer van 2023 bereikten sociale partners overeenstemming over de voorkeur voor een FPR als nieuwe pensioenregeling. Begin 2023 had het bestuur al geconcludeerd dat de FPR passend kan zijn voor de deelnemers, maar niet uitvoerbaar is voor het fonds. Het bestuur acht het uitvoeren van een FPR (wat een niet onderscheidend product is) niet mogelijk binnen een beheerste en integere bedrijfsvoering, met een aanvaardbaar kostenniveau en met het gewenste en verwachte serviceniveau. Het uitvoeren van een FPR door het fonds is daarmee niet in het belang van de deelnemers. Daarop constateerde het bestuur dat de huidige strategie van het fonds niet langer houdbaar is.

Hierop volgde een strategische heroriëntatie. Het bestuur kwam tot de conclusie dat een liquidatie, gevolgd door een collectieve waardeoverdracht (hierna: CWO) van de huidige pensioenregeling naar een andere pensioenuitvoerder het meest in het belang is van de deelnemers. Voordat hiertoe werd besloten, heeft het bestuur dit scenario door middel van een specifieke vraag in de ERB getoetst. De conclusie was dat het scenario liquidatie van het fonds beheerst en integer kan worden uitgevoerd. De risico's zijn adequaat geïdentificeerd en benoemd. De vastgestelde beheersmaatregelen zijn van voldoende niveau. De vier overkoepelende risico's die

volgden uit dit proces zijn opgenomen in de strategische risico's uit het risicoraamwerk (zie paragraaf 6.2), en deze zullen daarom de nodige aandacht krijgen in 2024. De manier waarop de ERB is uitgevoerd wordt ondersteund door de sleutelfunctiehouder risicobeheer. Het bestuur heeft op 4 december 2023 een voorgenomen besluit tot liquidatie en CWO genomen met een beoogde overdrachtsdatum van 1 januari 2025.

2. Communicatie

2.1 Strategisch communicatiebeleid

Het fonds heeft een strategisch communicatiebeleid. Het strategisch communicatiebeleid staat aan de basis van ons onderscheidend vermogen: het fonds wil het verschil maken voor de deelnemers door persoonlijk contact.

Kernwaarden in de communicatiestrategie zijn Persoonlijk & relevant, Kostenbewust en Rust ('PKR').

Het bestuur heeft voor 2023-2025 de volgende thematische focusgebieden vastgesteld voor de communicatie:

1. Duurzaamheid
2. Individuele deelnemers: mentale rust en grip door keuzebegeleiding en segmentatie
3. Transitie naar een nieuw pensioenstelsel
4. Werkgever: strategisch partner voor pensioen en ontzorgen

2.2 Risicopreferentieonderzoek

In 2023 heeft het pensioenfonds een Risicopreferentie Onderzoek (hierna: RPO) uitgevoerd. Door middel van het RPO wordt de mate van beleggingsrisico die deelnemers willen en kunnen lopen onderzocht.

Ter promotie van het RPO is een informatiecampagne gestart en is een aantal bijeenkomsten georganiseerd, zowel fysiek – in Deventer, Groningen en Alphen aan den Rijn – als online. Tijdens deze bijeenkomsten werden het doel en de werking van het RPO uitgelegd. Ook werd stilgestaan bij de Wtp, de gevolgen hiervan voor de deelnemers en het pensioenfonds, en hoe het proces van pensioenfonds en sociale partners eruit ziet.

Deze informatiecampagne en bijeenkomsten hebben ertoe geleid dat veel deelnemers het RPO hebben ingevuld: in totaal 23% van alle deelnemers, en zelfs 41% van de actieve deelnemers. Dit betekent dat de uitkomsten representatief zijn. De uitkomsten en inzichten worden onder andere gebruikt bij de vormgeving van de pensioenregeling in het nieuwe pensioenstelsel. In de uitkomst valt op dat pensioengerechtigden een defensieve risicopreferentie hebben. Deze is ook defensiever dan de benchmark. Voor actieven geldt het omgekeerde, zij hebben een offensievere risicopreferentie. Deze is ook offensiever dan de benchmark. Gewezen deelnemers zitten hier tussenin.

2.3 Communicatie over Wet Toekomst Pensioenen en toekomst pensioenfonds

Naast de bijeenkomsten in aanloop naar het RPO, hebben pensioenfonds en werkgever WKNL gezamenlijk een viertal bijeenkomsten georganiseerd, specifiek voor werknemers van Wolters Kluwer. Tijdens deze bijeenkomsten zijn werknemers geïnformeerd over de impact van de Wtp, de keuze van sociale partners voor de FPR en waarom het uitvoeren van een FPR door het fonds niet in het belang is van de deelnemers. In totaal heeft meer dan de helft van de medewerkers een van deze bijeenkomsten (fysiek of online) bijgewoond.

Het Jaarbericht dat jaarlijks aan alle deelnemers worden verstuurd, was dit jaar geheel gewijd aan het nieuwe pensioenstelsel. In een aantal artikelen werd stilgestaan bij de Wtp. Leden van de Centrale Ondernemingsraad (hierna: COR) van Wolters Kluwer en het verantwoordingsorgaan van het fonds gaven inzicht in hun rol in dit proces.

De liquidatie van het fonds en collectieve waardeoverdracht (hierna: CWO) naar een andere uitvoerder, voorafgaand aan de overgang op de Wtp, is een bijzonder en complex traject. Goede communicatie met de deelnemers is daarbij essentieel. Daarom is er in 2023 – naast het reguliere jaarplan communicatie – een jaarplan opgesteld specifiek voor communicatie tijdens de transitie. In dit jaarplan is aange-

geven op welke manier de deelnemers worden meegenomen in de transitie, met als doel hen actief te betrekken, onduidelijkheid en onzekerheid te beperken, en draagvlak te creëren.

2.4 Nieuwe website met portaal en planner

In 2022 is het fonds gestart met de implementatie van het nieuwe pensioenadministratiesysteem Axylife van Lumera, die begin 2024 is afgerond (zie ook paragraaf 3.3.3). Door de overgang op dit nieuwe systeem, kon het fonds de website vernieuwen. Een groot voordeel van deze nieuwe website is dat het fonds nu ook beschikt over een pensioenportaal (mijnSPWKN). Hier hebben de deelnemers direct inzicht in hun persoonlijke pensioengegevens. Ook alle persoonlijke correspondentie van het fonds aan de deelnemer is hier te vinden. En tot slot kunnen deelnemers met behulp van de pensioenplanner inzicht krijgen in de gevolgen van keuzes die zij binnen de pensioenregeling kunnen maken. Bijvoorbeeld het eerder in laten gaan van hun pensioen, variëren in de hoogte van de pensioenuitkering en het verzekeren van een partnerpensioen op de pensioeningangsdatum. De pensioenplanner wordt ook ingezet tijdens de persoonlijke adviesgesprekken, waarmee het fonds invulling geeft aan de open norm voor keuzebegeleiding.

De introductie van het pensioenportaal was wat later dan gepland, namelijk in december. In september 2023 werden de UPO's voor het eerst vanuit het nieuwe systeem gegenereerd, maar moesten daarom nog wel per post worden verstuurd. Onlangs de krappe tijdslijn is het gelukt de UPO's op tijd te versturen (voor 1 oktober). Deelnemers kunnen de digitale versie van dit UPO nu ook raadplegen in het pensioenportaal.

2.5 Pensioenbijeenkomsten

In 2023 is er een voorlichtingsbijeenkomst gehouden voor nieuwe medewerkers van Wolters Kluwer en een voorlichtingsbijeenkomst voor deelnemers die bijna met pensioen gaan (Pensioen In Zicht dag). In verband met de bijeenkomsten inzake het RPO en de Wtp, is er vanuit capaciteitsoverwegingen voor gekozen in 2023 geen deelnemerspanel te organiseren.

3. Pensioenuitvoering

3.1 Korte beschrijving van de pensioenregeling

De huidige pensioenregeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. In overeenstemming met artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst.

De pensioenregeling (2023) heeft de volgende kenmerken:

- Pensioenrichtleeftijd: 68 jaar.
- Maximale inkomensgrondslag (salaris plus vakantietoeslag): € 128.810 (2022: € 114.866).
- Franchise: € 16.322 (2022: € 14.802).
- Het opbouwpercentage wordt jaarlijks vastgesteld en is onder andere afhankelijk van de hoogte van de premiebijdrage. Voor 2023 bedroeg het opbouwpercentage 1,875% (2022: 1,58%).
- Nabestaandenpensioen: voor de actieve deelnemers is het partnerpensioen op risicobasis verzekerd. Gewezen deelnemers en gepensioneerden kunnen kiezen voor een partnerpensioen door uitruil van een gedeelte van het ouderdomspensioen. Verder is er recht op een wezenpensioen.

3.2 Toeslagen-, kortings- en premiebeleid

3.2.1 Premiebeleid

De premie die in 2023 feitelijk in rekening is gebracht bedroeg 24,5% van de pensioengrondslag. Deze premie is opgebouwd uit een vaste premie van 24% (die is vastgesteld in het overleg tussen werkgever en werknemers in de sociale pensioencommissie) en een extra premie van 0,5% voor rekening van de werkgever.

Voor de vaststelling van het opbouwpercentage hanteert het bestuur de volgende beslisregel.

Indien de feitelijke premie lager is dan de hoogste van:

- a. De geprognosticeerde gedempte kostendeekkende premie; of
- b. De geprognosticeerde premie die overeenkomt met een premiedekkingsgraad van 92% die uitgaat van de zuivere kostendeekkende premie zonder een opslag die nodig is voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen), wordt de opbouw evenredig verlaagd.

In 2022 is onderzocht welke financiële opzet evenwichtig en wenselijk is in de periode tot overgang op de Wtp. Voor de vaststelling van de kostendeekkende premie is met ingang van 2023 overgegaan op de gedempte premie op basis van verwacht rendement. Met de wijziging van de premiesystematiek wordt beoogd te komen tot een stabielere premie en opbouw. Per peildatum 30 september 2022 zijn de rentetermijnstructuur en inflatiecurve in beginsel voor een periode van vijf jaar vastgezet. Het rendement op zakelijke waarden wordt bepaald op basis van de beleggingsmix en de maximale rendementen zoals vastgesteld door de Commissie Parameters.

Sinds 1 juli 2023 zijn aangepaste parameters van toepassing, gebaseerd op het voortijdig advies van de Commissie Parameters 2022. De maximale rendementen op zakelijke waarden zijn hierbij naar beneden bijgesteld en de inflatiecurves zijn voor de langere termijn naar boven bijgesteld. Door deze wijzigingen zou het opbouwpercentage bij een premie van 24,5% moeten worden verlaagd naar 1,775%.

Om massale verlaging van pensioenopbouw te voorkomen, is het pensioenfonds eenmalig toegestaan om de rentetermijnstructuur en inflatiecurve opnieuw voor een periode van vijf jaar vast te klikken. Voorwaarde is dat de feitelijke premie niet wordt verlaagd. Door deze eenmalige mogelijkheid kan het fonds bewerkstelligen dat het opbouwpercentage 1,875% blijft.

Het bestuur heeft na een positief advies van het verantwoordingsorgaan aan sociale partners voorgesteld om van deze mogelijkheid gebruik te maken. Dit pakt gun-

stig uit voor de actieve deelnemers en heeft ten opzichte van de situatie in 2023 geen nadelig effect voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De premiedekkingsgraad blijft ruim boven de ondergrens en het effect van dit besluit op de dekking is verwaarloosbaar. Daarmee is dit besluit evenwichtig.

Aangezien de verwachting is dat de premie van 24,5% ook in de komende jaren nog zal volstaan om het opbouwpercentage van 1,875% te handhaven, hebben sociale partners ermee ingestemd om een afspraak te maken voor de jaren tot aan overgang op de Wtp, maar uiterlijk tot en met 2026, om op die manier stabiliteit en rust te creëren.

Daarbij zijn sociale partners en het pensioenfonds overeengekomen het overschot aan premie (de feitelijke premie ten opzichte van de gedempte kostendekkende premie (24,5% ten opzichte van 22,2% voor 2024) vanaf 2024 te reserveren in een premie-egaliseringsreserve die kan worden gebruikt om verlaging van het opbouwpercentage in de jaren tot overgang op de Wtp te voorkomen. Indien de reserve op het transitiemoment een positief saldo heeft, wordt dit gebruikt voor het compenseren van het nadeel dat ontstaat door afschaffing van de doorsneesystematiek.

De kostendekkende premie bestaat uit:

- De actuair benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling en de risicopremies voor het partnerpensioen en de premievrijstelling wegens arbeidsongeschiktheid.
- Een opslag voor de uitvoeringskosten.
- Een opslag voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen (hierna: VEV).

Gelet op het toeslagenbeleid van het fonds is in deze kostendekkende premie geen premie ten behoeve van de toeslagverlening opgenomen.

De feitelijke (ontvangen) premie en de kostendekkende premies worden hieronder gespecificeerd:

Premies en koopsommen

	2023	2022
<i>Feitelijke premie</i>		
Premies werkgever	6.975	7.769
Premies actieve deelnemers	3.380	3.107
Totaal feitelijke premie	10.355	10.876
<i>Gedempte kostendekkende premie</i>		
Actuair benodigde premie	5.594	8.343
Opslag voor uitvoeringskosten	200	200
Opslag voor instandhouding van het VEV	1.007	1.410
Opslag voor voorwaardelijke toeslag	3.455	–
Totaal	10.256	9.953
<i>Zuivere kostendekkende premie</i>		
Actuair benodigde premie	9.155	11.423
Opslag voor uitvoeringskosten	200	200
Opslag voor instandhouding van het VEV	1.648	1.931
Totaal	11.003	13.554
Premiedekkingsgraad	110,9%	93,5%

Per 1 januari 2023 heeft het fonds de systematiek van premiedemping aangepast. In 2022 was sprake van premiedemping op basis van gemiddelde rente. Vanaf 2023 is er sprake van premiedemping op basis van verwacht rendement. Bij deze vorm van demping is vanuit wet- en regelgeving vereist dat een extra premiecomponent wordt toegevoegd op basis van de voorwaardelijke toeslag. Vandaar dat de premieopstelling hierboven bij de uitsplitsing van de gedempte premie een extra component bevat.

3.2.2 Toeslagenbeleid

De pensioenaanspraken en -rechten van de actieve deelnemers en de gewezen deelnemers respectievelijk de (pre)pensioengerechtigden worden jaarlijks verhoogd met maximaal de stijging van de prijsindex over de maand september ten opzichte van het prijsindexcijfer over de maand september in het voorgaande jaar (Consumenten Prijsindexcijfer Alle Huishoudens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (hierna: CBS)).

De toeslagverlening is voorwaardelijk. Het bestuur hanteert ten behoeve van de besluitvorming – met inachtneming van de regelgeving – de volgende tabel als richtsnoer:

Hoogte beleidsdekkingsgraad ⁽¹⁾	Toeslagverlening
Lager dan 110%	Nee.
Tussen 110% en 139,2% ⁽²⁾	Ja, maar gedeeltelijk. Beleidsdekkingsgraad mag niet onder de 110% komen als gevolg van de toeslagverlening.
Boven 139,2%	Ja, volledige toeslag.
Ruim boven 139,2%	Ja, volledige toeslag + mogelijke inhaaltoeslag (als er jaren zijn geweest zonder toeslag, met gedeeltelijke toeslag of korting). De inhaaltoeslag kent een aantal restrictieve voorwaarden.

(1) Per 30 september.

(2) Het percentage van 139,2% is afhankelijk van de hoogte van de rente en de inflatie en varieert per jaar.

De Consumenten Prijsindex over de periode september 2022 tot september 2023 bedroeg 0,21%. De beleidsdekkingsgraad bedroeg per 30 september 2023 127,4%, hetgeen lager is dan de grens van 139,2% waarbij volledige toeslag mogelijk is. Op basis van de beleidsdekkingsgraad, kon de prijsindex daarom gedeeltelijk worden toegekend, en heeft het bestuur besloten om de pensioenaanspraken en -rechten per 1 januari 2024 te verhogen met 0,14% (op 1 januari 2023 was de verhoging 9,73%).

Per 1 juli 2023 is de Wtp van kracht. Alle pensioenfondsen in Nederland dienen uiterlijk 1 januari 2028 te zijn overgestapt op het nieuwe pensioenstelsel. Artikel 15c van het Besluit financieel toetsingskader biedt de mogelijkheid om in de aanloop naar het nieuwe stelsel ruimer te kunnen indexeren. Dit is mogelijk als sociale partners en het pensioenfonds van plan zijn de overstap naar het nieuwe pensioenstelsel te maken. Een aantal fondsen in Nederland maakt hier gebruik van. In ons geval hebben sociale partners de voorkeur uitgesproken voor een FPR. Het pensioenfonds gaat deze regeling niet uitvoeren en maakt op dit moment daarom ook geen gebruik van de verruimde indexatiemogelijkheid.

3.2.3 Kortingsbeleid

Het fonds kan op basis van artikel 134 van de Pensioenwet uitsluitend in de volgende situaties een korting toepassen op de verworven pensioenaanspraken en -rechten:

- De beleidsdekkingsgraad voldoet niet aan de eisen ten aanzien van het minimaal vereist eigen vermogen (hierna: MVEV) of het VEV.

- Het fonds is niet in staat binnen een redelijke termijn te voldoen aan het MVEV of het VEV zonder dat de belangen van de deelnemers of de werkgever onevenredig worden geschaad.
- Alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet in het herstelplan, bedoeld in artikel 138 of artikel 139 van de Pensioenwet.

In geval van een korting worden alle deelnemers met een uniform kortingspercentage gekort. Het fonds heeft nog nooit kortingen hoeven toepassen. Het fonds heeft een kortingsbeleid dat strikter is dan wettelijk voorgeschreven. Het bestuur heeft in 2022 besloten dit beleid niet te wijzigen.

Het kortingsbeleid van het fonds ziet er schematisch als volgt uit:

Korting op basis van kritische dekkingsgraad per 31 december ⁽¹⁾		
Hoogte feitelijke dekkingsgraad	Hoogte beleidsdekkingsgraad	Korting
Lager dan 96,8%	Lager dan 96,8%	Ja, omvang korting gelijk aan verschil feitelijke dekkingsgraad en 96,8%
Lager dan 96,8%	Gelijk of hoger dan 96,8%	Nee
Gelijk of hoger dan 96,8%	Lager dan 96,8%	Nee
Korting indien de beleidsdekkingsgraad vier opeenvolgende peildata (31 december) lager is dan 104% ⁽²⁾		
Hoogte feitelijke dekkingsgraad	Hoogte beleidsdekkingsgraad	Korting
Lager dan 104,0%	Lager dan 104,0%	Ja, omvang korting gelijk aan verschil feitelijke dekkingsgraad en 104,0%
Gelijk of hoger dan 104,0%	Lager dan 104,0%	Nee
(1) De kritische dekkingsgraad is vastgesteld op basis van het herstelplan per 31 december 2020.		
(2) Minimaal vereiste dekkingsgraad.		

3.3 Pensioenzaken

3.3.1 Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen

De Gedragslijn verwerking persoonsgegevens pensioenfondsen opgesteld door de Pensioenfederatie, biedt pensioenfondsen een helder kader om de Algemene Verordening Gegevensbescherming (hierna: AVG) na te leven. Op 1 januari 2023 is de gedragslijn geactualiseerd. Het fonds verklaart dat het zich in 2023 aan de gedragslijn heeft gehouden. Er zijn bij het fonds het afgelopen jaar geen overtredingen van de wet- en regelgeving met betrekking tot de AVG geconstateerd.

Eind 2022 is een audit uitgevoerd op naleving van de AVG. In de audit is vastgesteld dat bij het fonds betrokken personen zich heel bewust zijn en vanuit hun gedrag zeer zorgvuldig omgaan met persoonsgegevens. Tegelijkertijd werd geconstateerd dat verbeteringen wenselijk zijn in de vastlegging van persoonsgegevens (dataminimalisatie) en het proces van autorisatie en controle. Deze aanbevelingen zijn begin 2024 opgevolgd.

3.3.2 Klachten en geschillen

Op 1 juli 2023 is de Wtp in werking getreden. De Wtp stelt nadere eisen aan de omgang met klachten. Het fonds heeft daarom in 2023 de klachten- en geschillenregeling geactualiseerd en opnieuw vastgesteld. Klachten en geschillen kunnen via de website, de mail, telefonisch of schriftelijk worden voorgelegd. Eind 2023 heeft het fonds zich aangesloten bij de Geschilleninstantie Pensioenfondsen (hierna: GIP). Klachten die de interne procedure hebben doorlopen, maar niet naar tevredenheid van deelnemers zijn opgelost, kunnen aan de GIP worden voorgelegd.

In 2022 heeft de Pensioenfederatie de Gedragslijn goed omgaan met klachten gepubliceerd. Deze gedragslijn bevat een stappenplan om op 1 januari 2024 aan de gedragslijn te voldoen. Het fonds heeft deze stappen uitgevoerd en voldoet aan de gedragslijn. De 1-meting die in 2023 is uitgevoerd toonde aan dat het fonds aan de eigen gestelde ambitie (volwassen) voldoet.

In 2023 heeft het bestuur zeven pro forma bezwaren ontvangen tegen het omzetten van de bestaande pensioenaanspraken naar de pensioenregeling conform het nieuwe pensioencontract (invaren). Deze pro forma bezwaren zijn allemaal beantwoord en afgehandeld.

Eind 2023 werd het fonds geconfronteerd met een technisch probleem tijdens de introductie van het pensioenportaal. Dit incident leidde ertoe dat deelnemers niet konden inloggen, terwijl zij daar per brief juist toe waren opgeroepen. Dit heeft geleid tot veel klachten. Het bestuur betreurt dit. De technische problemen zijn snel verholpen en inmiddels kunnen alle deelnemers gebruik maken van het portaal.

Er werden acht klachten ontvangen over de hoogte van de indexatie per 1 januari 2024. Het bestuur heeft deze klachten besproken en neemt dit mee in de communicatie over komende indexatiebesluiten. Tot slot werd het fonds door enkele gepensioneerde deelnemers aangesproken op het tutoyeren in de communicatie. Daarop besloot het bestuur om in de persoonlijke communicatie aan pensioenge-rechtigden dit besluit terug te draaien.

3.3.3 *Overgang op nieuw pensioenadministratiesysteem*

In 2022 is het fonds gestart met de implementatie van een nieuw pensioenadministratiesysteem. Het betreft AxyLife van Lumera (voorheen AxyWare). In een gezamenlijk projectteam (bestaande uit medewerkers van het pensioenbureau en Lumera) is hard gewerkt aan de implementatie, waarna het systeem op 6 februari 2023 in productie is genomen. In maart 2023 zijn de pensioenbetalingen voor het eerst vanuit het nieuwe systeem gedaan. Deelnemers hebben hier niets van gemerkt, waarmee deze overgang succesvol is verlopen.

Gedurende het jaar is verder gewerkt aan het inrichten van de overige functionaliteiten die het nieuwe systeem biedt, zoals het jaarwerk, geautomatiseerde controles en koppelingen met de basisregistratie personen (hierna: BRP) en het Nationaal Pensioenregister (hierna: NPR). Mutaties kunnen steeds meer geautomatiseerd worden verwerkt, waardoor de medewerkers van het pensioenbureau meer tijd hebben om de deelnemers te adviseren over hun pensioensituatie en hen te adviseren over de keuzes die zij binnen de pensioenregeling kunnen maken. Zo wordt invulling gegeven aan de open norm keuzebegeleiding uit de Wtp. De tijdswinst moet zich vanaf 2024 uitbetalen. In 2023 kostte het testen van, het leren werken met en het beschrijven van de werkprocessen voor het nieuwe systeem veel extra tijd. Dit is volledig met eigen mensen ingevuld. Het bestuur is de medewerkers van het pensioenbureau dankbaar voor de extra inzet die zij hier gedurende het jaar voor geleverd hebben.

Het nieuwe systeem maakt het ook mogelijk een pensioenportaal en digitale pensioenplanner te introduceren voor de deelnemers. Hier is in de tweede helft van het jaar veel tijd aan besteed. Uiteindelijk zijn de nieuwe website, het pensioenportaal en de pensioenplanner in december 2023 live gegaan. De livegang ging helaas gepaard met een aantal technische problemen. Dit zorgde voor een behoorlijk aantal negatieve reacties van gebruikers, en leidde tot extra druk op de pensioenadministratie. De introductie was daarmee minder succesvol dan gehoopt. Gelukkig is het portaal sinds beging 2024 stabiel en kunnen we daarmee meer inzicht en regie geven aan onze deelnemers. De pensioenplanner wordt ook ingezet in de persoonlijke gesprekken waarmee het fonds vanaf 2024 deelnemers begeleidt in het maken van de keuzes rondom hun pensionering.

3.3.4 Verloop aantal deelnemers

Verloop deelnemers 2023

	Totaal	Actief	Gewezen	Pensioenge- rechtigd	waarvan ouderdoms- pensioen	waarvan partner- pensioen	waarvan wezen- pensioen
Aantal per 1 januari	7.343	774	3.646	2.923	2.212	689	22
Mutaties							
– herclassificatie ⁽¹⁾	–110	–	–132	22	22	–	–
– indiensttreding	71	75	–4	–	–	–	–
– uitdiensttreding	0	–63	63	–	–	–	–
– pensionering	0	–9	–102	111	111	–	–
– afkoop/waardeoverdracht	–29	–	–17	–12	–3	–8	–1
– overlijden deelnemer	–41	–1	–17	–23	–82	57	2
– overlijden partner	–39	–	–	–39	–	–39	–
– hervatting/beëindiging	–4	–	–	–4	–	–1	–3
Totaal mutaties	–152	2	–209	55	48	9	–2
%	–2,1%	0,3%	–5,7%	1,9%	2,2%	1,3%	–9,1%
Aantal per 31 december ⁽²⁾	7.191	776	3.437	2.978	2.260	698	20

- (1) Bij de overgang naar het nieuwe pensioenadministratiesysteem worden deelnemers anders geclassificeerd:
- 110 polissen met alleen een latente aanspraak op bijzonder partnerpensioen worden niet meer geteld als gewezen.
 - 22 polissen met deels ingegane aanspraken worden verantwoord als pensioengerechtigd in plaats van gewezen.
- (2) Actief: 48 (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt

4. Financieel

4.1 Financiële toelichting 2023

Het fonds behaalde in 2023 een positief resultaat van € 58,4 miljoen (2022: -/- € 65,1 miljoen). Het eigen vermogen steeg daardoor van € 191,0 miljoen ultimo 2022 naar € 249,4 miljoen ultimo 2023.

Ontwikkeling feitelijke dekkingsgraad

<i>in procenten</i>	2023	2022
Feitelijke dekkingsgraad per 1 januari	122,9	124,0
Resultaat op premie	-0,1	-0,3
Pensioenuitkeringen	1,1	0,7
Toeslagverlening	-0,2	-8,2
Overrendement	9,8	-32,4
Wijziging marktrente (UFR) per 31 december	-4,7	40,1
Wijziging overlevingsgrondslagen	-	-0,9
Overige oorzaken	0,1	-0,1
Feitelijke dekkingsgraad per 31 december	128,9	122,9

De feitelijke dekkingsgraad steeg in 2023 van 122,9% naar 128,9%. De belangrijkste factor was het positieve overrendement (+9,8%-punt). De gedaalde rente droeg voor renteafdekking negatief bij (-/- 4,7%-punt). Zie voor een toelichting op het rendement paragraaf 4.4.8 en voor de actuariële analyse paragraaf 4.2.

Het negatieve effect van de premie was 0,1%-punt, omdat de ontvangen premie lager was dan de zuiver kostendeekkende premie (exclusief bufferopslag; zie paragraaf 4.2 en de toelichting op de jaarrekening nummer 8). Pensioenuitkeringen hadden een positief effect als gevolg van vrijval van de buffer (1,1%-punt).

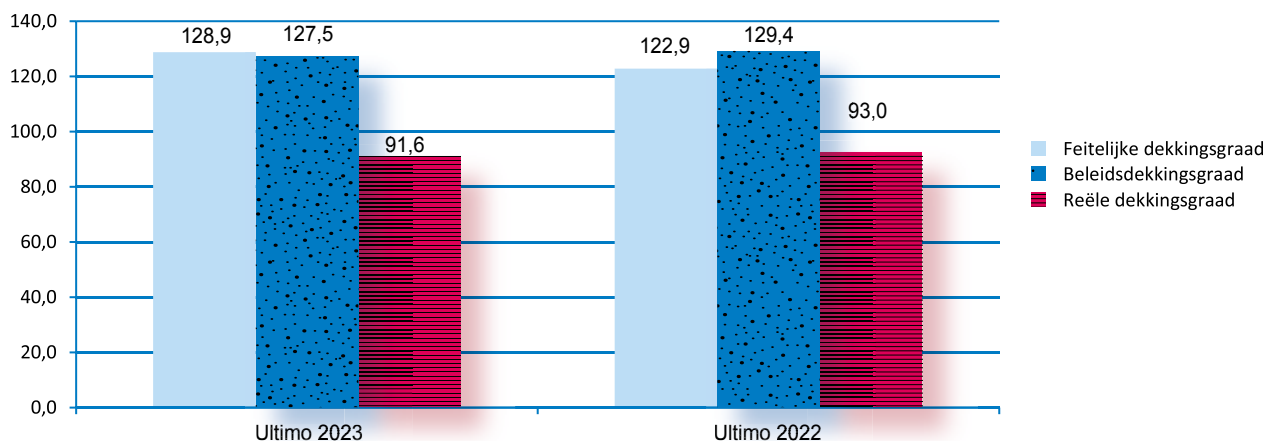
De beleidsdekkingsgraad daalde in 2023 van 129,4% naar 127,5%. De toegekende toeslagverlening van 9,73% per 1 januari 2023 werkte langzamer door in de beleidsdekkingsgraad dan in de feitelijke dekkingsgraad. Omdat de beleidsdekkingsgraad eind 2023 hoger was dan de vereiste dekkingsgraad van 117,8% heeft het fonds geen reservetekort.

Omdat de beleidsdekkingsgraad eind september 2023 hoger was dan 110,0%, was een gedeeltelijke toeslagverlening mogelijk van 0,14% (zie paragraaf 3.2.2). Dit had een negatief effect op de feitelijke dekkingsgraad van 0,2%-punt.

De reële dekkingsgraad daalde in 2023 van 93,0% naar 91,6%. Bij een reële dekkingsgraad hoger dan 100% is volledige toeslagverlening naar verwachting mogelijk (de reële dekkingsgraad is 100% als de beleidsdekkingsgraad gelijk is aan de grens voor volledige toeslagverwachting, 139,2% ultimo september 2023).

De feitelijke, beleids- en reële dekkingsgraad van het fonds waren ultimo 2023 en 2022:

Dekkingsgraad

4.2 Actuariële analyse

In onderstaande tabel is de actuariële verklaring van het resultaat opgenomen:

Actuariële analyse		
(in € miljoen)	2023	2022
Opbrengst beleggingen	116,1	-275,8
Kosten pensioenregelingen		
Resultaat op bijdragen	1,1	-0,7
Toeslagverlening	-1,3	-73,7
Benodigde interest	-26,6	5,1
Wijziging actuariële grondslagen	-	-6,1
Wijziging rekenrente	-31,9	287,8
	<u>-58,7</u>	<u>212,4</u>
Saldo opbrengst beleggingen/ kosten pensioenregelingen	57,4	-63,4
Resultaat op levenskansen	-0,4	-0,7
Overige verschillen	1,4	-1,0
Saldo van baten en lasten	58,4	-65,1

Saldo opbrengst beleggingen/kosten pensioenregelingen

De beleggingsopbrengsten dekken in principe de actuariële kosten van de pensioenregeling. Het saldo opbrengst beleggingen/kosten pensioenregelingen was € 58,4 miljoen positief (2022: € 63,4 miljoen negatief). Het positieve saldo komt vooral door de opbrengst beleggingen (een winst van € 116,1 miljoen). De wijziging van de rekenrente (verlies van € 31,9 miljoen) en de benodigde interest (verlies van € 26,6 miljoen) hadden een negatief effect.

Resultaat op bijdragen

Het actuariële tekort/overschot op bijdragen (pensioenpremies) is het saldo van de beschikbare bijdragen en de kosten van de opbouw van pensioenaanspraken van actieve deelnemers. In 2023 is er een overschot op bijdragen van € 1,1 miljoen (2022: tekort van € 0,7 miljoen), omdat de ontvangen premie van 24,5% hoger is

dan de actuariel benodigde premie, waarbij de bufferopslag buiten beschouwing is gebleven (zie de toelichting op de jaarrekening nummer 8).

Het overschot op bijdragen komt tot uitdrukking in de premiedekkingsgraad van 110,9% (2022: 93,5%).

Resultaat op bijdragen

(in € miljoen)	2023	2022
Beschikbaar:		
Ontvangen premies en koopsommen ⁽¹⁾	10,4	10,9
Kosten:		
Pensioenopbouw	9,1	11,4
Opslag voor uitvoeringskosten	0,2	0,2
	<u>9,3</u>	<u>11,6</u>
Overschot (+) / tekort (-)	1,1	-0,7

Toeslagverlening

Per 1 januari 2024 zijn de pensioenaanspraken en -rechten verhoogd met 0,14%. De lasten daarvan, € 1,3 miljoen, worden verantwoord in boekjaar 2023. Per 1 januari 2023 was er een verhoging van 9,73% waarvan de lasten werden verantwoord in boekjaar 2022.

Benodigde interest

De benodigde interest betreft de interest die volgens de actuariële grondslagen gerealiseerd dient te worden. In 2023 is de benodigde interest berekend met 3,3% rente, de 1-jaarsrente per 1 januari 2023 (2022: een negatieve rente van 0,5%). Omdat de rente voor korte looptijden op 1 januari 2022 negatief was, resulteert dat in 2022 nog in een bate.

Wijziging actuariële grondslagen

In 2023 waren er geen grondslagwijzigingen. In 2022 was er een last van per saldo € 6,1 miljoen door de overgang op Prognosetafel AG 2022 (last van € 5,1 miljoen), actualisatie fondsspecifieke ervaringssterfte (bate van € 2,0 miljoen) en een gezamenlijke last van € 3,0 miljoen voor het verhogen van de opslag excassokosten naar 2,5%, opslag overlijdensuitkering naar 0,9% en de voorziening zieke deelnemers naar 3,5% van de coming service koopsom over twee jaar. In 2022 is vastgesteld dat op het moment dat er meer duidelijkheid is over de toekomst van het fonds de opslag excassokosten (ter dekking van de uitvoeringskosten) wordt geëvalueerd. Dit heeft in mei 2024 plaatsgevonden, waarop het bestuur in juni 2024 heeft besloten de opslag te verhogen naar 2,7% plus een vaste opslag van € 2,5 miljoen.

Wijziging rekenrente

Door de daling van de rekenrente naar gemiddeld 2,4% (2022: 2,7%) steeg de voorziening pensioenverplichtingen met € 31,9 miljoen. De rekenrente wordt bepaald met een rentetermijnstructuur op basis van de UFR-systematiek, die De Nederlandse Bank (DNB) heeft vastgesteld.

Resultaat op levenskansen

Het resultaat op levenskansen ontstaat als deelnemers langer/korter leven dan wordt verwacht volgens de overlevingstafels (langlevenrisico) en als meer/minder nabestaandenpensioen ingaat (kortlevenrisico). In 2023 was er een negatief resultaat op levenskansen (sterfteverlies) van € 0,4 miljoen (2022: een negatief resultaat van € 0,7 miljoen), waarvan een verlies van € 1,1 miljoen op langlevens (2022: een winst van € 2,6 miljoen) en een winst van € 0,7 miljoen op kortleven (2022: een verlies van € 3,3 miljoen).

Overige verschillen

Naast de genoemde verschillen zijn er nog andere geringe afwijkingen ten gevolge van resultaten op onder meer inkomende en uitgaande waardeoverdrachten, uitruil en de overgang op een nieuw pensioenadministratiesysteem.

4.3 Herstelplan en haalbaarheidstoets

4.3.1 Herstelplan

Het fonds heeft geen reservetekort, een herstelplan is niet van toepassing.

4.3.2 Haalbaarheidstoets 2023

De risicobereidheid van het fonds is vertaald in een korte en lange termijn risicohouding:

- Korte termijn risicohouding: de vereiste dekkingsgraad van het fonds mag niet lager zijn dan 114% en niet hoger dan 120%.
- Lange termijn risicohouding: deze risicohouding bestaat uit drie grenzen:
 - Vanuit de vereiste dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 93%.
 - Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 87%.
 - Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de maximale afwijking ten opzichte van de mediaan in het geval van een 'slechtweerscenario' (lees: 5e percentiel) 35% te bedragen.

De lange termijn risicohouding wordt jaarlijks getoetst met een haalbaarheidstoets. Er wordt vooral gekeken naar het pensioenresultaat (maatstaf voor de koopkracht), en of de verdeling daarvan over alle leeftijdsgroepen evenwichtig. De veronderstelde uitkomsten zijn op basis van het huidige beleid en de feitelijke dekkingsgraad. Bij overschrijding van risicogrenzen zal het bestuur, na discussie met de sociale partners en met het verantwoordingsorgaan en rekening houdend met de situatie en inzichten op dat moment, besluiten of en wanneer actie noodzakelijk is.

Uit de reguliere haalbaarheidstoets 2024 blijkt dat de uitkomsten binnen de grenzen van de aanvangshaalbaarheidstoets uit 2022 vallen:

- Het pensioenresultaat voor het mediaan scenario is gelijk aan 98,7% (2023: 99,5%) en is daarmee hoger dan de ondergrens van 87%.
- De afwijking van het pensioenresultaat in het 'slechtweerscenario' is gelijk aan 33,1% (2023: 21,9%) en is daarmee lager dan de maximale afwijking van 35%.

Het pensioenresultaat is volgens de haalbaarheidstoets 2024 lager dan in 2023 vanwege lagere veronderstelde rentes op de korte termijn in de gehanteerde scenario's van DNB. Het pensioenresultaat, zoals vastgesteld in de haalbaarheidstoets, is een momentopname. Er is geen garantie dat het onder alle omstandigheden wordt gerealiseerd. Nadrukkelijk geldt dat het resultaat een gemiddelde is over een 60-jarige periode en uitgaat van voorgeschreven economische scenario's.

4.4 Beleggingen

4.4.1 Beleggingsbeleid

Het fonds laat zich bij het nemen van beleggingsbeslissingen, naast de risicohouding, leiden door de investment beliefs, die zijn vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (hierna: ABTN). Uit de investment beliefs volgt in de eerste plaats dat een top-downbenadering wordt gehanteerd, waarbij op basis van het risicobeleid op balansniveau de keuze voor de asset allocatie een hogere prioriteit heeft dan de individuele selectie van vermogenstitels. Verder heeft het fonds een voorkeur voor een grotendeels passief beheer in efficiënte markten, wordt alleen belegd in strategieën en vermogensinstrumenten en -titels die het fonds begrijpt en kiest het, indien mogelijk, voor een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid (zie paragraaf 4.4.6).

De doelstelling van het beleggingsbeleid is het op lange termijn realiseren van een zo hoog mogelijk rendement bij een acceptabel risico, rekening houdend met

maatschappelijk verantwoord beleggen (hierna: MVB) uitgangspunten. Daartoe is de strategische asset allocatie vastgesteld, rekening houdend met de pensioenverplichtingenstructuur en de risicobereidheid van het fonds (zie paragraaf 6.3).

De strategische asset allocatie bestaat uit 60% vastrentende waarden en 40% zakelijke waarden, op basis van de ALM-studie die begin 2021 is afgerond. Rond deze strategische gewichten wordt een bandbreedte aangehouden van + en -/5%-punt. Het bestuur besloot om in afwijking van het beleid (minstens elke drie jaar) geen nieuwe ALM-studie uit te voeren. Het bestuur bereidt op korte termijn een CWO naar een nieuwe pensioenuitvoerder voor en vindt de toegevoegde waarde van een ALM-studie op dit moment te gering.

Het valutarisico wordt grotendeels afgedekt (zie de toelichting op de jaarrekening nummer 5.1c).

Het fonds hanteert daarnaast een beleidsstaffel voor de afdekking van het renterisico. De mate van afdekking is afhankelijk van de hoogte van de 20-jaars euroswaprente. Bij een hogere rente is de afdekking hoger. Het fonds heeft bewust gekozen voor het niet volledig afdekken van het renterisico bij lage rentestanden, om opwaarts potentieel te houden als de rente stijgt. Deze rentebeleidsstaffel is 'eenzijdig'. Dat wil zeggen dat de renteafdekking bij een stijgende rente wordt verhoogd overeenkomstig de staffel, maar vervolgens bij een eventuele dalende rente niet weer wordt verlaagd.

Hoewel de rente aan het einde van 2023 scherp daalde, was de impact op de dekingsgraad zeer beperkt, doordat de renteafdekking begin oktober 2023 werd verhoogd naar 85%.

Beleidsstaffel renteafdekking

20-jaars rente	Renteafdekking (marktwaaarde)
1,0%	45%
1,5%	55%
2,0%	65%
2,5%	75%
3,0%	85%
3,5%	95%
4,0%	100%

4.4.2 Politieke en economische ontwikkelingen

De rente steeg in het eerste deel van 2023 en daalde weer richting einde van het jaar. Door de stijging van de rente kwam in het voorjaar een aantal relatief kleine banken in de Verenigde Staten in betalingsproblemen, hetgeen leidde tot een 'bankrun'. Er was vrees voor een kettingreactie in het financiële systeem, maar door overheidsgaranties bleef een nieuwe bankencrisis uit en stegen de aandelenkoersen na een korte daling. Het fonds ondervond geen nadelige gevolgen van de 'Gilt crisis' in het Verenigd Koninkrijk.

Per saldo zijn de aandelen in 2023 flink in waarde gestegen. De oorlog tussen Rusland en Oekraïne en de oorlog tussen Israël en Hamas leken weinig impact te hebben op de aandelenbeurzen. Landen met een energie-intensieve industriële sector hadden te maken met hoge energieprijzen, gevolgd door een snel stijgende rente. Duitsland belandde daardoor in een recessie.

Inflatie bleef ook in 2023 een rol spelen. In 2022 trad onverwacht een forse wereldwijde stijging van de inflatie op door de energiecrisis, lockdowns in China, de grote vraag vanuit consumenten en het tekort aan arbeidskrachten. De verhoging van beleidsrentes door centrale banken leidde tot een lager niveau van de inflatie. De

inflatie bleef echter hoog en kwam nog niet in de buurt van de beleidsdoelstelling van de 2% die de Europese Centrale Bank (hierna: ECB) hanteert. Ook de geprijsde toekomstige inflatieverwachtingen in de markt blijven hoger dan de ECB doelstelling.

De vooruitzichten voor 2024 blijven onzeker. De geopolitieke onrust die er binnen de wereldorde is, kan grote gevolgen hebben voor de wereldeconomie. De spanning tussen de Verenigde Staten en China blijft onverminderd groot. Een directe oorlog tussen Israël en de buurlanden (met name Iran) en/of een nieuwe olieboycot door OPEC kan een grote impact hebben. De volatiliteit op de financiële markten zal waarschijnlijk hoog blijven.

4.4.3 Samenstelling van de beleggingsportefeuille

Samenstelling beleggingen (op basis van mandaten⁽¹⁾) per 31 december

(in € miljoen)	2023	%	2022	%
LDI-mandaat ⁽²⁾	414,6	37,4	344,3	34,0
Bedrijfsobligaties	163,2	14,7	163,1	16,2
MBS Fund	86,4	7,8	79,8	7,9
Vastrentende waarden	664,2	59,9	587,2	58,1
Aandelen	349,4	31,6	326,0	32,3
Vastgoed	91,9	8,3	94,4	9,3
Private Equity	1,3	0,1	1,8	0,2
Zakelijke waarden	442,6	40,0	422,2	41,8
Liquide middelen	2,4	0,1	1,2	0,1
Totaal exclusief afdekking valutarisico	1.109,2	100,0	1.010,6	100,0
Valutatermijncontracten	3,7		11,8	
Totaal inclusief afdekking valutarisico	1.112,9		1.022,4	

(1) De indeling op basis van mandaten wijkt af van (de toelichting op) de balans. Dit betreft vooral de liquide middelen, derivaten en uitgewisselde onderpandsverplichtingen die in dit overzicht, indien van toepassing, bij de mandaten zijn opgenomen.

(2) Het LDI-mandaat bestaat uit staatsobligaties, overheidsgerelateerde obligaties, renteswaps en liquiditeiten.

De vastrentende waarden namen toe vanwege portefeuille herbalancerings en kasstortingen in het LDI-mandaat na de afwikkeling van valutatermijncontracten (zie toelichting op de jaarrekening nummer 4). Verder steeg de waarde als gevolg van de rentedaling aan het einde van 2023. Het belang in vastrentende waarden steeg in 2023 van 58,1% naar 59,9%.

Het belang in zakelijke waarden nam in 2023 af van 41,8% naar 40,0%. Ondanks de hogere rendementen op zakelijke waarden dan vastrentende waarden daalde het belang vanwege portefeuille herbalancerings.

In de volgende paragrafen wordt een toelichting gegeven per beleggingscategorie.

4.4.4 Vastrentende waarden

Het beheer van de vastrentende mandaten is uitbesteed aan BlackRock. Het betreft twee discretionaire portefeuilles en een beleggingsfonds.

De ratingverdeling van de totale vastrentende portefeuille staat in de toelichting op de jaarrekening nummer 5.1e.

LDI-mandaat

De doelstelling van het LDI-mandaat (Liability-driven Investments) is om het renterisico te beheersen met langlopende obligaties, aangevuld met renteswaps en liquiditeiten. Samen met de overige vastrentende beleggingen wordt eind 2023 85% (eind 2022: 65%, begin 2023 verhoogd naar 75%) van het renterisico tegen de euro-swaprente afgedekt.

De obligaties bestaan uit staatsobligaties van eurolanden met een hoge rating en SSA-obligaties (SSA: Supranational, Sub-sovereign, Agency), obligaties van hoge kwaliteit die gelieerd zijn aan en/of gegarandeerd worden door nationale overheden.

Het beheer is in beperkte mate actief om extra rendement te genereren boven de euro-swaprente.

Bedrijfsobligaties

De bedrijfsobligaties worden actief beheerd en betreft een wereldwijde portefeuille, waarin voornamelijk is belegd in bedrijfsobligaties met een rating hoger dan BBB en voor maximaal 10% in obligaties met een lagere rating (emerging markets debt en high yield). In dit mandaat worden uitsluitingen toegepast op basis van ESG-criteria (zie paragraaf 4.4.6).

MBS Fund

Het MBS Fund (Mortgage-Backed Securities) is een indexfonds dat belegt in Amerikaanse hypotheekobligaties met directe of indirecte overheidsgarantie. Deze hypotheekobligaties hebben een AAA-rating. Na staatsobligaties is de MBS markt de grootste in vastrentende waarden in de Verenigde Staten.

4.4.5 Zakelijke waarden

Aandelen

De beleggingen in aandelen worden volledig passief beheerd, conform een van de investment beliefs van het fonds (zie paragraaf 4.4.1). Er wordt een regionale verdeling aangehouden die overeenkomt met de samenstelling van de MSCI-wereldindex (zie de toelichting op de jaarrekening nummer 5.1b). Het beheer wordt uitgevoerd door BlackRock.

Voor de developed markets vindt het beheer plaats in een discretionair mandaat en wordt de 'MSCI ESG Focus index' gevolgd (zie paragraaf 4.4.6). Voor de emerging markets wordt belegd in een beleggingsfonds, dat de 'MSCI-index' volgt met uitsluiting van bedrijven die niet voldoen aan de UN Global Compact normen. In juni 2023 is het beleggingsfonds vervangen door een ETF met vergelijkbare karakteristieken en CO² reductiedoelstelling en focus op bedrijven met een goede ESG score.

Vastgoed

De beleggingen in vastgoed vinden plaats in beursgenoteerde (ultimo 2023 € 41,6 miljoen) en niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen (ultimo € 50,3 miljoen).

De beursgenoteerde vastgoedfondsen worden actief en wereldwijd belegd. Het gewicht van deze beleggingen is 3,7% bij een strategische weging van 4,0% en een bandbreedte van 3,0% – 5,0%. Principal Global Investors is de beheerder van dit mandaat.

Voor de belegging in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen participeert het fonds in het Global Alpha Fund van CBRE Global Investors. Het gewicht van deze belegging is 4,5% bij een strategische weging van 4,0% en een bandbreedte van 3,5% – 4,5%. In de loop van 2022 en 2023 was er een overweging voor deze categorie. Het fonds heeft in 2022 besloten om de overweging niet aan te passen. Een verkoop heeft een lange doorlooptijd of een grote afslag in de secundaire markt. Het

bestuur heeft besloten om de bandbreedte van het beursgenoteerd- en niet-beursgenoteerd vastgoed vanaf 2024 samen te voegen om beter rekening te houden met het illiquide karakter voor vastgoed zonder beursnotering.

Private equity

De beleggingen in private equity zijn participaties in 'fund of funds': in een fonds van Stafford (ultimo 2023 € 0,9 miljoen) met wereldwijde spreiding, en in een fonds van Wilshire Private Markets Group (ultimo € 0,4 miljoen) in de Verenigde Staten.

In 2014 is besloten geen nieuwe verplichtingen meer aan te gaan in private equity vanwege het gebrek aan transparantie bij deze beleggingscategorie. De omvang van de fondsen daalde de afgelopen jaren, omdat restituties van kapitaal plaatsvonden, en zal verder afgebouwd worden. In 2023 zijn een fonds van Stafford (wereld) en van Wilshire (Europa) afgewikkeld.

4.4.6 Maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid (MVB-beleid)

Het fonds wil als institutionele belegger namens en in het belang van de deelnemer maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. In 2022 heeft het fonds de MVB ambities herijkt, concrete doelstellingen geformuleerd en een breed deelnemersonderzoek uitgevoerd om de wensen van de deelnemers vast te stellen. Het motto 'het MVB-beleid van het fonds is gericht op deelnemers die gezond kunnen leven in een duurzame en vreedzame wereld' is daarvan een samenvatting.

Daarna heeft het fonds in 2023 het MVB-beleid vernieuwd. Het MVB-beleid helpt fonds als leidraad voor beleggingsbeslissingen waarin MVB een integraal onderdeel is. Het fonds vindt het belangrijk realistisch te zijn in zijn ambities en verwachte resultaten en geen beloftes te doen die het niet kan waarmaken. Het fonds weegt MVB aspecten mee naast risico- en rendementsoverwegingen bij beleggingskeuzes en gelooft dat MVB goed kan samengaan met financiële ambities op lange termijn. Wel kan er een spanningsveld ontstaan tussen ambities en risicobeheersing op lange en korte termijn. MVB implementatie mag financiële ambities niet in de weg staan. Het fonds gaat daarbij uit van de volgende uitgangspunten (MVB investment beliefs):

- Het fonds heeft een beleid geformuleerd om maatschappelijk verantwoord te beleggen.
- Het fonds ziet MVB als integraal onderdeel van het beleggingsproces.
- Het fonds stuurt in aanvulling op ESG-factoren (environmental, social and governance) op de hieronder genoemde Sustainable Development Goals (hierna: SDG) doelstellingen van de Verenigde Naties.
- Het fonds formuleert meetbare doelstellingen met betrekking tot SDG's 3 (goede gezondheid en welzijn), 7 (betaalbare en duurzame energie), 12 (verantwoorde consumptie en productie) en 13 (klimaatactie) en een CO² reductie doelstelling.
- Het fonds toetst of er materiële wijzigingen in MVB ambities zijn bij het verantwoordingsorgaan en/of de deelnemers.
- MVB implementatie mag niet leiden tot significant hogere kosten of aantasting van het risico/rendementsprofiel en daarmee ten koste gaan van de financiële ambities.
- Het fonds erkent dat belangrijke ESG risicofactoren tot reputatie-, compliance-, financiële- en/of operationele risico's leiden, identificeert en beheerst deze indien mogelijk en monitort het de risico's in een MVB risicodashboard.
- Vermogensbeheerders van het fonds treden actief op in aandeelhoudersvergaderingen volgens de richtlijnen van goed corporate governance en zij voeren een engagement beleid.
- Het fonds sluit waar mogelijk naast wettelijke uitsluitingen bedrijven uit die in belangrijke mate betrokken zijn bij producten, diensten en gedrag waar het fonds zich niet aan wil verbinden.
- Het fonds legt verantwoording af over de afweging, keuzes en uitkomsten op dit vlak.

MVB in de mandaten

In de mandaten van het fonds krijgt de implementatie van MVB steeds meer aandacht. Vanaf 2023 vindt MVB implementatie plaats door middel van ESG (Environmental, Social en Governance) factoren, of via uitsluitingen en vanaf begin 2024 ook via stembedleid. Eind 2023 werd in ongeveer 90% van de beleggingsportefeuille MVB-criteria toegepast. Dit percentage is hoger dan als groen wordt geclassificeerd in de SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation). Op het MBS Fund en private equity ('oude' uitlopende mandaten) werden (nog) geen ESG-criteria toegepast.

De invulling van MVB per mandaat, voor zover van toepassing, is als volgt:

Vastrentend

- LDI-mandaat: minimum percentage GSS (Green, Social of Sustainable) obligaties en uitsluitingen

Minimaal 10% van de staatsobligaties in het LDI-mandaat zijn geclassificeerd als GSS obligaties. Voor geldmarktfondsen worden op basis van MSCI-data uitsluitingen toegepast van producenten van tabak, controversiële wapens en thermische kolen en meer algemeen van bedrijven die in strijd handelen met de UN Global Compact Principles.

- Bedrijfsobligaties uitsluitingsbeleid.

Bij de bedrijfsobligaties worden op basis van MSCI-data uitsluitingen toegepast van producenten van tabak, controversiële wapens en thermische kolen en meer algemeen van bedrijven die in strijd handelen met de UN Global Compact Principles.

Aandelen

- Developed markets: ESG-optimalisatie en uitsluitingsbeleid.

Het mandaat volgt de MSCI ESG Focus index, die op basis van MSCI-data de ESG score maximaliseert, maar waarbij de tracking error ten opzichte van de 'parent' MSCI-index maximaal 0,5% mag zijn. Producenten van tabak en controversiële wapens en meer algemeen van bedrijven die in strijd handelen met de UN Global Compact Principles zijn uitgesloten.

- Emerging markets: ESG-optimalisatie en uitsluitingsbeleid.

Het fonds volgt de MSCI Emerging Markets ESG Enhanced Focus CTB Index (Climate Transition Benchmark), die op basis van MSCI-data de ESG score maximaliseert, maar waarbij de tracking error ten opzichte van de 'parent' MSCI-index maximaal 1,5% mag zijn. Producenten van tabak en controversiële wapens en meer algemeen van bedrijven die in strijd handelen met de UN Global Compact Principles zijn uitgesloten. In juni 2023 is dit alternatief geïmplementeerd dat beter past bij de aangescherpte MVB criteria van het fonds.

Vastgoed

- Beursgenoteerd en niet-beursgenoteerd vastgoed: ESG-integratie.

De vastgoedbeheerders houden bij investeringen rekening met ESG-criteria en monitoren dit.

In 2023 heeft het fonds onderzocht in hoeverre aanvullende sturing mogelijk is op de SDG doelstellingen van de Verenigde Naties met de (na uitvraag bij de deelnemers) door het fonds gekozen focusgebieden SDG 3 (goede gezondheid en welzijn), 7 (betaalbare en duurzame energie), 12 (verantwoorde consumptie en productie) en 13 (klimaatactie). Deze SDG's passen het beste bij de visie van het fonds en de belangen van de deelnemers. Analyses met historische data lieten zien dat het vrijwel onmogelijk is om te sturen op de SDG's zonder aantasting van het vastgestelde risico/rendementsprofiel. Het fonds heeft er daarom voor gekozen om de prestaties van de portefeuille op deze SDG's te blijven volgen maar er niet actief op te sturen. Het fonds streeft naar een CO₂ reductie van 40% ten opzichte van 2018, gemeten in scope 1 en 2 uitstoot ten opzichte van het geïnvesteerd kapitaal.

Het resultaat van de huidige MVB implementatie voor aandelen, beursgenoteerd vastgoed en bedrijfsobligaties wordt waar van toepassing in onderstaande tabellen geconcretiseerd met de ESG rating op basis van MSCI data) en de CO²-exposure.

De resultaten worden vergeleken met de 'parent' indexen. Dat zijn de benchmarks voor de mandaten, maar zonder toepassing van de ESG-criteria. Met name de MVB-implementatie voor de aandelen vertaalt zich in een hogere ESG-score dan de indices, maar ook bij de andere mandaten wordt hoger gescoord.

De CO²-exposure is voor aandelen aanzienlijk lager dan de 'parent' index, vooral omdat is gekozen voor ESG indices. De CO²-exposure wordt daarnaast vergeleken met 2018, omdat vanaf dat moment wijzigingen in de mandaten zijn aangebracht op het gebied van ESG. De gemiddelde reductie in de CO²-exposure in de afgelopen vier jaar is 37%.

MSCI ESG score

<i>De scores lopen van 0-10</i>	<i>Fonds</i>		<i>'Parent index'</i>	
	<i>Score</i>	<i>Rating</i>	<i>Score</i>	<i>Rating</i>
Bedrijfsobligaties	7,1	AA	6,8	A
Aandelen developed markets	7,9	AA	6,9	A
Aandelen emerging markets	7,1	AA	5,7	BBB
Beursgenoteerd vastgoed	6,1	A	5,9	A
	7,5	AA	6,7	A

CO₂ exposure

<i>In duizend kilo per USD miljoen belegd vermogen</i>	<i>Fonds 31-12-2023</i>	<i>'Parent index' 31-12-2023</i>	<i>Fonds 31-12-2018</i>
Bedrijfsobligaties	89	89	96
Aandelen developed markets	65	80	108
Aandelen emerging markets	113	232	267
Beursgenoteerd vastgoed	13	13	16
Totaal (gewogen)	71	88	112

IMVB-convenant

In 2019 heeft het fonds het IMVB-convenant (Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen) ondertekend, waarin Nederlandse pensioenfondsen samenwerken met de overheid, vakbonden en niet-gouvernementele organisaties om het maatschappelijk verantwoord ondernemen te bevorderen. Het fonds heeft geparticipeerd in het 'brede spoor' van het convenant en heeft de nodige vereisten daarvoor opgenomen in de MVB-beleidsnota. Het convenant is 31 december 2022 afgerond. Het fonds blijft zich wel inzetten voor de gedachten achter het convenant en blijft onder andere rapportagevereisten uitvoeren.

SFDR – ecologische of sociale kenmerken van de beleggingsportefeuille – EU Taxonomie

Vanaf 10 maart 2021 is de SFDR van kracht, een Europese richtlijn die eisen stelt aan de rapportage van financiële producten die ESG toepassen. De bedoeling van de richtlijn is 'greenwashing' te voorkomen, waarbij financiële producten zich duurzamer voordoen dan ze daadwerkelijk zijn. De richtlijn is een verplichting, die onder andere van toepassing is op pensioenregelingen.

Het fonds classificeert zijn pensioenregeling als een duurzaam product dat ecologische of sociale kenmerken promoot (SFDR artikel 8), waarbij gedeeltelijk in duurzame producten wordt belegd. Het fonds heeft met de pensioenregeling duurzaam beleggen niet als doel, maar de visie dat duurzaam beleggen bijdraagt aan zijn lange termijn doelstelling. Per 1 januari 2023 is voldaan aan de informatieverplichting volgens de 'level II' vereisten voor een artikel 8 regeling. In de bijlage SFDR is de periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten conform de SFDR opgenomen. Het fonds houdt op dit moment geen rekening met de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren, in de zin van artikel 4 van SFDR.

4.4.7 Stem- en engagementbeleid

Het fonds heeft een stem- en engagementbeleid vastgesteld in het kader van de vereisten van de Shareholders Rights Directive II. Dit stembeleid is gepubliceerd op de website van het fonds.

De doelstellingen van het stembeleid zijn:

- Beschermen van de belangen van (de deelnemers en andere stakeholders van) het fonds.
- Verbeteren van de lange termijn waardecreatie voor alle 'stakeholders' van de ondernemingen in portefeuille.
- Verbeteren van het duurzame profiel van de investeringen, omdat de 'OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen' en de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' worden nageleefd.
- Verbeteren van de 'corporate governance' van de ondernemingen in portefeuille.
- Bevorderen dat ondernemingen in portefeuille een beheerst beloningsbeleid hanteren, dat in dienst staat van de hierboven genoemde doelstellingen.

BlackRock en Principal voeren het stem- en engagementbeleid van het fonds uit. Het fonds belegt in aandelenindexmandaten/-beleggingsfondsen. Dit beperkt de mogelijkheden om als pensioenfonds zelf op te treden als actief aandeelhouder. Wel heeft het bestuur in 2023 gekozen voor het Glass-Lewis climate stemraamwerk dat afwijkt van het standaard raamwerk van BlackRock. Hierdoor stemt BlackRock op aandeelhoudersvergaderingen voor het fonds op een manier die beter bij het MVB-beleid van het fonds past dan het standaard BlackRock raamwerk. Het bestuur toetst periodiek het beleid van de twee vermogensbeheerders aan bovengenoemde doelstellingen.

4.4.8 Rendementen

Rendement per categorie

(in procenten)	Fonds 2023	Benchmark 2023	Fonds 2022	Benchmark 2022
<i>Nettorendement</i>				
Vastrentende waarden	8,5	7,7 ⁽¹⁾	-21,4	-19,3 ⁽¹⁾
Zakelijke waarden				
– Aandelen	18,4	17,5	-14,0	-13,9
– Vastgoed	-0,5	8,9	-5,8	-5,5
– Private Equity	-11,0	17,5	-7,2	-13,9
Totaal voor afdekking valutarisico	10,9	11,2	-17,7	-16,1
Totaal na afdekking valutarisico	11,6	11,9	-21,0	-19,4
<i>Bruto totaalrendement ⁽²⁾</i>	12,0		-20,6	
<i>Bijdrage aan het nettorendement</i>				
Vastrentende waarden	5,2	4,7	-12,3	-11,0
Zakelijke waarden	5,7	6,5	-5,4	-5,1
– Aandelen	5,8	5,8	-4,8	-4,6
– Vastgoed	-0,1	0,7	-0,6	-0,5
– Private Equity	0,0	0,0	0,0	0,0
Afdekking valutarisico	0,7	0,7	-3,3	-3,3
Totaal nettorendement	11,6	11,9	-21,0	-19,4
Bijdrage renteaftrek ⁽³⁾	3,2	3,3	-12,1	-12,0

(1) De benchmark voor de vastrentende waarden zijn de pensioenverplichtingen

(2) Totaalrendement voor aftrek van de vermogensbeheerkosten (zie paragraaf 4.5)

(3) Bijdrage aan het totaal nettorendement bij 'zuivere' afdekking van de kasstromen

De belangrijkste ontwikkelingen voor het rendement in 2023 waren:

- De per saldo daling van de kapitaalmarktrente, waardoor het rendement op vastrentende waarden positief was. Deze daling vond plaats in het vierde kwartaal van 2023, daarvoor was de rente nog toegenomen.
- De stijging van de aandelenbeurzen, waardoor positieve rendementen werden behaald op zakelijke waarden.

In 2023 was het totaal nettorendement 0,3% lager dan de benchmark doordat niet-beursgenoteerd vastgoed achterbleef op de intern gehanteerde benchmark. Waarderingen van niet-beursgenoteerd vastgoed lopen achter op de brede markt, waarbij wel een absolute rendementsdoelstelling wordt gehanteerd.

De bedrijfsobligaties en het MBS Fund worden (binnen de vastrentende waarden) afzonderlijk vergeleken met een specifieke benchmark. Zie onderstaande tabel.

Nettorendement credits versus de benchmark

(in procenten)	Fonds 2023	Benchmark 2023	Fonds 2022	Benchmark 2022
Bedrijfsobligaties	6,1	5,9	-11,6	-11,2
MBS Fund	1,5	1,5	-6,2	-6,0

Het rendement op aandelen wordt in onderstaande tabel gespecificeerd naar de twee regio's:

Nettorendement aandelen per regio versus de benchmark

(in procenten)	Fonds 2023	Benchmark 2023	Fonds 2022	Benchmark 2022
Developed markets	20,2	19,0	-13,8	-13,9
Emerging markets	4,7	5,1	-15,7	-14,9
	18,4	17,5	-14,0	-13,9

Het aandelenmandaat voor de developed markets liet een outperformance zien ten opzichte van de benchmark (MSCI ESG Focus). De aandelenfondsen emerging markets lieten een underperformance zien ten opzichte van de benchmark (MSCI Emerging Markets Index – Net tot 30 juni 2023, MSCI Emerging Markets ESG Enhanced Focus CTB Index vanaf 1 juli 2023).

Het fonds vergelijkt het rendement van het developed markets mandaat ook met de standaard ('parent') MSCI-index (zonder ESG-karakteristieken; niet opgenomen in de tabel). Hiermee wordt het effect van het ESG-beleid gemeten voor dit mandaat. Ten opzichte van die benchmark was er een outperformance van 0,5% in 2023. Vanaf de start van dit mandaat in 2019 bedraagt de outperformance cumulatief 4,2%.

4.5 Uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer

De kosten van het fonds zijn uitgesplitst in uitvoeringskosten van de pensioenregeling en kosten vermogensbeheer.

Het fonds publiceert voor de kosten vermogensbeheer doelbewust alleen geaggregeerde cijfers. De gegevens per beleggingscategorie zijn eenvoudig te herleiden tot individuele mandaten en managers en bevatten daarmee concurrentiegevoelige informatie.

Uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer

<i>(Bedragen in € duizend, per deelnemer in €, percentages in procenten van het gemiddeld belegd vermogen)</i>				
	2023	%	2022	%
Gemiddeld belegd vermogen ⁽¹⁾	1.045.916		1.133.474	
Uitvoeringskosten				
Kosten uitvoering pensioenregeling	1.267	0,12	1.085	0,10
– Aantal deelnemers	7.191		7.343	
– Aantal deelnemers exclusief gewezen deelnemers	3.754		3.697	
– Kosten per deelnemer (in €)	176		148	
– Kosten per deelnemer exclusief gewezen deelnemers (in €)	338		293	
Kosten vermogensbeheer				
– Management fees	1.314	0,13	1.489	0,13
– Consultants, custodian en juridische kosten	669	0,06	522	0,04
– Bijkomende beheerskosten mandaten	529	0,05	647	0,06
– Bewaarloon en belastingdiensten custodian	121	0,01	106	0,01
– Performance fees	–55	–0,01	–151	–0,01
– Toegerekende interne kosten	615	0,06	518	0,04
Totale kosten vermogensbeheer (exclusief transactiekosten)	3.193	0,30	3.131	0,27
– Transactiekosten	1.180	0,11	1.114	0,10
Totale kosten vermogensbeheer (inclusief transactiekosten)	4.373	0,41	4.245	0,37
Totaal uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer	5.640	0,54	5.330	0,47

(1) Het gemiddeld belegd vermogen wordt vastgesteld op basis van de maandultimostanden.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van de pensioenregeling bestaan uit bestuurskosten, administratiekosten, advies- en controlekosten en huur (volgens de rubricering in de DNB-jaarverslagstaten; zie de toelichting op de jaarrekening nummer 8), verhoogd met kosten gedragen door de werkgever. In 2023 waren de uitvoeringskosten 16,8% hoger dan in 2022. Belangrijke redenen voor de stijging waren een versterking van de governance met het aantrekken van externe commissieleden en het insourcen van de sleutelfunctiehouder risicobeheer, de afronding van de implementatie van het pensioenadministratiepakket AxyLife en kosten in verband met de voorbereidingen op de Wtp en de voorgenomen liquidatie en CWO.

Interne kosten die betrekking hebben op het vermogensbeheer, zoals personeels- en controlekosten, worden volgens vaste verdeelsleutels toegerekend aan de kosten vermogensbeheer. In 2023 was dit per saldo 33% van de interne kosten (2022: 36%). De verdeelsleutels zijn vastgesteld op basis van de werkzaamheden die betrekking hebben op de beleggingen, en een inschatting van de daaraan toe te rekenen advies- en controlekosten.

Beoordeling bestuur van de uitvoeringskosten van de pensioenregeling en benchmarking

Het bestuur heeft als doelstelling de uitvoering van de pensioenregeling tegen een goede prijs/kwaliteitverhouding te realiseren. Om te toetsen of aan deze doelstel-

ling wordt voldaan, heeft het fonds deelgenomen aan het benchmarkonderzoek 2023 van Bell. In de peergroup van Bell van vergelijkbare pensioenfondsen bedroegen de uitvoeringskosten over de periode 2020-2022 gemiddeld € 331,- per deelnemer (actieve deelnemers en pensioengerechtigden) per jaar. De uitvoeringskosten van het fonds bedroegen over die periode gemiddeld € 256,-. De kosten van het fonds over 2023 kunnen nog niet worden vergeleken met andere pensioenfondsen, omdat de benchmarkonderzoeken later in 2024 plaatsvinden.

Het bestuur vindt het van groot belang dat een hoog kwaliteitsniveau wordt gerealiseerd op het gebied van communicatie, deskundigheidsbevordering en risicobeheer tegen aanvaardbare uitvoeringskosten. Daarom acht het bestuur het kosten-niveau passend bij het geleverde en vereiste kwaliteitsniveau en de compliance vereisten. In 2022 en 2023 namen de kosten toe vanwege investeringen in automatisering en zouden deze bij het voortbestaan van het fonds in het nieuwe pensioenstelsel structureel nog verder toenemen. Het bestuur vindt het belangrijk dat de nieuwe uitvoerende partij een hoog kwaliteitsniveau handhaaft tegen passende kosten. Daar is in de selectie nadrukkelijk rekening mee gehouden.

Kosten vermogensbeheer

De totale kosten vermogensbeheer (inclusief transactiekosten) stegen uitgedrukt in euro beperkt. Uitgedrukt in percentage van het belegd vermogen stegen de totale kosten naar 0,41% vanwege een daling van het gemiddeld belegd vermogen.

■ Management fees

De management fees zijn de vergoedingen voor de externe vermogensbeheerders. Het fonds heeft een mix van passief en actief beheer. De kosten van passief beheer zijn lager dan van actief beheer. De management fees van vastgoed en private equity zijn hoger dan van aandelen- en obligatiemandaten. In de meeste mandaten is de hoogte van de management fee, al dan niet met een staffel, gerelateerd aan de omvang van het mandaat. In euro daalden de management fees in 2023 omdat in 2022 gemiddeld meer werd belegd in aandelen en vastgoed. Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen bleven de totale management fees gelijk.

■ Consultants, custodian en juridische kosten

De kosten voor consultants en juridische kosten hebben betrekking op de advisering bij de selectie, aanstelling en monitoring van de externe vermogensbeheerders en de strategische advisering op het gebied van vermogensbeheer. De kosten voor de custodian hebben betrekking op de beleggingsadministratie, de performance-meting, de compliance controles en de financiële risicomonitoring. In 2023 stegen deze kosten door indexatie en aanvullende inzet van dienstverleners.

■ Bijkomende beheerskosten mandaten

De bijkomende beheerskosten van het extern vermogensbeheer betreffen naast custodian- en auditkosten van de beleggingsfondsen waarin het fonds participeert, de kosten van de onderliggende beleggingsfondsen in enkele 'fund of funds'-participaties. Deze kosten worden niet rechtstreeks bij het fonds in rekening gebracht, maar zijn verwerkt in de waarde van de beleggingen (indirecte beleggingsopbrengsten; zie de toelichting op de jaarrekening nummer 8). Deze kosten daalden door een afname van belegd vermogen in het niet-beursgenoteerde vastgoedfonds.

■ Bewaarloon en belastingdiensten custodian

Het bewaarloon betreft de kosten voor het in depot houden (bewaring) van effecten van de discretionaire mandaten. De kosten voor belastingdiensten hebben betrekking op de vrijstelling en terugvordering van dividendbelasting. In 2022 waren deze kosten eenmalig lager door een gedeeltelijke vrijval van gereserveerde kosten 2021.

- Performance fees

De performance fees hebben betrekking op de private equity fondsen. De managers van private equity ontvangen een performance fee als een vooraf afgesproken minimumrendement ('hurdle rate') wordt behaald. Bij de berekening van dit minimumrendement wordt de hele looptijd van de investering meegenomen. In 2023 waren deze kosten negatief als gevolg van negatieve rendementen (aanpassing op de reserveringen daarvoor).

- Toegerekende interne kosten

Zie de bovenstaande toelichting bij de uitvoeringskosten van de pensioenregeling.

- Transactiekosten

De transactiekosten hebben betrekking op aan- en verkopen van beleggingen. Deze kosten bestaan uit provisie, belastingen, settlement- en betalingskosten. Bij een aantal transacties (onder andere obligaties en valuta) worden provisies niet apart in rekening gebracht, maar verwerkt in de bied- en laatkoersen ('bid-ask spreads'). Voor beleggingsfondsen wordt het 'look through-principe' toegepast. De hoogte van de transactiekosten moet worden beoordeeld in relatie tot de mate van actief beheer.

Beoordeling bestuur van de kosten vermogensbeheer en benchmarking

Het bestuur beoordeelt de hoogte van de kosten vermogensbeheer naar de aard van de beleggingsman-daten, het verwachte rendement en het risico van een beleggingscategorie. Naast passieve mandaten tegen relatief lage kosten, heeft het fonds een aantal actieve mandaten en participaties in private equity en vastgoed, waar het kostenniveau aanzienlijk hoger is. Het fonds toetst de management fees periodiek, voor het laatst in november 2022, en deze zijn op totaalniveau markt-conform.

Uit het benchmarkonderzoek over 2020-2022 van Bell blijkt dat het fonds gemiddeld lagere vermogens-beheerkosten (0,27%, exclusief transactiekosten) heeft dan de peergroup (0,30%). De transactiekosten waren hoger (0,10%) dan bij de peergroup (0,08%) vanwege het grote aantal kleine transacties in het bedrijfsobligatie mandaat en actief karakter van het LDI-mandaat. Inclusief transactiekosten waren de vermogensbeheerkosten (0,37%) lager dan van de peergroup (0,38%). De kosten van het fonds over 2023 kunnen nog niet worden vergeleken met andere pensioenfondsen, omdat de benchmarkonderzoeken later in 2024 plaatsvinden.

Uit het benchmarkonderzoek van Bell blijkt dat het fonds afgezet tegen het gelopen risico een passend rendement heeft behaald, dat hoger was dan het behaalde rendement van de peergroup tegen (iets) lagere kosten. Ook de rendementen en kosten binnen de beleggingscategorieën zijn positief in vergelijking met andere fondsen – en waar negatief verklaarbaar en/of een bewuste keuze. Het bestuur acht het kostenniveau daarom passend bij de gekozen mandaten, het gebruik van adviseurs, de diensten van de custodian en de interne vermogensbeheerkosten. Het bestuur vindt het belangrijk dat de nieuwe uitvoerende partij een passend kostenniveau handhaaft. Daar is in de selectie nadrukkelijk rekening mee gehouden.

5. Governance

5.1 Organisatie

Met ingang van 1 januari 2023 heeft het bestuur de organisatiestructuur gewijzigd om effectiever in te kunnen spelen op de veranderingen die op het fonds afkomen en een betere scheiding aan te brengen tussen de eerste en tweede lijn. Communicatie is daarbij integraal onderdeel geworden van de verantwoordelijkheden van de commissies. In de nieuwe structuur is het aantal commissies teruggebracht van zes naar drie:

- Beleggingscommissie.
- Pensioencommissie.
- Risicobeheercommissie.

Zowel het bestuur als de commissies vergaderden acht keer per jaar. Daarbij is onderscheid gemaakt in kwartaalvergaderingen (voor de reguliere, jaarlijks terugkerende onderwerpen) en change vergaderingen. In de change vergaderingen is meer tijd en ruimte om de verdieping te zoeken op nieuwe en complexe onderwerpen.

Verder is met ingang van 2023 een duidelijker scheiding aangebracht tussen de eerste en de tweede lijn, alsook tussen de bestuurlijke taken en verantwoordelijkheden (strategie, beleid en monitoring) en de taken en verantwoordelijkheden van het pensioenbureau (beleidsadvisering, implementatie, uitvoering en verantwoording).

De personalia van het fonds en zijn organen, zoals beschreven in de volgende paragrafen, zijn opgenomen in bijlage 1.

5.1.1 Bestuur

Het bestuur draagt op basis van de uitvoeringsovereenkomst met WKNL zorg voor de uitvoering van de pensioenregeling. De taken en bevoegdheden van het bestuur zijn vastgelegd in artikel 12 van de statuten. Het bestuur bestuurt het fonds en beheert het vermogen. Het bestuur is bevoegd tot alle daden van beheer en beschikking binnen de statutaire doelstelling van het fonds.

Het bestuur is paritair samengesteld en bestaat uit zes leden: twee vertegenwoordigers van de werkgever, twee vertegenwoordigers van de actieve deelnemers, één vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden en één extern onafhankelijk bestuurslid. De directie van WKNL draagt de vertegenwoordigers van de werkgever voor. Het verantwoordingsorgaan draagt de vertegenwoordigers van de actieve deelnemers en de pensioengerechtigden voor. Het bestuur benoemt het extern onafhankelijk bestuurslid. Het bestuur benoemt alle bestuursleden, na het horen van de raad van toezicht over de gevolgde procedure.

In 2023 waren er vier kwartaalvergaderingen, vier change vergaderingen en twee korte vergaderingen in het kader van het jaarwerk. Daarnaast werden drie studiedagen georganiseerd. Twee voor het bestuur en één voor de beleggingscommissie. Tot slot hebben twee overlegvergaderingen met het verantwoordingsorgaan en twee overlegvergaderingen met de raad van toezicht plaatsgevonden. Met het oog op het voorgenomen besluit tot CWO en liquidatie van het fonds, besloot het bestuur om met ingang van 2024 iedere maand te vergaderen om sturing te geven aan deze transitie (zogenoemde transitievergaderingen). Deze komen in de plaats van de change vergaderingen.

Bestuurswisselingen

Per 24 april 2023 is de heer J.C. Derriks opgevolgd door de heer A.P. Keur als bestuurslid namens de pensioengerechtigden. De heer Derriks heeft zich vele jaren ingezet voor het fonds en heeft daarmee een uitstekende bijdrage geleverd. Het bestuur is hem hier zeer erkentelijk voor. De heer R.H. Alsen heeft eind 2022 aangegeven zijn werkzaamheden als bestuurslid en tevens sleutelfunctiehouder risicobeheer niet langer te kunnen combineren met zijn privé situatie. Per 1 juli 2023 heeft de heer Alsen zijn werkzaamheden beëindigd. Het bestuur heeft hier alle begrip

voor en bedankt de heer Alsen voor zijn inzet en uitstekende inbreng in het bestuur. De tijdige aankondiging van zijn vertrek, maakte het mogelijk om snel op zoek te gaan naar zijn vervanging. In het verlengde van het besluit om in de organisatiestructuur een duidelijker scheiding aan te brengen tussen de eerste en tweede lijn, besloot het bestuur om de functie van sleutelfunctiehouder risicobeheer na het vertrek van de heer Alsen niet langer te combineren met het lidmaatschap van het bestuur. Met ingang van 1 juli 2023 is de heer K.E. Bunte de heer Alsen opgevolgd als sleutelfunctiehouder risicobeheer en voorzitter van de risicobeheercommissie.

De heer C.E. Gijsbers is door de vertegenwoordigers van de actieve deelnemers uit het verantwoordingsorgaan voorgedragen als bestuurslid namens de actieve deelnemers. Het bestuur benoemde hem op 3 juli 2023 als aspirant bestuurslid en lid van de risicobeheercommissie. De heer Gijsbers heeft in de tweede helft van 2023 de SPO opleiding gevolgd om op alle deskundigheidsgebieden te voldoen aan geschiktheidsniveau A. Na afronding van deze opleiding en goedkeuring van zijn benoeming door DNB is de heer Gijsbers per 2 februari 2024 benoemd als bestuurslid.

Tot slot benoemde het bestuur de heer M. Leppink per 15 mei 2023 als extern lid van de pensioencommissie.

5.1.2 Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur, gevraagd of uit eigen beweging over aangelegenheden die het fonds betreffen. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan het instemmingsrecht over elk voorgenomen besluit van het bestuur tot het beleid inzake beloningen en inzake elk voorgenomen besluit tot ontbinding, fusie en splitsing van het fonds. Het bestuur legt periodiek verantwoording af over het gevoerde beleid aan het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid om na afloop van ieder boekjaar een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het gevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. De taken en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in artikel 16 van de statuten en in het reglement verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan heeft tien leden. Eén zetel is beschikbaar voor de werkgever, één zetel voor de gewezen deelnemers en de overige acht zetels zijn naar rato verdeeld op basis van de onderlinge getalsverhoudingen van de actieve deelnemers (twee zetels) en de pensioengerechtigden (zes zetels). Gegeven de grote veranderingen waar het fonds voor staat, heeft een vertegenwoordiging van het bestuur regelmatig deelgenomen aan vergaderingen van het verantwoordingsorgaan om een bestuurlijke toelichting te geven. Het verantwoordingsorgaan heeft in het afgelopen jaar ook zeer frequent vergaderd om alle veranderingen te absorberen. Zij heeft zich daarbij laten bijstaan door een extern adviseur, de heer H.J. Strang. Samen met de adviseur heeft het verantwoordingsorgaan een beoordelingskader, dat het verantwoordingsorgaan gebruikt als toets bij voorgenomen bestuursbesluiten bij de CWO en liquidatie van het fonds, opgesteld en gedeeld met het bestuur. Dit is behulpzaam om de verwachtingen over en weer helder te maken. Het bestuur is het verantwoordingsorgaan dankbaar voor de (extra) inzet die zij dit jaar geleverd heeft. Ook het komende jaar zal extra inzet vragen. Daarom besloot het bestuur om met ingang van 2024 de vergoeding voor de leden van het verantwoordingsorgaan te verhogen.

Wisselingen in het verantwoordingsorgaan

In mei 2023 heeft P.E. (Peter) Duijff zich vanwege persoonlijke omstandigheden teruggetrokken als lid en secretaris van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur heeft alle begrip voor deze beslissing en dankt hem hartelijk voor zijn inzet voor het fonds de afgelopen jaren. Het bestuur wenst Peter en zijn familie veel sterkte in deze moeilijke tijd. De functie van secretaris is overgenomen door P.M. van der Jagt. Er is nog geen opvolging voor de heer Duijff als lid van het verantwoordingsorgaan. Ultimo 2023 heeft het verantwoordingsorgaan daarom één vacature.

5.1.3 Raad van toezicht

De raad van toezicht is belast met het intern toezicht. Het bestuur heeft de raad van toezicht ingesteld na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en na de goedkeuring door DNB. De raad van toezicht bestaat uit drie leden.

De taak van de raad van toezicht is toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur, legt verantwoording af over de uitvoering van zijn taken en de uitoefening van zijn bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever, en doet verslag daarvan in het jaarverslag van het fonds. De raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde. Naast de twee overlegvergaderingen met de raad van toezicht, is een delegatie van het bestuur twee keer aangesloten bij de eigen vergaderingen van de raad van toezicht om een bestuurlijke toelichting te geven. Leden van de raad van toezicht hebben daarnaast enkele keren als toehoorder deelgenomen aan bestuursvergaderingen en commissievergaderingen. Ook was een afvaardiging van de raad van toezicht aanwezig bij de studiedagen van het bestuur.

Conform artikel 19 van de statuten is er een reglement intern toezicht opgesteld, waarin de taken en bevoegdheden van de raad van toezicht zijn vastgelegd. De raad van toezicht heeft een rooster van aftreden vastgesteld. Dit zou betekenen dat één van de leden in de loop van 2024 zou moeten aftreden. In overleg met het bestuur is besloten het rooster van aftreden aan te passen, zodat de raad van toezicht in zijn huidige samenstelling kan voortbestaan tot het fonds wordt opgeheven. Het bestuur is de raad van toezicht erkentelijk voor de constructieve samenwerking en bedankt de heer E.R. Capitain dat hij bereid is langer aan te blijven als lid.

5.1.4 Sleutelfuncties

Het bestuur heeft drie sleutelfuncties ingericht:

- De actuariële functie. Deze ziet onder meer toe op de berekeningen van de technische voorzieningen en premiestelling van het fonds.
- De risicobeheerfunctie. Deze beoordeelt, monitort en rapporteert over het risicobeheersysteem en heeft een initiërende en adviserende rol bij het vormgeven van het risicobeheer.
- De interne auditfunctie. Deze ziet toe op de werking van het risicobeheersysteem, onder andere door het uitvoeren van interne audits binnen de bedrijfsvoering van het fonds.

5.1.5 Pensioenbureau

Het bestuur heeft de beleidsadvisering ten behoeve van de bestuurlijke taken, de implementatie van het beleid en de uitvoering van de pensioenregeling gedelegeerd aan het pensioenbureau. De belangrijkste werkzaamheden van het pensioenbureau betreffen bestuursondersteuning, vermogensbeheer, pensioenadministratie, risicomanagement en pensioencommunicatie. Het pensioenbureau profileert zich daarnaast als het kenniscentrum pensioenen binnen WKNL. Het pensioenbureau is zodanig ingericht dat de doelstelling van het fonds op een effectieve en efficiënte wijze kan worden gerealiseerd.

Het pensioenbureau staat onder leiding van de directeur, die zich terzijde laat staan door de chief investment officer, het hoofd pensioenzaken en de overige stafmedewerkers. Ieder kwartaal legt de directeur verantwoording af aan het bestuur door middel van de kwartaalrapportage.

Personeelswisselingen

Het dienstverband van de heer J.L. van Wieringen is per 1 juni 2023 beëindigd wegens pensionering. De heer Van Wieringen was vanaf 1990 werkzaam bij het fonds. Het bestuur is de heer Van Wieringen bijzonder erkentelijk en bedankt hem voor zijn goede werk bij het fonds. De heer Van Wieringen had een breed takenpakket met een groot aantal verantwoordelijkheden. Deze zijn herverdeeld.

De heer R. Heidemans is de heer Van Wieringen per 6 februari 2023 opgevolgd als chief investment officer. De compliance en risico gerelateerde werkzaamheden zijn overgenomen door de risicomanager, de heer P. Wind. De heer Wind is sinds 1 april 2022 als risicomanager in dienst van het fonds. Eind 2023 hebben het fonds en de heer Wind in overleg besloten de samenwerking te beëindigen. Per januari 2024 wordt deze rol op interim basis ingevuld door de heer D.J. Buijs van Probability & Partners. De vacature voor medewerker vermogensbeheer die was ontstaan na het overlijden van mevrouw Zimmerman van Woosik – Brouwer is per 1 oktober 2023 ingevuld door de heer A.A.M. El Nemr.

Per 1 mei 2023 werkt het fonds samen met de heer A.H. van den Langenberg. De heer Van den Langenberg is zelfstandig actuaris en ondersteunt het fonds gemiddeld twee dagen in de week als projectmanager en bij actuariële werkzaamheden en vraagstukken. Tot slot is de heer T.J.C. Prins op 1 november 2023 in dienst getreden als projectmanagement officer (PMO). Hij coördineert alle werkzaamheden die het komend jaar moeten plaatsvinden in het kader van de voorgenomen liquidatie en CWO en ondersteunt zo de projectmanager. Daarnaast ondersteunt hij de directeur bij het opstellen en bewaken van de begroting uitvoeringskosten.

5.1.6 Sociale pensioencommissie (geen fondsgaarn)

In de sociale pensioencommissie vindt overleg plaats tussen sociale partners binnen WKNL over de pensioenovereenkomst. De inhoud van de pensioenovereenkomst, voor zover dit zaken betreft die niet zijn geregeld in de CAO, wordt vastgesteld in deze commissie. De commissie bestaat uit twee werkgeversvertegenwoordigers en twee werknemersvertegenwoordigers die door de COR benoemd worden. Pas na instemming van de COR kunnen wijzigingen in de pensioenovereenkomst worden doorgevoerd. Het pensioenbureau voert het secretariaat van de sociale pensioencommissie.

5.2 Externe controle en advies

5.2.1 Compliance officer

Het bestuur is verantwoordelijk voor het compliant zijn van het fonds. Het bestuur draagt zorg voor het vaststellen van effectieve beheersmaatregelen om aan de compliance verplichtingen te voldoen, alsmede het monitoren en sanctioneren daarvan. Het bestuur heeft de heer H. Pullen van TriVu als externe compliance officer van het fonds aangesteld. Binnen het bestuur is de voorzitter het eerste aanspreekpunt voor de compliance officer en binnen het pensioenbureau de directeur. De compliance officer rapporteert minimaal één keer per jaar aan het bestuur (zie de verklaring van de compliance officer achterin het bestuursverslag).

5.2.2 Externe controle

Het bestuur heeft KPMG Accountants N.V. benoemd als externe accountant. De accountant controleert jaarlijks de administratie van het fonds, het jaarverslag en de staten voor DNB. De accountant doet verslag van zijn werkzaamheden in de vorm van een accountantsverslag aan het bestuur.

Het bestuur heeft Towers Watson Netherlands B.V., onderdeel van Willis Towers Watson, benoemd als certificerend actuaris. De actuaris controleert jaarlijks het actuariële verslag en stelt een actuariële verklaring op. De certificerend actuaris is daarnaast houder en vervuller van de actuariële functie (zie paragraaf 5.1.4).

5.2.3 Externe ondersteuning en uitbesteding

Het fonds wordt ondersteund en geadviseerd door de volgende externe deskundigen/organisaties, naast de hiervoor genoemde organisaties:

- AON, strategisch adviseur liquidatie en CWO;
- BlackRock, strategisch advies vermogensbeheer, risicobudgettering en financiële risicorapportage;
- BDO Advisory, vervuller sleutelfunctie interne audit;
- BDO Technology & Managed Services, strategisch IT adviseur;
- Blom Veugelers Zuiderman Advocaten, juridisch adviseur;

- Caceis: beleggingsadministratie, performancemeting en financiële risicomonitoring;
- Deloitte Risk Advisory (Deloitte), strategisch adviseur integraal risicomanagement;
- Lumera, leverancier software pensioenadministratiepakket AxyLife;
- PCI IT Solutions, provider van de ICT-infrastructuur;
- Sprenkels, adviserend actuaris en adviseur ALM;
- Willis Towers Watson, adviseur voor selectie, evaluatie en monitoring van de externe vermogensbeheerders; en
- Wolters Kluwer, leverancier van de financiële administratiepakketten Twinfield en Basecone.

Het fonds heeft de beleggingen volledig ondergebracht bij externe vermogensbeheerders in vier discretionaire mandaten en participaties in (beleggings)fondsen (zie paragrafen 4.4.4 en 4.4.5).

5.3 Code Pensioenfondsen

De 'Code Pensioenfondsen' (hierna: de Code) is een gedragscode voor de pensioensector en bestaat uit normen die de sector zichzelf oplegt. De normen zijn gegroepeerd aan de hand van acht thema's: vertrouwen waarmaken, verantwoordelijkheid nemen, integer handelen, kwaliteit nastreven, zorgvuldig benoemen, gepast belonen, toezicht houden en inspraak waarborgen en transparantie bevorderen.

Toepassing van de Code is wettelijk verankerd. De 65 normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. Er is ruimte om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. De Code gaat daarbij uit van het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Daar waar niet (geheel) wordt voldaan aan de voorschriften van de Code, dient dit te worden vermeld en uitgelegd. Overigens bepaalt de Code dat het gaat om de intentie, niet om de naleving van de letter.

Het fonds streeft ernaar de Code volledig na te leven en voldoet aan alle voorschriften (zie bijlage 2 *Checklist naleving Code Pensioenfondsen*). Eind 2023 is de nieuwe Code vastgesteld, die per 1 januari 2024 in werking treedt. Het fonds heeft een jaar de tijd om de aangepaste code te implementeren.

Aan de diversiteitsnormen met betrekking tot leeftijd en geslacht voldeed het fonds per 31 december 2023. Het bestuur zal verdere deelname van jongeren en vrouwen in de toekomst blijven stimuleren.

Samenstelling fondsorganen naar geslacht en leeftijd per 31 december 2023

	Geslacht		Leeftijd				
	Man	Vrouw	20-40	41-50	51-60	61-70	>70
Bestuur	3	2	1	1	1	2	
Verantwoordingsorgaan	7	2		1	2	4	2
Raad van toezicht	2	1			1	2	
Deelnemers	3.611	3.580	447	774	1.802	1.804	2.364

5.4 Geschiktheid

5.4.1 Geschiktheid en opleiding

Het bestuur en de overige fondsorganen dienen in termen van bezetting te beschikken over voldoende capaciteit. Daarnaast zijn de beschikbaarheid van voldoende tijd voor het naar behoren kunnen uitvoeren van de taken en verantwoordelijkheden en het beschikken over een vastgesteld kennisniveau en specifieke competenties vereisten voor het goed functioneren van alle fondsorganen.

Op 8 maart 2023 publiceerden de Autoriteit Financiële Markten (hierna: AFM) en DNB de gewijzigde Beleidsregel geschiktheid. De Pensioenfederatie bracht het servicedocument besturen van een pensioenfonds uit. Ter borging van het voldoen aan deze vereisten, maar primair te borging van de geschiktheid van het bestuur, stelde het bestuur het geschiktheidsbeleid vast. Onderdeel van dit beleid zijn de vereisten die de geschiktheid borgen. Het betreft 14 deskundigheidsgebieden, een set van 17 competenties onderverdeeld naar de gebieden denken, voelen en kracht en vereisten aan professioneel gedrag. Onderdeel van het beleid is ook de cyclus van geschiktheidsbevorderingen waarmee blijvende ontwikkeling van bestuursleden individueel en het bestuur als collectief worden gerealiseerd.

In 2023 ontplooipte het bestuur diverse activiteiten ter bevordering van de geschiktheid. Op collectief niveau werden twee studiedagen georganiseerd. Deze studiedagen stonden in het teken van datakwaliteit, evenwichtigheid, juridische analyse van strategische scenario's in het kader van de Wtp, liquidatie en IT. De beleggingscommissie nam deel aan de jaarlijkse studiedag georganiseerd door BlackRock. De onderwerpen waren ESG (biodiversiteit), macro-economische ontwikkelingen en aandachtspunten bij een transitie naar een andere pensioenuitvoerder. Alle individuele bestuursleden nemen daarnaast op regelmatige basis deel aan seminars en webinars en volgen de ontwikkelingen aan de hand van vakliteratuur. De heer Gijsbers volgde als aspirant bestuurslid het SPO leertraject Geschikt worden op Niveau A. Bij de jaarlijkse uitvraag geschiktheid in het derde kwartaal bleek dat het bestuur voldoet aan haar eigen doelstellingen op het gebied van geschiktheid. Gezien de ontplooipte activiteiten in 2023, de gevolgde opleidingen en de geïnvesteerde tijd over alle relevante pensioenaandachtsgebieden, is het bestuur van mening dat het bestuur, de sleutelfunctiehouders, de medewerkers van het pensioenbureau en de leden van de raad van toezicht zowel individueel als collectief voldoen aan de geschiktheidseisen en dat de deskundigheid van het verantwoordingsorgaan als collectief op een goed niveau is.

5.4.2 Zelfevaluatie functioneren bestuur

Het bestuur onderkent het belang van openheid binnen het bestuur. Ter uitvoering van artikel 11 lid 2 van de statuten en het geschiktheidsbeleid is een procedure vastgesteld voor de jaarlijkse evaluatie van het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden. Het eigen functioneren is voor het bestuur een voortdurend aandachtspunt. Hierbij betreft het bestuur conform de Code (minimaal) eens per drie jaar een externe partij. De evaluatie van individuele bestuursleden vond plaats aan de hand van een gesprek met de voorzitter. De collectieve zelfevaluatie vond op 17 november 2023 plaats onder begeleiding van mevrouw P. Siegman van GPSS.

Bij de collectieve zelfevaluatie kwamen onder andere de volgende onderwerpen aan de orde: geschiktheid, diversiteit & complementariteit, werkwijze bestuur, gedrag en cultuur en het functioneren van de voorzitter. Voorafgaand aan de zelfevaluatie hebben alle bestuursleden een vragenlijst ingevuld. Tevens is een aantal medewerkers van het pensioenbureau, leden van de raad van toezicht en leden van het verantwoordingsorgaan gevraagd om feedback (360 graden). Hiertoe hebben zij voorafgaand een korte vragenlijst ingevuld. De antwoorden op de vragenlijsten waren anoniem en zijn tijdens de zelfevaluatie besproken. De uitkomsten van de zelfevaluatie en de geformuleerde actiepunten zijn vastgelegd in een verslag. Opvolging van de geformuleerde actiepunten is geborgd in het geschiktheidsplan 2024 dat het bestuur na de zelfevaluatie heeft opgesteld.

5.5 Beloningsbeleid en beloningsstructuur

Het beloningsbeleid van het fonds voldoet aan de normen zoals die zijn neergelegd in de Code, de principes voor beheerst beloningsbeleid en de SFDR. Doel van het geformuleerde beloningsbeleid is de bevordering van de integriteit en soliditeit van het fonds met een focus op de langetermijnbelangen van het fonds, waarbij het beloningsbeleid geen prikkels bevat die afbreuk doen aan de verplichtingen van het

fonds om zich in te zetten voor de belangen van zijn deelnemers en andere stakeholders, of andere op het fonds rustende zorgvuldigheidverplichtingen.

De beloning moedigt niet aan tot het nemen van vermijdbare duurzaamheidsrisico's of tot het afwijken van het MVB-beleid van het fonds.

Beloningsstructuur:

- Bestuursleden niet in actieve dienst ontvangen een vaste vergoeding op jaarbasis. Bestuursleden in actieve dienst ontvangen de helft van deze vergoeding.
- De externe bestuursvoorzitter ontvangt van de werkgever een op jaarbasis overeengekomen vaste vergoeding.
- Het externe onafhankelijke bestuurslid, tevens voorzitter van de beleggingscommissie, ontvangt een vaste vergoeding op jaarbasis.
- De sleutelfunctiehouders ontvangen een vaste vergoeding op jaarbasis.
- Externe leden van bestuurlijke commissies die niet in dienst zijn van de werkgever ontvangen een vaste vergoeding op jaarbasis.
- De leden van het verantwoordingsorgaan ontvingen in 2023 de helft van de maximale vrijwilligersvergoeding. De voorzitter en de secretaris van het verantwoordingsorgaan ontvangen een vaste vergoeding op jaarbasis. Het bestuur besloot dat leden van het verantwoordingsorgaan met ingang van 2024 de volledige vrijwilligersvergoeding ontvangen. De vaste vergoeding van de voorzitter en de secretaris wordt dienovereenkomstig verhoogd.
- De leden van de raad van toezicht ontvangen voor het uitvoeren van hun werkzaamheden een vaste vergoeding.
- De medewerkers van het pensioenbureau zijn in dienst van WKNL en zijn gedetacheerd bij het fonds. De beloning vindt plaats conform de arbeidsvoorwaarden van WKNL.
- Met ingang van 2023 huurt het pensioenfonds externe medewerkers in om de tijdelijke piek in de benodigde capaciteit te kunnen opvangen. Aan deze externe medewerkers wordt een marktconforme vergoeding op uurbasis verstrekt.
- Aan externe partijen (de vermogensbeheerders en andere relevante uitbestedingspartijen) is verzocht te bevestigen dat zij de voor hen geldende regels ten aanzien van beheerst beloningsbeleid naleven.

Voor de totale vergoedingen aan de bestuursleden en de leden van de raad van toezicht wordt verwezen naar de toelichting op de jaarrekening nummer 10.

5.6 Fraudebeheersing en naleving wet- en regelgeving

Het bestuur heeft zowel preventieve als repressieve beheersmaatregelen genomen om fraude en overtredingen te voorkomen. In de Systematische Integriteit Risico Analyse (hierna: SIRA) van het fonds wordt een onderscheid gemaakt tussen interne en externe fraude. De beheersmaatregelen tegen interne fraude zijn: periodieke screening van de medewerkers van het pensioenbureau, het toepassen van functiescheiding en het vierogenprincipe bij betalingen en beleggingstransacties en de pensioenadministratie uitvoeren volgens vastgelegde procesbeschrijvingen. Maatregelen tegen externe fraude door vermogensbeheerders en andere leveranciers bestaat uit het toetsen van het compliance beleid van deze organisaties, het monitoren van de resultaten, de ISAE 3402 rapportages en het toepassen van de regels in het vastgelegde uitbestedingsbeleid.

Het onderwerp fraude wordt periodiek binnen het bestuur besproken. Bij het bestuur zijn geen voorvallen van fraude en/of vermoede fraude bekend die op het fonds van invloed zijn, en/of overtreding van de wet- en regelgeving die impact hebben op de jaarrekening 2023.

De SIRA is in 2023 geëvalueerd en geactualiseerd. Daarnaast heeft het bestuur ten behoeve van awareness een aantal casussen behandeld met de compliance officer op het gebied van maatschappelijk onbetamelijk gedrag.

5.7 Gedragscode

Het bestuur is bij de opstelling, toetsing en naleving van de gedragscode van het fonds uitgegaan van de eisen die zijn vastgelegd in de modelgedragscode van de

Pensioenfederatie. De gedragscode wordt periodiek geactualiseerd. Jaarlijks wordt formeel en expliciet aan alle verbonden personen van het fonds gevraagd of zij de gedragscode hebben nageleefd. De compliance officer heeft de naleving van de gedragscode en andere complianceregels door het fonds en de verbonden personen vastgesteld en gerapporteerd aan het bestuur, waarbij over 2023 geen bijzonderheden zijn gemeld.

Conform de voor het fonds geldende SIRA en gedragscode, heeft het bestuur periodiek vastgesteld dat er in het afgelopen jaar geen aanwijzingen zijn geweest die aanleiding tot belangenverstrengeling of een vermoeden daarvan zouden kunnen zijn.

6. Risicobeheer

6.1 IRM-beleid

Het fonds hecht groot belang aan een goede inrichting van het integraal risicomanagement (hierna: IRM), waarvan de identificatie en beheersing van risico's onderdeel vormen. De missie van het fonds voor het risicomanagement is om invulling te geven aan een adequate risicobeheersing, waarbij het risicomanagement in het algemeen een signalerende en controlerende functie heeft. Tevens draait het om het verwezenlijken van een beheerste en integere bedrijfsvoering, die bijdraagt aan het realiseren van de doelstellingen, missie, visie en strategie van het fonds.

De hoofddoelstelling van het risicomanagement is het in samenhang vaststellen en (doen) managen van de (bestuurlijk relevante) kernrisico's binnen de kaders van de geformuleerde risicobereidheid, ter optimalisering van de realisatie van de doelstellingen van het fonds en het beperken van potentiële verstoringen. Hiertoe heeft het fonds het IRM-beleid, dat in 2023 is geactualiseerd. Bij IRM gaat het om de combinatie van het identificeren van significante risico's, het inschatten van daarmee samenhangende beloningen dan wel van eventueel te treffen noodzakelijke beheersmaatregelen, het uitvoeren of toezien op de uitvoering daarvan, de periodieke (her)beoordeling en bijsturing binnen een heldere structuur en de verslaglegging daarover. Dit is een cyclisch en interactief proces waarbij de tijdige dialoog en de kwaliteit van die dialoog met de stakeholders essentieel is.

6.2 IRM-raamwerk

Voor de identificatie en groepering van de fondsspecifieke risico's hanteert het fonds onderstaand IRM-raamwerk. Eind 2022 is een top-5 strategische risico's door het bestuur vastgesteld. Inmiddels ziet de wereld er als gevolg van de komst van het nieuwe pensioenstelsel anders uit en daarom is eind 2023 een top-7 strategische risico's door het bestuur vastgesteld. Vier strategische risico's (resourcing, tijdslijnen, stakeholdermanagement en APF (algemeen pensioenfonds) selectie/uitvoering) zijn afkomstig uit de uitgevoerde en opgestelde specifieke ERB (zie paragraaf 1.2 en paragraaf 6.5). De top-7 strategische risico's krijgen bijzondere aandacht van het bestuur en betreffen onderstaande zeven risico's die invloed kunnen hebben op de strategie van het fonds.

IRM-Raamwerk

Strategische risico's	Geopolitiek/Economie/ Inflatie/Rente	Geopolitieke spanningen bedreigen de wereldvrede (verschuiving van de wereldorde) en leiden tot groeivertraging (structureel lagere rendementen) en structureel hogere inflatie. Deze ontwikkelingen alsook monetair ingrijpen beïnvloeden het gerealiseerde rendement, de rentestand en de dekkingsgraad van het fonds.
	ESG	ESG-risico's (zowel fysiek als transitie) zijn van invloed op het (langetermijn) rendement. Er worden steeds verdergaande eisen gesteld op het gebied van ESG (zowel rapportage, communicatie en beleggingswijze).
	Nieuwe Wet- en Regelgeving	Toenemende vereisten uit nationale en internationale wet en regelgeving, regeldruk en uitvoeringsvereisten (vanuit toezichthouders) alsmede strengere governance vereisten.
	Resourcing	Een liquidatiescenario vergt veel van de bestaande organisatie (bestuur en medewerkers van het pensioenbureau). Veel werk moet plaatsvinden in korte tijd. Daarnaast is het een gegeven dat het pensioenstelsel in Nederland de grootste transformatie ooit doormaakt, waardoor de vraag naar geschikte resources ongekend hoog is. Er zal voor het fonds veel effort zitten in het behouden en aantrekken van geschikt personeel (capaciteit en kwaliteit) met betrekking tot de zogenaamde 'run & change' van de fondsorganisatie.
	Tijdslijnen	De tijdslijnen zijn kort en staan onder druk. Om het liquidatiescenario aantoonbaar beheerst en integer ten uitvoer te brengen dienen alle stappen zoals uiteengezet in het vastgestelde liquidatieproces gedegen uitgevoerd te worden en de risico's rondom het behalen van de voorgenomen tijdspaden zullen goed beheerst moeten worden.
	Stakeholdermanagement	Hier gaat het om het risico dat essentiële goedkeuringen die benodigd zijn op kritieke punten binnen het vastgestelde liquidatieproces niet of niet op tijd worden gegeven, waardoor het liquidatieproces mogelijk vertraging oploopt of in het geheel geen doorgang kan vinden (en alternatieve paden bewandeld moeten worden).
	APF selectie/uitvoering	Hier gaat het om risico's rondom de APF selectie en de uitvoering (de uitvoering van het vastgestelde liquidatieproces en de (toekomstige) pensioenuitvoering) waardoor het fonds zich mogelijk niet bij het gewenste APF voegt. Dit kan onder andere blijken uit kwaliteitsissues in de uitvoering bij het gekozen APF, de pensioenregeling die (niet geheel) kan worden uitgevoerd of tegen hogere kosten dan initieel gecommitteerd.
Financiële risico's	Balansrisico	Het risico dat het fonds niet in staat is financiële tegenvallers op te vangen en nominale toezeggingen niet waar kan maken. Het balansrisico heeft betrekking op de beweeglijkheid van de dekkingsgraad.
	Matching- / renterisico	Het risico dat rentefluctuaties kunnen leiden tot ongewenste effecten op de balans en het (premie)resultaat, als gevolg van het niet op elkaar afgestemd zijn van de beleggingen en de pensioenverplichtingen.
	Marktrisico	Het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen de beleggingsportefeuille.
	Kredietrisico	Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen niet nakomt.
	Liquideitsrisico	Het risico dat de liquide middelen van het fonds onvoldoende toereikend zijn om aan zijn betalingsverplichtingen te voldoen.
	Verzekeringstechnisch risico	Het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten, als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen.

IRM-Raamwerk

Financiële risico's	ESG risico	De negatieve consequenties van niet-duurzame ecologische, economische of sociale ontwikkelingen op de toekomstige waarde van de beleggingen.
	Operationeel vermogensbeheer risico	Het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en/of technische tekortkomingen binnen het domein vermogensbeheer.
Operationele risico's	Operationeel pensioenadministratie risico	Het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en/of technische tekortkomingen binnen het domein pensioenadministratie.
	Uitbestedingsrisico	Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden wordt geschaad.
	IT- en informatiebeveiligingsrisico	Het risico op opzettelijk of onopzettelijk misbruik of falen van de IT- en informatiebeveiligingsstructuur van het fonds.
	Governance risico (bestuurlijk proces)	Het risico op onjuist of onvolledig besluiten of handelen als gevolg van het niet volledig doorlopen van het bestuurlijke proces.
	Integriteits-, juridisch en compliance risico	Het risico op aantasting van de waarden van het fonds als gevolg van niet-integer handelen en/of niet conform in- en externe (gedrags)regels.
	Reputatierisico	Het risico op aantasting van de reputatie van het fonds.

6.3 Risicobereidheid

Het fonds verstaat onder risicobereidheid: de mate van risico, op een breed niveau, die een organisatie wil accepteren in het streven naar waarde. Een duidelijke risicobereidheid zorgt ervoor dat ook de allocatie en inzet van middelen wordt geoptimaliseerd: deze worden niet ingezet voor het verminderen van risico's die al op een acceptabel niveau zijn, maar juist wel voor het nemen van gepaste maatregelen tegen risico's die de vastgestelde tolerantiegrenzen overschrijden. Ten aanzien van de risicobereidheid wordt er onderscheid gemaakt in laag, gemiddeld en hoog. De categorieën hebben een algemeen kenmerk die hier onder staan beschreven. Om nadere duiding te geven aan deze classificatie (eenduidige risicotaal/begrip) wordt deze expliciet toegelicht en concreet uitgewerkt per risicocategorie uit het IRM-raamwerk.

Laag: In dit geval wordt de risicobereidheid gekenmerkt door de wens dat er zo min mogelijk risico's worden genomen, passend bij de aard en omvang van het fonds;

Gemiddeld: In dit geval wordt de risicobereidheid gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's te balanceren, vanuit de visie dat het fonds zich bewust is van deze risico's, maar zich ook realiseert dat het gegeven haar omvang niet (kosten)efficiënt is om deze risico's volledig vooraf te mitigeren;

Hoog: In dit geval wordt de risicobereidheid gekenmerkt door de overtuiging dat het nemen van risico bijdraagt aan het realiseren van de strategische doelstellingen van het fonds, bijvoorbeeld als het gaat om marktrisico's en het behalen van rendement.

6.4 Financiële risico's

De financiële risico's en de beheersing daarvan zijn uitgewerkt in de toelichting op de jaarrekening nummer 5. Deze risico's bestaan voor een belangrijk deel uit de risico's die zijn opgenomen in de berekening van het VEV (S1 tot en met S10). Daarnaast maken ze deel uit van het IRM-raamwerk (zie paragraaf 6.2). De belangrijkste factoren die toeslagverlening en eventuele kortingen bepalen zijn: de ontwikkeling

van de rente en het rendement op de zakelijke waarden. Het beleid van het fonds is er vooral op gericht de risico's rond deze twee factoren te beheersen. Daarnaast zijn er andere factoren, zoals de (onverwachte) ontwikkeling van de sterftekansen. In onderstaande tabel is aangegeven hoe groot de impact van ontwikkelingen in de rente en het rendement op zakelijke waarden is op de feitelijke dekkingsgraad en wat de gevolgen zijn voor de pensioenaanspraken en -rechten, uitgaande van de feitelijke dekkingsgraad ultimo 2023. In deze tabel wordt verondersteld dat 85% van het renterisico is afgedekt.

Effect rente en rendement op de feitelijke dekkingsgraad

		Rendement: zakelijke waarden					
		-40,0%	-25,0%	-12,5%	0,0%	+12,5%	+25%
Parellele verschuiving UFR Curve	-0,75%	105,9%	113,9%	119,2%	124,4%	129,6%	134,9%
	-0,50%	106,6%	114,9%	120,3%	125,7%	131,1%	136,6%
	-0,25%	107,4%	115,9%	121,5%	127,1%	132,7%	138,3%
	0,00%	108,2%	117,0%	122,9%	128,6%	134,5%	140,3%
	+0,25%	109,1%	118,2%	124,3%	130,3%	136,3%	142,3%
	+0,50%	110,0%	119,5%	125,8%	132,0%	138,3%	144,6%

- Korting (niet van toepassing)
- Korting bij onvoldoende herstel in drie jaar (niet van toepassing)
- Geen toeslagverlening
- Gedeeltelijke toeslagverlening
- Volledige toeslagverlening

In deze tabel is rekening gehouden met een initieel verwachte feitelijke dekkingsgraad van 128,6% per eind december 2023 en niet de definitieve feitelijke dekkingsgraad van 128,9%.

6.5 Eigen risicobeoordeling (ERB)

Het wettelijk kader voor de ERB is beschreven in artikel 18b van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen. Er moet ten minste eens in de drie jaar een reguliere ERB worden uitgevoerd en opgesteld of zoveel eerder als een significante wijziging van het risicoprofiel of de pensioenregeling dat vereist. Hiertoe heeft het fonds het ERB-beleid vastgesteld dat in 2023 is geactualiseerd.

De ERB is onderdeel van het strategisch risicomanagement proces van het fonds en is een integrale analyse en beoordeling van:

- De risico's waaraan het fonds is of in de toekomst kan worden blootgesteld.
- De consequenties van deze risico's voor de financiële positie van het fonds en de pensioenen van de deelnemers.
- De effectiviteit van het risicobeheer en de doelmatigheid daarvan.

Eind 2023 is een nieuwe ERB uitgevoerd. De ERB rapportage is op 4 december 2023 vastgesteld en ingediend bij DNB. De conclusie van het bestuur was dat de doelmatigheid van het risicobeheer goed is en het risicomanagement volwassenheidsniveau van het fonds tevens als goed wordt beoordeeld. Er is een evenwichtige verdeling tussen kosten, baten en inzet. Onderdeel van de ERB was een specifieke vraag, gerelateerd aan besluitvorming over de strategische heroriëntatie (zie paragraaf 1.2).

6.6 Interne audits

Opvolging bevindingen interne audits vóór 2023

Het fonds heeft de bevindingen (wenselijke verbeteringen in de vastlegging van persoonsgegevens (dataminimalisatie) en het proces van autorisatie en controle) van de eind 2022 uitgevoerde interne audit Privacy begin 2024 opgevolgd. De laat-

ste openstaande bevinding uit de interne audit cybersecurity en IT-risico's is met de overgang op het nieuwe pensioenadministratiesysteem AxyLife en de volledige cloud infrastructuur niet meer van toepassing.

Interne audits in 2023

In 2023 zijn twee interne audits uitgevoerd:

- Interne audit datamigratie van pensioenadministratiesysteem IVPA naar AxyLife
De door BDO geconstateerde bevindingen, vormen geen restrisico voor de uitgevoerde dataconversie. Wel zijn deze relevant voor eventuele toekomstige conversietrajecten binnen het fonds. De uitgevoerde conversie van IVPA naar AxyLife wordt door het fonds als succesvol ervaren. In samenwerking met Lumera is de conversie planmatig voorbereid. Vervolgens hebben de medewerkers van het pensioenbureau inhoudelijke controles op juistheid en volledigheid van het conversiebestand uitgevoerd om de betrouwbare uitvoering van de datamigratie vast te kunnen stellen. Hierbij is gebruik gemaakt van de zogenaamde minimale vereisten zoals voorgeschreven door KPMG. Daarnaast heeft Interne audit de betrouwbaarheid van de werkzaamheden op de juistheid en volledigheid vastgesteld door middel van 'reperformance'. De resultaten van de controles zijn voorafgaand aan ingebruikname van AxyLife geëvalueerd en meegewogen in de besluitvorming om live te gaan.

- Interne audit implementatie pensioenadministratiesysteem AxyLife.
In december 2023 is door BDO een interne audit uitgevoerd naar de beheersing van de implementatie van AxyLife. Deze interne audit sluit aan (is een logisch vervolg op) de interne audit van medio 2023 datamigratie van pensioenadministratiesysteem IVPA naar AxyLife.

Het interne audit rapport, dat medio februari 2024 door het fonds van BDO is ontvangen levert geen bevindingen op met een hoog risico, 11 bevindingen met een medium risico en 14 bevindingen met een laag risico. BDO doet een aantal concrete aanbevelingen die samengevat zien op:

- Het aanpassen van de AO/IC, inclusief het opstellen van een risk & control matrix.
- Het formaliseren van de leveranciersbeoordeling.
- Het aanpassen, formaliseren en vastleggen van testwerkzaamheden (inclusief regressieanalyse).

Het bestuur concludeert dat met de implementatie van AxyLife een goede basis is gelegd, maar dat nog additionele stappen nodig zijn om de geconstateerde risico's te mitigeren en herkent en onderschrijft de bevindingen en concrete aanbevelingen van BDO. Het fonds gaat in de komende periode aan de slag met het opvolgen van de aanbevelingen om zodoende de risico's verder te mitigeren en de werkwijze van het fonds meer aantoonbaar vast te leggen.

Interne audits 2024

In 2024 staan een interne audit op het bestuurlijk besluitvormingsproces met betrekking tot de voorgenomen liquidatie en CWO en een interne audit cybersecurity en IT-risico's op het programma.

7. Toekomstparagraaf

In 2024 blijft de aandacht van het bestuur onverminderd uitgaan naar het optimaal en persoonlijk bedienen van alle deelnemers en het nakomen van de pensioenambitie. Het bestuur richt zich daarbij naar de belangen van actieve deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, overige aanspraakgerechtigden en de werkgever. 2024 wordt een druk jaar, waarin het fonds zich naast de reguliere werkzaamheden moet voorbereiden op de voorgenomen liquidatie en de CWO per 1 januari 2025. De belangrijkste punten daarbij zijn:

■ Selectie van een nieuwe pensioenuitvoerder

Sociale partners zijn samen met het pensioenfonds niet over één nacht ijs gegaan bij de selectie van een nieuwe pensioenuitvoerder. Zij hebben daarbij alle mogelijkheden de revue laten passeren, variërend van verzekeringsmaatschappijen, premiepensioeninstellingen, bedrijfstakpensioenfonds tot algemeen pensioenfonds. Aan de hand van vooraf vastgestelde keuzecriteria kwamen sociale partners en het bestuur van het pensioenfonds gezamenlijk én ieder afzonderlijk tot de slotsom dat een algemeen pensioenfonds (hierna: APF) het beste past bij de vastgestelde criteria.

In november 2023 zijn offerteverzoeken uitgegaan naar een drietal APF-en, welke offertes begin december werden ontvangen. Ook hebben de drie APF-en zich begin januari 2024 voorgesteld en hun offertes toegelicht aan sociale partners en het pensioenfonds in een zogeheten provider pitch. Daarna zijn de offertes met ondersteuning van het pensioenbureau met elkaar vergeleken en heeft een onafhankelijke externe adviseur partijen bijgestaan om er voor te zorgen dat de offertes ook qua kosten op een juiste en objectieve wijze met elkaar werden vergeleken. Eén van de APF-en viel af op grond van de offertevergelijking en de provider pitch, waarna eind januari 2024 nog een verdiepend gesprek heeft plaatsgevonden met de twee overgebleven APF-en. Op 26 februari is de definitieve voorkeur uitgesproken voor Het Nederlandse Pensioenfonds. Op 23 mei is een intentieovereenkomst getekend. De komende periode wordt de collectieve waardeoverdracht voorbereid. In de tweede helft van 2024 kan naar verwachting het definitieve besluit tot collectieve waardeoverdracht en liquidatie van het fonds worden genomen. De opgebouwde aanspraken en rechten worden dan op 1 januari 2025 overgedragen naar Het Nederlandse Pensioenfonds.

■ Communicatie met deelnemers

Het bestuur zal iedereen uiteraard gedurende het jaar uitvoerig op de hoogte houden van de ontwikkelingen met betrekking tot de liquidatie van het fonds en de CWO naar de nieuwe pensioenuitvoerder. Wij zullen de deelnemers informeren over wat behouden blijft, wat er verandert (en wanneer) en wat een en ander voor de deelnemers en voor het fonds betekent. Zodat goed begrepen wordt waarom de stap van liquidatie en waardeoverdracht naar een andere pensioenuitvoerder noodzakelijk, in het belang van de deelnemers is en weet wat het voor iedereen betekent. Dat doet het fonds op verschillende manieren, waarbij gedacht moet worden aan het inrichten van een transitiepagina op onze nieuwe website, aan korte filmpjes, aan Q&A's, aan meerdere nieuwsbrieven, aan webinars en aan bijeenkomsten met (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

■ Samenwerking met verantwoordingsorgaan en raad van toezicht

Het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht spelen een belangrijke rol bij de liquidatie van het pensioenfonds. Zo heeft het verantwoordingsorgaan instemmingsrecht voor wat betreft de liquidatie van het fonds en adviesrecht ten aanzien van de CWO naar de nieuwe pensioenuitvoerder. De raad van toezicht houdt in brede zin altijd al toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds en legt daarover verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Dit laatste geldt óók bij de liquidatie van het fonds en de CWO naar een nieuwe pensioenuitvoerder, want de raad van toezicht moet beide bestuursbesluiten goedkeuren. Het bestuur houdt zowel het verantwoordingsorgaan als de raad van toezicht dan ook gedurende het gehele transitieproces periodiek goed op de hoogte van de ontwikkelingen en de voortgang van de transitie. Wat zowel het

verantwoordingsorgaan als de raad van toezicht in de gelegenheid stelt om tijdig vragen te stellen dan wel aanbevelingen mee te geven aan het bestuur. Het streven van het bestuur is om het advies en de instemming c.q. goedkeuring van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht al in juli 2024 te ontvangen.

■ **Indienen overdrachtdossier bij DNB**

Een pensioenfonds dat zijn middelen en verplichtingen wenst over te dragen naar een andere pensioenuitvoerder dient een overdrachtdossier in te dienen bij DNB als toezichthouder. De CWO kan namelijk pas worden uitgevoerd na ontvangst van een verklaring van geen bezwaar van DNB. In de wet is opgenomen dat een CWO daarom ten minste drie maanden vóór de daadwerkelijke overdrachtsdatum moet worden gemeld bij DNB. Het bestuur streeft er naar om het overdrachtdossier eind juli 2024 bij DNB in te dienen.

■ **Vorbereiden van de CWO**

Het succesvol uitvoeren van een CWO, vergt een zorgvuldige voorbereiding. Deze voorbereidingen worden kort cyclisch aangestuurd door een stuurgroep, waar bestuursleden deel van uitmaken. De feitelijke werkzaamheden worden uitgevoerd in diverse projectgroepen (contractering en vastlegging, pensioenadministratie en IT, vermogensbeheer en communicatie). De werkgroepen worden samengesteld uit medewerkers van het pensioenbureau en medewerkers van Het Nederlandse Pensioenfonds. Om dit alles te coördineren en in goede banen te leiden heeft het fonds een projectmanager en projectmanagement officer aangesteld die het bestuur en de directeur ondersteunen.

Deventer, 10 juni 2024

Bestuur:

R. Kruijff, voorzitter
A.P. Keur, secretaris
D. Schaafsma
D. Blees
S.E.M. Verhoef
C.E. Gijsbers

Verklaring van de compliance officer

Het pensioenfonds dient zorg te dragen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering en heeft TriVu in dat kader benoemd tot externe compliance officer. Het pensioenfonds heeft een eigen gedragscode die op de website is gepubliceerd. De gedragscode heeft tot doel om gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag te voorkomen. Dit draagt bij aan het integer functioneren van het pensioenfonds en het waarborgen van de goede naam en reputatie.

Op grond van de gedragscode zijn 35 personen aangewezen die als verbonden persoon onder de gedragscode van het pensioenfonds vallen. Over 2023 hebben deze verbonden personen een verklaring van naleving van de gedragscode ingevuld en ondertekend waarbij meldingen ten aanzien van de gedragsnormen zoals nevenfuncties, geschenken, uitnodigingen en privébelangen zijn vastgelegd. Verder beschikt het pensioenfonds, naast de gedragscode, over compliance documenten zoals een incidentenregeling, klokkenluidersregeling, een beloningsbeleid, die deels zijn gebundeld in het compliance handboek. De systematische integriteitsrisico-analyse (SIRA) is in 2023 geactualiseerd. Verder heeft het pensioenfonds in 2023 aandacht besteed aan awareness op het gebied van maatschappelijk onbetamelijk gedrag.

In de jaarlijkse rapportage over 2023 zijn mijn bevindingen en aanbevelingen voor 2024 opgenomen. Ik heb naar aanleiding van de door mij uitgevoerde toetsing de volgende bevindingen:

1. De meldingen die de verbonden personen in 2023 hebben gedaan, vallen binnen de normen van de gedragscode van het pensioenfonds.
2. Het pensioenfonds heeft focus op de naleving van de gedragsnormen en aanverwante compliance gerelateerde onderwerpen zoals beloningsbeleid, sanctiewetgeving en terrorismefinanciering bij haar uitbestedingspartijen en toetst dit periodiek.
3. Er zijn in 2023 geen meldingen geweest van incidenten, misstanden, onbehoorlijk handelen, of fraude. In 2023 zijn vijftien klachten ingediend door deelnemers die adequaat zijn afgewikkeld.
4. Het pensioenfonds beschikt over toereikende compliance documenten. Het compliance handboek is in 2023 geactualiseerd, waarbij onder meer het compliance charter en de klokkenluidersregeling zijn aangepast.
5. Voor 2024 is net als voor 2023 de aanbeveling gedaan om een integraal register bij te houden voor incidenten, misstanden, klachten en datalekken. Dit is reeds door het pensioenfonds onderkend
6. Voor 2024 is de aanbeveling gedaan om aandacht te vragen bij de verbonden personen om de vragenlijst en de verklaring inzake de naleving van de gedragscode tijdig in te vullen.

Zevenbergen, 13 mei 2024

TriVu

H. Pullen
Compliance Officer

Verslag van het verantwoordingsorgaan en reactie van het bestuur

Het verantwoordingsorgaan is door het bestuur ingesteld. Op basis van de uitgangspunten van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen en de Code Pensioenfondsen is door het bestuur het reglement verantwoordingsorgaan vastgesteld. Het verantwoordingsorgaan heeft een adviserende taak en instemmingsrecht, wordt door het bestuur geconsulteerd en rapporteert zijn bevindingen aan het bestuur.

Advisering

Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur gevraagd of uit eigen beweging over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen, waaronder over elk voorgenomen besluit van het bestuur tot:

- Wijziging van de statuten en reglementen van het pensioenfonds;
- Vaststelling van het bestuursverslag, de jaarrekening, de begroting, de Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) en een herstelplan;
- Vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten, indien de financiële toestand van het pensioenfonds daartoe aanleiding geeft;
- Het vaststellen of wijzigen van het toeslagenbeleid;
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid; en
- De samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Instemmingsrecht

Het verantwoordingsorgaan heeft instemmingsrecht over elk voorgenomen besluit van het bestuur tot:

- Het beleid inzake beloningen;
- Ontbinding, fusie en splitsing van het pensioenfonds; en
- Het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm.

Overleg

In het overleg tussen het bestuur en het verantwoordingsorgaan over het verslagjaar 2023 waren de belangrijkste onderwerpen ter instemming, advisering of ter kennisneming:

- 1) De uitvoering van de reguliere werkzaamheden;
- 2) De transitie naar een nieuwe pensioenuitvoerder in het kader van de Wet toekomst pensioenen (Wtp).

Reguliere werkzaamheden

- Het jaarplan 2023 van het bestuur en de vooruitzichten.
- Het Pensioenreglement 2023, waaronder de hoogte van de pensioenpremie en het pensioenopbouwpercentage 2023.
- De ABTN 2023.
- Het indexatiebeleid.
- De klachten- en geschillenregeling.
- Het eindrapport 2022 van de raad van toezicht en de reactie van het bestuur.
- Het accountantsverslag 2022 en het actuariële rapport 2022.

- Het in 2023 gehouden risicopreferentie onderzoek (RPO) onder de deelnemers.
- De ontwikkeling van de financiële positie c.q. dekkingsgraad.
- Het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB/ESG-beleid).
- Het nieuwe online portaal van het pensioenfonds dat ook door het verantwoordingsorgaan wordt gebruikt.
- De toeslagverlening per 1 januari 2024.
- De begroting voor 2024.

Werkzaamheden in verband met de transitie

- De drie strategische scenario's voor de toekomst van het pensioenfonds.
- De keuze voor een Algemeen pensioenfonds (APF) als toekomstige uitvoerder van de pensioenregeling.
- Vragen die in de Request for Proposal (RFP) worden voorgelegd aan drie APF-en.
- De strategische visie op doelgroepen, belangen en evenwichtigheid. Het verantwoordingsorgaan heeft hierbij extra aandacht gevraagd voor de nabestaanden.
- Het vergaderschema 2024 in relatie tot het plan van aanpak voor collectieve waardeoverdracht (CWO) en liquidatie.
- Het beoordelingskader dat het verantwoordingsorgaan in overleg met de externe adviseur van het verantwoordingsorgaan heeft opgesteld als leidraad voor het beoordelen van (voorgenomen) bestuursbesluiten en stappen om te komen tot CWO en liquidatie.
- De verdeling van het vermogen bij invaren. Het verantwoordingsorgaan heeft aangegeven dat de compensatie voor deelnemers in verband met de afschaffing van de doorsneesystematiek niet alleen uit het vermogen van het fonds zou moeten komen, maar (deels) ook ten laste van de werkgever. Het een en ander mede afhankelijk van het beslag dat deze compensatie legt op het vermogen en de financiële draagkracht van de werkgever.
- De Eigen Risico Beoordeling over het proces van CWO en liquidatie.

Het verantwoordingsorgaan heeft over alle zaken die ter instemming of voor advies zijn voorgelegd, ingestemd of positief geadviseerd.

Bevindingen van het verantwoordingsorgaan

Het jaar stond grotendeels in het teken van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Aan het begin van het jaar was de verwachting bij het verantwoordingsorgaan dat sociale partners zouden kiezen voor de Solidaire Premiereregeling (SPR), uit te voeren door het eigen pensioenfonds. Sociale partners kozen voor de Flexibele Premiereregeling (FPR) met risicodelingsreserve en dat betekende ook voor het verantwoordingsorgaan een omschakeling naar een ander scenario met daarbij behorend proces.

Het bestuur kwam in een kwalitatieve analyse tot de conclusie dat deze regeling niet door het pensioenfonds kon worden uitgevoerd zonder hoge investeringen in personeel en IT-systemen. Het verantwoordingsorgaan had graag ook een kwantitatieve onderbouwing van dit bestuursbesluit gezien maar het werd duidelijk dat dit niet tot een andere conclusie zou leiden en wel tijd, menskracht en geld zou kosten.

De keuze voor de FPR heeft tot gevolg dat de nieuwe pensioenregeling door een andere pensioenuitvoerder wordt uitgevoerd. Daarop heeft het bestuur een voorgenomen besluit genomen tot collectieve waardeoverdracht (CWO) en de liquidatie van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland. Door werkgever en pensioenfonds is een project opgestart om een nieuwe uitvoerder te selecteren en te contracteren. Om de huidige pensioenregeling ongewijzigd voort te kunnen zetten en invloed te houden op het verdelen van het vermogen bij invaren, is de focus uitgegaan naar een APF die deze mogelijkheden heeft. Dit was bij andere type uitvoerders (bedrijfstakpensioenfondsen, PPI's en verzekeraars) niet het geval. Na een informatie-uitvraag bij vier APFen is een Request for Proposal (RFP) uitgezet bij drie

APF-en met het verzoek tot een aanbod voor het overnemen en uitvoeren van de huidige en toekomstige pensioenregeling. Het verantwoordingsorgaan heeft suggesties gedaan voor vragen in de RFP.

Om als verantwoordingsorgaan de stappen naar en bestuursbesluiten tot een CWO en liquidatie goed te kunnen beoordelen is in overleg met de externe adviseur van het verantwoordingsorgaan een beoordelingskader opgesteld. Dit kader is ook gedeeld met het bestuur en de raad van toezicht. Het is de leidraad voor het verantwoordingsorgaan bij het beoordelen van de door het bestuur genomen stappen en besluiten. Centraal daarin staat de eis van een verantwoordingsdocument waarin het bestuur verantwoording aflegt over de keuzes die zijn gemaakt en de besluiten die zijn genomen.

Het verantwoordingsorgaan was zeer tevreden met de opzet en inhoud van het strategisch communicatieplan, maar had aanvankelijk zorgen over de late communicatie met de deelnemers over het nieuwe pensioencontract. Met de stappen die in de tweede helft van het jaar zijn gezet, zijn deze zorgen grotendeels weggenomen.

Halverwege het jaar moest Peter Duijff helaas zijn werkzaamheden als secretaris van het verantwoordingsorgaan neerleggen wegens persoonlijke omstandigheden. Het verantwoordingsorgaan is hem zeer erkentelijk voor zijn jarenlange inzet en grote betrokkenheid.

Het verantwoordingsorgaan zal op zoek gaan naar opvolging.

Oordeel

De stappen naar een CWO en de liquidatie vinden plaats naast de gebruikelijke werkzaamheden van het verantwoordingsorgaan en vragen aanzienlijk meer tijd van de leden. Dit geldt ook voor het bestuur, de raad van toezicht en het pensioenbureau. Het verantwoordingsorgaan heeft grote waardering voor de inzet van alle betrokkenen in het bijzonder van de medewerkers van het pensioenbureau die – wetende dat hun baan eindigt – het werk met hoge inzet blijven doen.

Het verantwoordingsorgaan is in de loop van het jaar goed aangehaakt bij het proces en de stappen om tot een besluit te komen over CWO en liquidatie en dankt het bestuur en de raad van toezicht voor de transparante en plezierige samenwerking en stemt in met het gevoerde beleid en de resultaten van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland.

Deventer, 10 juni 2024

Verantwoordingsorgaan:

P.P.J.M. Ankoné, voorzitter

P.M. van der Jagt, secretaris

R.G.C. Crommelin

B. Damen

M.B.J. van der Horst-van Zuijlen

R. Neve

R.P. Stienstra

R.H. Swens

A.C. Visser

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft kennisgenomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan en kan zich vinden in de bevindingen en het oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor de prettige en constructieve samenwerking. Het bestuur ziet de stap voorwaarts die het verantwoordingsorgaan heeft gezet in het functioneren en kijkt ernaar uit de samenwerking voort te zetten, in het bijzonder met betrekking tot de collectieve waardeoverdracht.

Verslag van de raad van toezicht en reactie van het bestuur

Hieronder vindt u het verslag van de raad van toezicht (hierna: de raad).

Het jaar 2023 heeft in het teken van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel gestaan. Naast de reguliere onderwerpen heeft de toekomst van het fonds de agenda bepaald. De invoering van de nieuwe pensioenwet (Wtp) heeft ertoe geleid dat het bestuur onderzoek heeft gedaan hoe die toekomst eruit moet zien. Snel werd duidelijk dat de toekomst niet ligt in het overeind houden van het fonds, maar in het elders onderbrengen van de (nieuwe) regeling en in het verlengde daarvan de opgebouwde rechten (de pensioenaanspraken en -rechten van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden).

Het bestuur heeft na een zorgvuldig proces een voorgenomen besluit genomen tot een collectieve waardeoverdracht en liquidatie van het fonds. De raad heeft inzake dit besluitvormingsproces een beoordelingskader opgesteld, met daarin onder meer de beoordeling van de analyse van alternatieven, van de financiële/governance/operationele risico's, van de evenwichtigheid, van mogelijke 'conflicts of interest' en van de documentatie van het besluitvormingsproces.

Aan de hand van dit kader heeft de raad geconcludeerd dat het besluitvormingsproces zorgvuldig is geweest, dat de raad, samen met het verantwoordingsorgaan, zorgvuldig hierin is meegenomen en dat informatie adequaat is gedeeld. De contactmomenten zijn informatief geweest en hebben voldoende ruimte geboden om een open en transparante discussie te voeren.

Naast de extra inspanning die de voorbereiding van dit besluitvormingsproces heeft gevraagd, heeft het fonds ook het afgelopen jaar weer op alle reguliere beleidsterreinen alert en adequaat gehandeld.

Per 1 januari 2024 is voor de deelnemers een toeslagverlening van 0,14% toegekend. De feitelijke dekkingsgraad is 128,9% ultimo 2023.

Algemeen

De leden van de raad zijn benoemd op basis van vooraf vastgestelde profielschetsen, met daarin opgenomen eisen ten aanzien van geschiktheid, deskundigheid, competenties, onafhankelijkheid en beschikbaarheid en na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan.

De raad is als volgt samengesteld:

- E.C.H. Klijn (voorzitter), met de aandachtsgebieden governance, pensioenregeling en communicatie;
- E.R. Capitain, met de aandachtsgebieden risicomanagement en financiële opzet; en
- L.L.F. Rutgers, met de aandachtsgebieden vermogensbeheer en balansmanagement.

Rooster van aftreden:

De heer Capitain is per 1 maart 2020 herbenoemd voor een tweede en laatste termijn tot 1 april 2024. In verband met het liquideren van het pensioenfonds heeft het bestuur in overleg met de raad besloten de termijn van de heer Capitain te verlengen met de periode tot de daadwerkelijke liquidatie plaatsvindt (medio 2025).

De heer Klijn is per 1 april 2021 herbenoemd voor een tweede en laatste termijn tot 1 april 2025. Ook voor de heer Klijn geldt dat de zittingsperiode eventueel verlengd zal worden tot de daadwerkelijke liquidatie heeft plaatsgevonden.

Mevrouw Rutgers is per 1 april 2022 herbenoemd voor een tweede en laatste termijn (tot 1 april 2026).

De leden van de raad hebben aangegeven, naast de andere werkzaamheden die zij vervullen, voldoende tijd beschikbaar te hebben voor het fonds. Zij voldoen aan de VTE-score zoals die voor bestuurders en leden van een raad van toezicht voor pensioenfondsen wordt gehanteerd.

Alle leden van de raad zijn onafhankelijk. Zij zijn geen actieve- of gewezen deelnemer of pensioengerechtigde in het fonds en hebben ook geen zakelijke belangen bij het fonds. Hoofd- en nevenfuncties van de leden van de raad zijn vermeld op de website van het fonds.

De taak van de raad wordt bepaald door wet en regelgeving voor de pensioenfondsen inclusief de Code Pensioenfondsen en de statuten en reglementen van het fonds.

Met ingang van 1 januari 2024 is een nieuwe Code Pensioenfondsen van kracht. De VITP-Toezichtcode is hierin opgenomen. In de nieuwe Code Pensioenfondsen is opgenomen dat het intern toezicht ook een visie op toezicht moet ontwikkelen. De raad heeft deze visie opgenomen in het werkplan 2024.

De raad heeft in 2023 vier keer onderling vergaderd. Daarnaast heeft de raad overleg gevoerd met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Ook dit jaar heeft de raad verschillende bestuurscommissies bijgewoond zijnde de beleggingscommissie, de pensioencommissie en de risicobeheercommissie. Verder is er na iedere bestuursvergadering verslag gedaan door de bestuursvoorzitter, bestuurssecretaris en directeur van het fonds over deze bestuursvergadering in aanwezigheid van de voorzitter en secretaris van het verantwoordingsorgaan en de voorzitter van de raad.

De raad heeft jaarlijks overleg met de controlerend accountant, de certificerend actuaire en de sleutelfunctiehouders (hierna: SFH) risicobeheer, interne audit en actuariael.

De raad legt verantwoording af over de uitvoering van zijn taken en de uitvoering van zijn bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan. In overleg met de werkgever is de wettelijke verantwoordingsplicht aan de werkgever belegd in de verantwoording aan de (werkgeversdelegatie in) het verantwoordingsorgaan.

De bevindingen naar aanleiding van het gevoerde toezicht zijn hieronder opgenomen bij de van toepassing zijnde normen in het kader van de Code Pensioenfondsen.

De raad zal zijn functioneren in de jaarlijkse zelfevaluatie beoordelen. Dit zal plaats vinden in het tweede kwartaal van 2024.

Toezichtthema's 2023

De raad stelt jaarlijks toezichtthema's vast. Voor 2023 waren dat naast de reguliere aandachtsgebieden:

- De bestendiging van de goede boardroom dynamiek van het van fonds met de gewijzigde commissiestructuur en de wisselwerking tussen het pensioenbureau, bestuur en verantwoordingsorgaan;
- De gevolgen van de nieuwe commissiestructuur voor het communicatiebeleid;
- Ontwikkelingen op het gebied van het nieuwe pensioencontract; en
- De ontwikkelingen met betrekking tot het implementeren van MVB/ESG.

Goedgekeurde besluiten

Op grond van de Pensioenwet behoeven een aantal bestuursbesluiten de goedkeuring van de raad. De raad heeft in 2023 zijn goedkeuring verleend aan de volgende besluiten:

- Het besluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening over 2022;
- De benoeming van de heer A.P. Keur als bestuurslid en de heer C.E. Gijsbers als bestuurslid is door middel van de toets op de profielschets goedgekeurd;
- De benoeming van de heer K.E. Bunte als extern SFH risicobeheer en voorzitter van de risicobeheercommissie.

De raad heeft over de vaststelling van het verslag van het bestuur en de jaarrekening over 2023 overleg gevoerd met het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de accountant, de certificerend actuaar en met interne audit. Op grond hiervan heeft de raad op 10 juni 2024 het besluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening 2023 goedgekeurd.

Code Pensioenfondsen

Het bestuur legt in zijn verslag verantwoording af over de wijze waarop de normen van de Code Pensioenfondsen worden toegepast. De raad stelt vast dat het bestuur een analyse heeft gedaan naar de toepassing van de normen. Alle normen worden adequaat toegepast, zowel naar de letter als de geest.

De Code Pensioenfondsen (hierna: Code) is per 1 januari 2024 gewijzigd. In dit verslag heeft de raad nog de huidige nog voor het verslagjaar 2023 geldende Code gebruikt. De bevindingen en aanbevelingen van de raad zijn geordend naar de acht thema's uit de Code. Per thema zijn de omschrijving uit de Code opgenomen en de normen die ingevolge de Code voor dat thema het kader vormen waarbinnen de raad zijn toezicht uitoefent. Daarna volgen de bevindingen van de raad bij het betreffende thema. De bevindingen worden gerelateerd aan het normenkader.

Vertrouwen waarmaken

Norm: Zij die voor het pensioenfonds verantwoordelijkheid dragen, maken het in hen gestelde vertrouwen waar. Dat blijkt vooral uit adequaat bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.

Bevindingen:

De missie en visie zijn passend bij de doelstellingen en ambities van het fonds en gericht op de belangen van de deelnemers. Met ingang van 1 januari 2023 heeft het bestuur de organisatiestructuur gewijzigd. In de nieuwe structuur is het aantal commissies teruggebracht van zes naar drie met een duidelijke scheiding tussen de eerste en tweedelijns verantwoordelijkheden.

De opzet met voorleggers bij de te behandelen agendastukken zorgt ervoor dat onder andere evenwichtige belangenafweging, impact op risico en financiële paraagraaf nadrukkelijk besproken worden, hetgeen de kwaliteit van de besluitvorming en vastlegging bevordert.

Vergaderingen worden goed voorbereid en gedocumenteerd door het pensioenbureau. Bestuursleden zijn goed ingelezen op onderwerpen, betrokken en er is ruimte voor discussie. De commissievergaderingen worden als toehoorder bijgewoond door een van de leden van het verantwoordingsorgaan en soms door leden van de raad.

Bij beleidskeuzes en besluitvorming wordt steeds een afweging gemaakt tussen risico's, kosten, noodzakelijkheid en toegevoegde waarde. Bij de monitoring van het bestaande beleid en bij besluitvorming over nieuw beleid wordt evenwichtige belangenafweging van de diverse subcategorieën deelnemers en andere belanghebbenden geborgd.

Het bestuur heeft zich middels diverse opleidingsdagen, en extern advies geïnformeerd over de impact van het nieuwe pensioenstelsel op het fonds en de mogelijkheden tot uitvoering. Dit is in alle transparantie gebeurd, waarbij ook goed is gekeken naar alternatieven. In het eerste kwartaal werd duidelijk dat de voorkeur van de werkgever uitging naar een Flexibele Premiereregeling (hierna: FPR). Het bestuur heeft op basis van drie uitgangspunten (mogelijke onevenwichtigheid, uitvoerbaarheid en beheerste bedrijfsvoering) besloten dat een FPR voor het fonds niet uitvoerbaar is en het fonds daarom overgaat tot CWO en liquidatie. De raad is tijdens dit proces en over de besluitvorming voldoende geïnformeerd.

De kosten van het fonds worden adequaat beheerst. In 2023 zijn de uitvoeringskosten gestegen door onder andere de implementatie van het nieuwe pensioenadministratiepakket en kosten in verband met de voorgenomen liquidatie. Ondanks deze stijging blijven de uitvoeringskosten per deelnemer onder het gemiddelde in de sector, wat blijkt uit het uitgevoerde benchmarkonderzoek onder soortgelijke pensioenfondsen. De kosten vermogensbeheer (inclusief transactiekosten) waren nagenoeg gelijk aan 2022. Ook deze kosten worden gedegen geanalyseerd en gebenchmarkt.

De beleggingscommissie heeft het afgelopen jaar de verdere invulling van het MVB-beleid voortvarend aangepakt. Een werkgroep MVB is ingericht die zowel het MVB-beleid en -beliefs heeft geformuleerd en naar aanleiding daarvan de investement beliefs heeft aangepast. Daarnaast is een MVB-risico dashboard ontwikkeld. Door de rentestijging kwam een verhoging van de renteafdekking tot 85% in beeld conform het geformuleerde rentebeleid en de daaruit volgende rentestaffel, wat op advies van de beleggingscommissie en BlackRock door het bestuur werd besloten. Voor 2023 was een ALM-studie gepland. Omdat er onzekerheid was over de verschillende toekomstscenario's werd de ALM-studie in eerste instantie uitgesteld. Nadat er duidelijkheid was over de keuze van het liquidatiescenario is besloten, uit kostenoverweging en geringe toegevoegde waarde, in overleg met de adviseur, de ALM-studie niet uit te voeren. De raad kan zich hier volledig in vinden. In november werd door BlackRock een studiedag georganiseerd over transitie management in het kader van de collectieve waardeoverdracht (hierna: CWO) door het fonds naar een APF.

Het risicomanagement is van hoog niveau. In 2023 is een Eigen Risico Beoordeling opgesteld, met name gericht op de strategische heroriëntatie en het voornemen tot liquidatie van het fonds. De verschillende risico's zijn in kaart gebracht en beheersmaatregelen benoemd. De conclusie was dat het risicobeheer rondom dit proces op orde is.

Het bestuur heeft voldoende aandacht besteed aan zowel de continuering van de kwaliteit van de normale gang van zaken als ook voor de extra werkdruk op het pensioenbureau, als gevolg van en de implementatie van een nieuw pensioenadministratiesysteem en de voorbereidingen voor de voorgenomen liquidatie en overdracht van aanspraken. Afspraken zijn inmiddels gemaakt voor een voldoende nazorg.

Evenwichtigheid heeft continu de aandacht en is nadrukkelijk meegenomen bij de besluitvorming. Het beoordelingskader evenwichtig invaren is opgesteld en gedeeld met de raad en het verantwoordingsorgaan.

In 2023 is AxyLife van Lumera als nieuw pensioenadministratiesysteem geïmplementeerd. Het nieuwe systeem maakte het ook mogelijk een pensioenportaal en digitale pensioenplanner in te richten. Die zijn in december 2023 live gegaan, evenals de nieuwe website. Dit ging niet zonder technische aanloopproblemen. Vanaf begin 2024 zijn de nieuwe toepassingen stabiel.

Er zijn in 2023 twee interne audits uitgevoerd, een naar de datamigratie naar AxyLife en een naar de implementatie. Die hebben geleid tot een aantal aanbevelingen,

die inmiddels door het pensioenbureau zijn of nog worden opgevolgd. Er zijn geen openstaande bevindingen met onbeheerste risico's.

De raad spreekt zijn waardering uit voor het vele werk dat gedaan is door de medewerkers van het pensioenbureau om deze grote transitie in goede banen te leiden en constateert ook dat goede afspraken zijn gemaakt voor de toekomst van de medewerkers.

Verantwoordelijkheid nemen

Norm: Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.

Bevindingen:

De uitvoering van de werkzaamheden is van een hoog niveau. Het fonds is kritisch naar dienstverleners en blijft dit ook, middels monitoring, bestudering van ISAE-rapportages en stevige evaluaties.

Integer handelen

Norm: Het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.

Bevindingen:

Integriteit en compliance krijgt voldoende aandacht. Er is ruimte voor discussie in een veilige omgeving en volledige transparantie.

Kwaliteit nastreven

Norm: Het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een lerende organisatie.

Bevindingen:

Het bestuur heeft zich in 2023 verder ontwikkeld. Met een nieuwe bezetting is deskundigheid van het bestuur op peil gebleven. Vergaderingen worden goed voorbereid, het pensioenbureau speelt hier een kwalitatief hoogwaardige rol in en de vergadercultuur is professioneel te noemen. De raad constateert dat de personele wisselingen in het bestuur en directie hebben geleid tot nieuwe perspectieven in de oordeelsvorming. Zonder afbreuk te doen aan de bestuurlijke kwaliteit in het verleden, heeft dit geleid tot een scherper zicht op dilemma's en uitdagingen en op een verdieping in de inventarisatie van strategische keuzes.

Zelfevaluaties worden uitgevoerd en hieruit blijkt dat het bestuur opbouwend kritisch naar zichzelf is.

Zorgvuldig benoemen

Norm: Het fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoemen en ontslag, en zorgt voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.

Bevindingen:

Het bestuur besloot, na de aankondiging van het voorgenomen vertrek van de heer R.H. Alsen, om de bestuurspositie en de SFH-risicobeheer te splitsen. Naast het enorme tijdsbeslag dat een combinatie van beide functies met zich meebrengt, bevordert dit de onafhankelijkheid en countervailing power in het risicobeheer. Als SFH risicobeheer en voorzitter van de RBC is de heer K.E. Bunte benoemt. De risicobeheer portefeuille in het bestuur is ingevuld door de heer C.E. Gijsbers. Daarnaast werd de heer A.P. Keur als vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden benoemd als opvolger van de heer J.C. Derriks. De benoemingen zijn voorafgegaan door een zorgvuldig benoemingsproces.

De raad stelt vast dat bij het benoemingsbeleid van het fonds er voldoende borging is van diversiteit, niet alleen qua gender en leeftijd, maar ook ten aanzien van competenties en professionele achtergronden.

Gepast belonen

Norm: Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.

Bevindingen:

In 2023 zijn er geen wijzigingen in het beloningsbeleid voorgelegd aan de raad.

Toezicht houden en inspraak waarborgen

Norm: Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en de integriteit van de bedrijfsvoering.

Bevindingen:

De raad constateert dat de bedrijfsvoering voldoende beheerst is. Het risicomanagement is geïntegreerd in de reguliere processen, en krijgt continue aandacht. Dit heeft bijgedragen aan de beheerste bedrijfsvoering.

In 2023 zijn de strategische risico's opnieuw geïdentificeerd met inachtneming van de consequenties van de komst van het nieuwe pensioenstelsel.

Naast de periodieke risico-analyses op de primaire processen, vinden tevens jaarlijks gedegen risico-analyses plaats op actuariële-, fiscale- en compliance risico's.

Het three lines of defence model is goed verankerd in de organisatie.

De SFH's risicobeheer, interne audit en actuarieel geven adequaat invulling aan hun rol.

Aanbevelingen van de raad worden opgevolgd danwel beargumenteerd (deels) niet opgevolgd.

Transparantie bevorderen

Norm: Het fonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico's en legt verantwoording af over gevoerd beleid.

Bevindingen:

Met de inrichting van de nieuwe commissiestructuur heeft het bestuur ingezet om het communicatiebeleid meer op strategisch niveau te krijgen. Met de inbedding van communicatie in de pensioencommissie en de beleggingscommissie krijgt het communicatiebeleid een meer prominente rol in de beleidsvorming.

Nu het voorgenomen besluit tot liquidatie en de CWO is genomen en in 2024 de keuze gemaakt zal worden welk APF de pensioenuitvoering zal gaan overnemen, zal de communicatie naar de deelnemers intensiever worden. Het opheffen van het fonds en de regeling daarna omzetten naar de Wtp vraagt veel van het bevattingvermogen van deelnemers. Het communicatiebeleid met betrekking tot de transitie is daarom separaat ontwikkeld door het bestuur.

De raad zal dat in 2024 en 2025 met aandacht volgen.

Deventer 10 juni 2024

E.C.H. Klijn
E.R. Capitain
L.L.F. Rutgers

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt de raad van toezicht voor de wijze waarop zij het bestuur met raad terzijde heeft gestaan. Dit wordt door het bestuur als toegevoegde waarde voor het fonds zeer op prijs gesteld. Het bestuur kan zich ook goed vinden in het verslag en het oordeel van de raad van toezicht.

Jaarrekening 2023

Balans per 31 december 2023, na bestemming van saldo baten en lasten

(x € 1.000)	2023	2022
Activa		
Beleggingen	992.068	838.749
Derivaten (actief)	23.494	31.771
Herverzekerde pensioenverplichtingen	3.324	3.459
Vorderingen en overlopende activa	19.349	33.004
Liquide middelen	123.386	179.274
	1.161.621	1.086.257
Passiva		
Algemene reserve	249.386	190.983
Eigen vermogen	249.386	190.983
Voorziening pensioenverplichtingen	864.279	833.186
Derivaten (passief)	39.954	51.887
Overige schulden en overlopende passiva	8.002	10.201
	1.161.621	1.086.257
Feitelijke dekkingsgraad ⁽¹⁾	128,9%	122,9%
Beleidsdekkingsgraad ⁽¹⁾	127,5%	129,4%

(1) De feitelijke dekkingsgraad is gedefinieerd als quotiënt met in de teller het pensioenvermogen (het totaal van de voorziening pensioenverplichtingen en de algemene reserve), en in de noemer de voorziening pensioenverplichtingen. De beleidsdekkingsgraad is het 12-maandsgemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad.

Staat van baten en lasten 2023

(x € 1.000)	2023	2022
Baten		
Beleggingsopbrengsten ⁽¹⁾	116.134	-275.833
Premies en koopsommen	10.355	10.876
Pensioenuitkeringen herverzekering	382	394
	<u>126.871</u>	<u>-264.563</u>
Lasten		
Pensioenuitkeringen	36.054	32.686
Uitvoeringskosten	1.231	1.053
Mutatie voorziening		
pensioenverplichtingen eigen rekening:		
– Pensioenopbouw	9.333	11.591
– Toeslagverlening	1.331	73.690
– Rentetoevoeging	26.568	-5.090
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-36.204	-32.429
– Onttrekking voor uitvoeringskosten	-1.106	-948
– Wijziging marktrente 31 december	31.884	-287.808
– Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten	169	-203
– Wijziging actuariële grondslagen	–	6.053
– Resultaat op levenskansen	422	734
– Overige mutaties	<u>-1.169</u>	<u>1.230</u>
	31.228	-233.180
Saldo waardeoverdrachten	-77	-103
Premie herverzekering	32	37
	<u>68.468</u>	<u>-199.507</u>
Saldo van baten en lasten	58.403	-65.056
Bestemming saldo van baten en lasten		
Naar algemene reserve	58.403	-65.056

(1) De beleggingsopbrengsten zijn na aftrek van de kosten vermogensbeheer.

Kasstroomoverzicht 2023

(x € 1.000)	2023	2022
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premies en koopsommen	10.355	10.876
Inkomende waardeoverdrachten	1.305	1.750
Uitkeringen herverzekeringen	382	394
	<u>12.042</u>	<u>13.020</u>
Uitgaven		
Pensioenuitkeringen	36.054	32.686
Uitgaande waardeoverdrachten	1.228	1.647
Uitvoeringskosten	1.231	1.053
Premie herverzekering	32	37
	<u>38.545</u>	<u>35.423</u>
<i>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</i>	<i>-26.503</i>	<i>-22.403</i>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Bruto directe beleggingsopbrengsten	24.931	24.370
Directe kosten vermogensbeheer	-2.888	-2.892
Mutatie opgelopen rente	120	-1.874
Verkopen en aflossingen van beleggingen	352.409	469.769
Aankopen en verstrekkingen beleggingen	-418.882	-487.935
<i>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</i>	<i>-44.310</i>	<i>1.438</i>
Mutatie vorderingen en schulden	<u>11.456</u>	<u>-46.963</u>
Mutatie liquide middelen	-59.357	-67.928
Liquide middelen per 1 januari	179.274	247.331
Koers- en omrekeningsverschillen liquide middelen	3.469	-129
Mutatie liquide middelen	-59.357	-67.928
Liquide middelen per 31 december ⁽¹⁾	123.386	179.274

(1) De afname van de liquide middelen komt vooral omdat in het LDI mandaat meer is belegd in obligaties in plaats van geldmarktfondsen (zie toelichting op de jaarrekening nummer 4).

Toelichting op de jaarrekening 2023

1. Inleiding

Het statutaire doel van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (hierna: het fonds), statutair gevestigd in Deventer, is het nu en in de toekomst verlenen van pensioenaanspraken en uitbetalen van pensioenen aan de (gewezen) deelnemers en hun nagelaten betrekkingen overeenkomstig het bepaalde in de reglementen. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van Wolters Kluwer Holding Nederland B.V. (hierna: WKNL) en de met haar gelieerde ondernemingen, die vallen onder de werkingssfeer van de tussen het fonds en WKNL gesloten uitvoeringsovereenkomst.

Het fonds is een ondernemingspensioenfonds, staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41244973 en is lid van de Pensioenfederatie.

2. Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening 2023 is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen, zoals opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek (BW), en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2023, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2023 en is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

3. Grondslagen voor waardering van activa en passiva en voor resultaatbepaling

Algemeen

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders aangegeven. Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarden van zowel de activa en verplichtingen, als de baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk en betrouwbaar worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen, die niet op eenduidige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. De effecten van schattingswijzigingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Uit de toelichting op de jaarrekening nummer 4 (tabel waarderingsniveaus) blijkt dat voor € 121,5 miljoen (12,5%) van de beleggingen van het fonds de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen of andere waarderingsmodellen (2022: € 157,6 miljoen en 19,3%). Het maken van de schattingen van de marktwaarde van deze beleggingen vergt in meer of mindere mate oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en modellen. De mate van schattingonzekerheid die hiermee samenhangt is nader toegelicht bij de tabel waarderingsniveaus.

Opname van een actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en de betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen in de staat van baten en lasten.

Financieel instrument

Financiële instrumenten omvatten investeringen in aandelen en obligaties, handels- en overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, afgeleide financiële instrumenten (derivaten), handelsschulden en overige te betalen posten.

Actuele (of reële) waarde

De actuele waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Waarden in buitenlandse valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

De belangrijkste gebruikte valutakoersen ultimo 2023 zijn:

- USD 1,10 (ultimo 2022: 1,07)
- GBP 0,87 (ultimo 2022: 0,89)
- JPY 155,73 (ultimo 2022: 140,82)

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

Zakelijke waarden

- Aandelen en private equity

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is bepaald op basis van de taxatiewaarde of de laatst bekende intrinsieke waarde per balansdatum of de lagere verkoopwaarde.

- Vastgoedbeleggingen (indirect vastgoed)

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen.

Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde welke is bepaald op basis van de taxatiewaarde of de laatst bekende intrinsieke waarde per balansdatum of de lagere verkoopwaarde.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde. Derivaten die worden verhandeld op een actieve markt, worden gewaardeerd op basis van de relevante marktnoteringen. Wanneer derivaten niet op een actieve markt worden verhandeld, worden deze gewaardeerd op basis van afgeleide marktnoteringen. Als deze afgeleide marktnoteringen niet beschikbaar zijn, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme waarderingsmodellen.

Herverzekerde pensioenverplichtingen

Vorderingen uit hoofde van herverzekerde pensioenverplichtingen worden als een actief verantwoord en gewaardeerd tegen de contante waarde van de verzekerde uitkeringen uit hoofde van het contract, volgens de grondslagen van het fonds.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd op de nominale waarde onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering. In vreemde valuta luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Verwezen wordt naar waarden in buitenlandse valuta.

Algemene reserve

De algemene reserve wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen. Het saldo over het boekjaar wordt, na eventuele toevoegingen en onttrekkingen aan de bestemmingsreserve, ten gunste of ten laste gebracht van de algemene reserve.

Pensioenvermogen

Daar waar in de jaarrekening gesproken wordt van het pensioenvermogen wordt bedoeld de som van de algemene reserve en de voorziening pensioenverplichtingen. Het pensioenvermogen ultimo 2023 bedraagt € 1.113,7 miljoen (2022: € 1.024,2 miljoen).

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde. Deze waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum opgebouwde pensioenverplichtingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur, die DNB publiceert.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Het bestuur besluit jaarlijks of toeslagen verleend worden op de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten. De last van een eventuele toeslagverlening wordt in de berekening verwerkt in het jaar dat het (definitieve) besluit is genomen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

De gehanteerde grondslagen en methoden voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen zijn vastgelegd in de ABTN. De belangrijkste actuariële grondslagen zijn:

- Volledige affinanciering van verkregen aanspraken naar de stand van 31 december volgens het koopsomsysteem.
- Prognosetafel AG2022 rekening houdend met ervaringssterfte. In 2022 is de prognosetafel aangepast en in de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen vanaf 31 december 2022 verwerkt.
- De ervaringssterfte wordt fondsspecifiek vastgesteld, waarbij rekening is gehouden met het inkomensniveau van de deelnemers, verdeeld over inkomenscategorieën volgens het inkomensmodel van de adviserend actuaris.
- Voor actieve deelnemers is het partnerpensioen verzekerd op risicobasis.
- Verondersteld wordt dat iedere actieve deelnemer en gewezen deelnemer met aanspraken op partnerpensioen een partner heeft.
- Aangenomen wordt dat de vrouw drie jaar jonger is dan de man.
- In het ouderdomspensioen is een opslag van 0,9% opgenomen voor de eenmalige uitkering bij overlijden.

- In de voorziening pensioenverplichtingen wordt rekening gehouden met een kostenopslag van 2,5% van de voorziening pensioenverplichtingen voor toekomstige administratie- en excassokosten.
- De technische voorziening voor zieke actieve deelnemers op balansdatum die naar verwachting in de toekomst arbeidsongeschikt zullen worden verklaard, wordt bepaald op basis van twee keer de opslag voor arbeidsongeschiktheid in de premie, als benadering voor de daadwerkelijke ziektegevallen per balansdatum.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden gewaardeerd op de nominale waarde.

Dekkingsgraad

De feitelijke dekkingsgraad op balansdatum is een quotiënt met in de teller het totaal van de voorziening pensioenverplichtingen en de algemene reserve, en in de noemer de voorziening pensioenverplichtingen.

De beleidsdekkingsgraad is het 12-maandsgemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad.

De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de grens voor volledige toeslagverwachting.

Beleggingsopbrengsten

De beleggingsopbrengsten bestaan uit directe en indirecte beleggingsopbrengsten. Directe beleggingsopbrengsten hebben betrekking op ontvangen rente en dividenden. Indirecte beleggingsopbrengsten hebben betrekking op gerealiseerde en onge-realiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten.

(In)directe beleggingsopbrengsten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en andere kosten vermogensbeheer verrekend.

Premies en koopsommen

Onder premies en koopsommen van werkgever en actieve deelnemers wordt verstaan de in rekening gebrachte bedragen voor de in het verslagjaar opgebouwde en verzekerde pensioenen. De premies en koopsommen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan pensioengerechtigden bruto uitgekeerde bedragen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de rentetermijnstructuur (UFR), die DNB publiceert. De rentetoevoeging wordt tegen de 1-jaarsrente primo berekend over de beginstand en de mutaties van de voorziening pensioenverplichtingen gedurende het jaar.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de indirecte methode opgesteld. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

4. Toelichting op de balans per 31 december 2023 (x € 1.000)

Mutatieoverzicht beleggingen

	<i>Vastrentend</i>	<i>Aandelen</i>	<i>Vastgoed</i>	<i>Private equity</i>	<i>Totaal</i>
2023					
Balanswaarde per 1 januari	419.055	323.881	93.987	1.826	838.749
Herclassificatie ⁽¹⁾	–	1.039	–1.039	–	–
Aankopen/verstrekkingen	270.689	137.860	10.333	–	418.882
Verkopen/aflossingen	–163.982	–165.070	–9.751	–199	–339.002
Herwaardering	25.035	50.947	–3.879	–370	71.733
Mutatie opgelopen rente	1.706	–	–	–	1.706
Balanswaarde per 31 december	552.503	348.657	89.651	1.257	992.068

(1) Begin 2023 heeft een her classificatie van € 1.039.000 beursgenoteerd vastgoed naar beursgenoteerde aandelen plaatsgevonden.

Mutatieoverzicht beleggingen (totaal inclusief derivaten)

	<i>Totaal beleggingen</i>	<i>Valutatermijn- contracten</i>	<i>Renteswaps</i>	<i>Totaal inclusief derivaten</i>
2023				
Balanswaarde per 1 januari	838.749	11.752	–31.868	818.633
Aankopen/verstrekkingen	418.882	–	–	418.882
Verkopen/aflossingen	–339.002	–15.181	1.774	–352.409
Herwaardering	71.733	7.156	11.733	90.622
Mutatie opgelopen rente	1.706	–	–1.826	–120
Balanswaarde per 31 december	992.068	3.727	–20.187	975.608

Mutatieoverzicht beleggingen

	<i>Vastrentend</i>	<i>Aandelen</i>	<i>Vastgoed</i>	<i>Private equity</i>	<i>Totaal</i>
2022					
Balanswaarde per 1 januari	476.381	479.950	107.603	2.436	1.066.370
Aankopen/verstrekkingen	294.169	102.954	9.142	–	406.265
Verkopen/aflossingen	–232.785	–189.329	–13.544	–549	–436.207
Herwaardering	–120.105	–69.694	–9.214	–61	–199.074
Mutatie opgelopen rente	1.395	–	–	–	1.395
Balanswaarde per 31 december	419.055	323.881	93.987	1.826	838.749

Mutatieoverzicht beleggingen (totaal inclusief derivaten)

2022	Totaal beleggingen	Valutatermijn- contracten	Renteswaps	Totaal inclusief derivaten
Balanswaarde per 1 januari	1.066.370	7.347	22.058	1.095.775
Aankopen/verstrekkingen	406.265	73.684	7.986	487.935
Verkopen/aflossingen	-436.207	-20.018	-13.544	-469.769
Herwaardering	-199.074	-49.261	-48.847	-297.182
Mutatie opgelopen rente	1.395	–	479	1.874
Balanswaarde per 31 december	838.749	11.752	-31.868	818.633

Derivaten

	2023		2022	
<i>Valutatermijncontracten per 31 december</i>				
Hoofdsommen (1)(2)				
1 & 3-maandscontracten	USD	521.652	USD	495.226
1 & 3-maandscontracten	GBP	21.037	GBP	21.774
1 & 3-maandscontracten	JPY	3.893.210	JPY	3.676.287
Balanswaarde per 31 december				
– actief		4.955		12.515
– passief		–1.228		–763
Totaal valutatermijncontracten		3.727		11.752
<i>Renteswaps per 31 december</i>				
Hoofdsommen (1)				
Balanswaarde per 31 december				
– actief		18.539		19.256
– passief		–38.726		–51.124
Totaal renteswaps		–20.187		–31.868
<i>Totale balanswaarde per 31 december</i>				
– actief		23.494		31.771
– passief		–39.954		–51.887
Opgenomen onder Obligaties				
<i>Obligatiefutures per 31 december</i>				
Hoofdsommen (1) (2)				
Balanswaarde	EUR	21.050	EUR	10.029
	EUR	–	EUR	–

(1) De som van gekochte (long) en verkochte (short) posities (absolute bedragen in de oorspronkelijke valuta).

(2) Hoofdsommen in USD zijn omgerekend naar EUR met de wisselkoers per 31 december

Ontvangen cash collateral wordt verantwoord onder overige passiva en betaald cash collateral onder vorderingen en overlopende activa. Ontvangen of verstrekt collateral in obligaties heeft geen invloed op het eigendom van de obligaties en is daarom niet in de balans verantwoord.

Ultimo 2023 is per saldo een bedrag van € 12,7 miljoen cash collateral verstrekt en € 0,5 miljoen in staatsobligaties ontvangen (2022: € 23,5 miljoen cash collateral

verstrekt en € 0,2 miljoen in staatsobligaties verstrekt). Dit collateral dient als zekerheid voor de waarde van de uitstaande renteswaps en valutatermijncontracten en wordt op dagbasis vastgesteld en uitgewisseld. De posities bij de diverse tegenpartijen worden gesaldeerd. Voor de renteswaps in central clearing is een margin (een vaste borgsom) gestort in de vorm van staatsobligaties, die eind 2023 een waarde heeft van € 19,0 miljoen (2022: € 17,1 miljoen). Voor het gebruik van futures, die dagelijks worden afgerekend, is een margin gestort van € 0,3 miljoen (2022: € 0,3 miljoen).

Actuele waarde

De beleggingen van het fonds zijn gewaardeerd tegen actuele waarde, met een onderscheid tussen beleggingen met een direct waarneembare marktnotering, met een afgeleide marktnotering (gebaseerd op waarderingsmodellen waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata) en met een waardering gebaseerd op modellen waar geen gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Geschatte actuele waarden zijn naar hun aard subjectief en zijn inherent onderhevig aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van de volatiliteit, rentestand en kasstromen. Schattingen zijn gebaseerd op de op dat moment beschikbare informatie en marktomstandigheden.

Waarderingsniveaus

	<i>niveau 1</i>	<i>niveau 2</i>	<i>niveau 3</i>	
<i>per 31 december 2023</i>	<i>marktnotering</i>	<i>afgeleide marktnotering</i>	<i>waarderingsmodellen</i>	<i>Totaal</i>
Vastrentend	466.090	86.413	–	552.503
Aandelen	348.657	–	–	348.657
Vastgoed	39.386	–	50.265	89.651
Private equity	–	–	1.257	1.257
Valutaderivaten	–	3.727	–	3.727
Rentederivaten	–	–20.187	–	–20.187
Totaal	854.133	69.953	51.522	975.608
In procenten	87,5%	7,2%	5,3%	100,0%

Waarderingsniveaus

	<i>niveau 1</i>	<i>niveau 2</i>	<i>niveau 3</i>	
<i>per 31 december 2022</i>	<i>marktnotering</i>	<i>afgeleide marktnotering</i>	<i>waarderingsmodellen</i>	<i>Totaal</i>
Vastrentend	339.225	79.830	–	419.055
Aandelen	283.821	40.060	–	323.881
Vastgoed	38.015	–	55.972	93.987
Private equity	–	–	1.826	1.826
Valutaderivaten	–	11.752	–	11.752
Rentederivaten	–	–31.868	–	–31.868
Totaal	661.061	99.774	57.798	818.633
In procenten	80,7%	12,2%	7,1%	100,0%

Herverzekerde pensioenverplichtingen

	2023	2022
Stand per 1 januari	3.459	4.603
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen	–382	–403
– Resultaat op overlevingskansen	50	4
– Wijziging marktrente 31 december	117	–730
– Wijziging overlevingsgrondslagen	–	13
– Overige mutaties	80	–28
Stand per 31 december	3.324	3.459

De herverzekerde pensioenverplichtingen betreffen de overgenomen verzekerings-overeenkomsten van in het verleden toegetreden ondernemingen. Deze overeenkomsten zijn premievrij en er is geen sprake van resultaatdeling.

Vorderingen en overlopende activa

	2023	2022
– Dividendbelasting	946	788
– Pensioenpremie	71	–
– Rebate management fee	39	45
– Diversen	39	62
– Onverwerkte waardeoverdrachten	–	9
– Beleggingsdebiteuren ⁽¹⁾	18.254	32.100
Totaal	19.349	33.004

(1) Vordering uit hoofde van uitstaand cash collateral.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Liquide middelen

	2023	2022
Bankrekeningen	5.630	1.734
Geldmarktfondsen	117.756	177.540
Totaal	123.386	179.274

De positie in geldmarktfondsen wordt aangehouden in het LDI-mandaat en in het mandaat bedrijfsobligaties in combinatie met renteswaps. Eind 2023 is in deze positie € 5,3 miljoen ontvangen cash collateral opgenomen, dat onder overige passiva is verantwoord als beleggingscrediteuren (2022: € 8,2mln).

Algemene reserve

	2023	2022
Stand per 1 januari	190.983	256.039
Resultaat boekjaar	58.403	-65.056
Stand per 31 december	249.386	190.983

(1) Resultaat boekjaar na mutatie in bestemmingsreserve.

Voorziening pensioenverplichtingen

	2023	%	2022	%
Actieve deelnemers	133.629	15,5	125.593	15,1
Gewezen deelnemers	300.714	34,8	289.852	34,8
Pensioengerechtigden	429.936	49,7	417.741	50,1
Totaal	864.279	100,0	833.186	100,0

De pensioenvoorziening actieve deelnemers is inclusief de technische voorziening voor zieke actieve deelnemers die naar verwachting in de toekomst arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. Deze voorziening is op balansdatum ultimo 2023 € 0,6 miljoen (2022: € 0,8 miljoen).

Ultimo 2022 bedraagt de gemiddeld gewogen discontovoet 2,4% (2022: 2,7%).

Verloop voorziening pensioenverplichtingen

	2023	2022
Stand per 1 januari	833.186	1.067.510
Herverzekerde pensioenverplichtingen	<u>-3.459</u>	<u>-4.603</u>
Voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening per 1 januari	829.727	1.062.907
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening:		
– Pensioenopbouw	9.333	11.591
– Toeslagverlening	1.331	73.690
– Rentetoevoeging	26.568	-5.090
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-36.204	-32.429
– Onttrekking voor uitvoeringskosten	-1.106	-948
– Wijziging markttrente 31 december	31.884	-287.808
– Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten	169	-203
– Wijziging overlevingsgrondslagen	–	6.053
– Resultaat op overlevingskansen	422	734
– Overige mutaties	<u>-1.169</u>	<u>1.230</u>
Voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening per 31 december	860.955	829.727
Herverzekerde pensioenverplichtingen	<u>3.324</u>	<u>3.459</u>
Stand per 31 december	864.279	833.186

Overige passiva

	2023	2022
– Beleggingscrediteuren ⁽¹⁾	5.288	8.217
– Loonbelasting	594	558
– Bijdrage Zorgverzekeringswet	152	141
– Pensioenpremie	–	23
– Management fees	1.398	815
– Overige vermogensbeheerkosten	116	131
– Diverse crediteuren	454	226
– Waardeoverdrachten	<u>–</u>	<u>90</u>
Totaal	8.002	10.201

(1) Schulden uit hoofde van ontvangen cash collateral.

Alle overige passiva hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

5. Risicobeheer

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarom het belangrijkste risico voor het fonds.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's:

- Beleggingsbeleid (zie paragraaf 4.4.1).
- Premiebeleid (zie paragraaf 3.2.1 en de toelichting op de jaarrekening nummer 8).
- Toeslagen- en kortingsbeleid (zie paragrafen 3.2.2 en 3.2.3).
- Herverzekeringsbeleid (zie de toelichting op de jaarrekening nummer 5.1f).

5.1 Solvabiliteitsrisico

Solvabiliteitsrisico is het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die DNB heeft voorgescreven. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de werkgever en de actieve deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en -rechten vermindert.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (VEV) wordt vastgesteld met de solvabiliteitstoets (S-toets). De berekening van het VEV, gebaseerd op de strategische asset mix, en het hieruit voortvloeiende overschot of tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist (eigen) vermogen

(x € 1.000)	2023	%	2022	%
Voorziening pensioenverplichtingen	864.279	100,0	833.186	100,0
Buffers:				
S1 Renterisico	11.881	1,4	21.906	2,6
S2 Risico zakelijke waarden	117.354	13,6	113.314	13,6
S3 Valutarisico	11.344	1,3	11.757	1,4
S5 Kredietrisico	47.109	5,5	38.993	4,7
S6 Verzekeringstechnisch risico	18.173	2,1	17.450	2,1
S10 Risico actief beheer	5.034	0,6	3.089	0,4
Diversificatie-effect	-56.920	-6,6	-56.909	-6,8
Totaal S (vereiste buffers)	153.975	17,9	149.600	18,0
Vereist vermogen (art. 132 Pensioenwet)	1.018.254	117,9	982.786	118,0
Aanwezig fondsvermogen (totaal activa – schulden – premie-egalisereserve)	1.113.665	128,9	1.024.169	122,9
Overschot (+) / tekort (-)	95.411	11,0	41.383	4,9

Het fonds houdt geen buffers aan voor het grondstoffenrisico (S4), het liquiditeitsrisico (S7), het concentratierisico (S8) en het operationeel risico (S9). Het fonds

belegt niet in grondstoffen. Het liquiditeitsrisico wordt zeer gering geacht. Ditzelfde geldt voor het concentratierisico. Voor de beheersing van het operationeel risico wordt verwezen naar hoofdstuk 6.

De risico's S1 tot en met S10 worden in de volgende subparagrafen verder toegelicht.

5.1a Renterisico (S1)

Renterisico is het risico van waardeinstijging of waardedaling in individuele beleggingen en de mutatie in de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van veranderingen in het niveau van de rente. Het fonds dekt het renterisico af op basis van de euro-swaprente. Omdat het fonds in de balans renterisico loopt op basis van de UFR wijkt de marktrentegevoeligheid daarvan af.

De duration van de pensioenverplichtingen op basis van de euro-swaprente is eind 2023 14,4 jaar (2022: 14,8 jaar), terwijl de duration van de vastrentende beleggingen 15,9 jaar is (2022: 13,6 jaar). De nagestreefde rentehedge is begin oktober 2023 verhoogd van 75% naar 85%, conform de beleidsstaffel. De rentehedge kan binnen een bandbreedte van 3% afwijken van 85%. De werkelijke rentehedge was eind 2023 84,9% (2022: 65,1%). De overschrijding van de bandbreedte eind 2022 werd veroorzaakt door de hoge toeslag op de pensioenen van 9,73% per 1 januari 2023, die per 31 december 2022 nog niet in de afgedekte kasstromen was meegenomen. De afdekking werd in de eerste week van januari 2023 aangepast naar 75%.

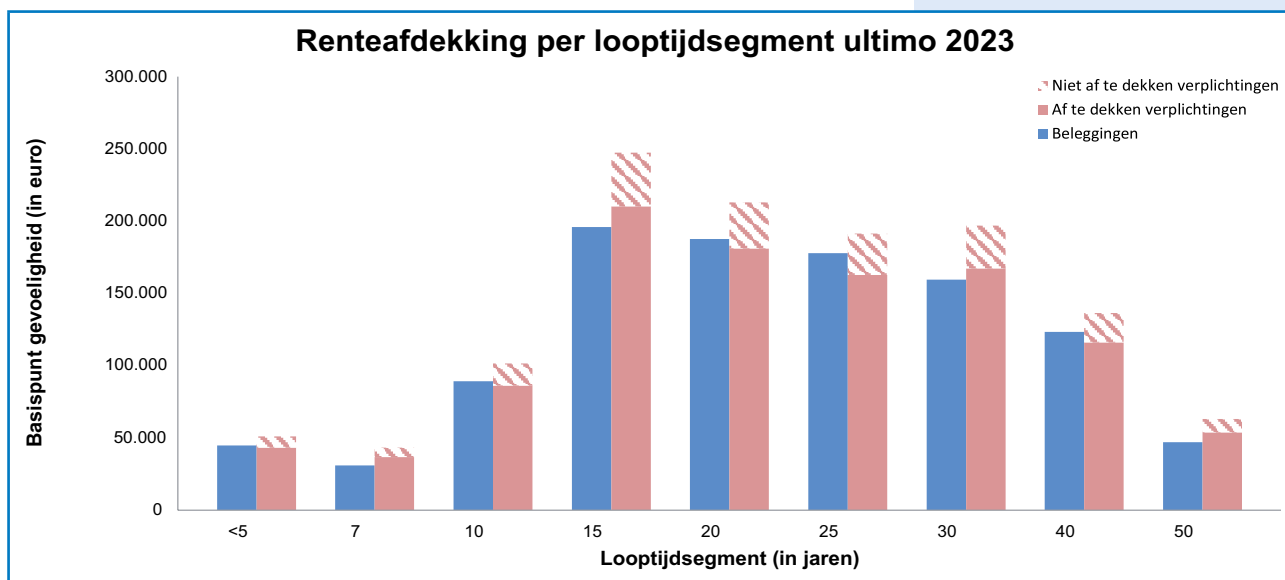
De duration van de pensioenverplichtingen op basis van de UFR week eind 2023 niet af van de pensioenverplichtingen op basis van de euro-swaprente. Het verschil met afdekking tegen de euro-swaprente is de afgelopen paar jaar kleiner geworden, omdat de UFR geleidelijk wordt aangepast naar het niveau van de euro-swaprente. Eind 2023 was er nagenoeg geen verschil meer voor het fonds.

In de systematiek van het VEV daalt het renterisico (S1) in 2023 omdat de rente per saldo is gedaald en het afdekkingspercentage is verhoogd, waardoor de benodigde buffer daalt van 2,6% naar 1,4%.

Bij een niet volledige afdekking heeft een rentedaling een negatief effect op de dekkinggraad; een rentestijging een positief effect.

De volledige vastrentende portefeuille wordt gebruikt om de afdekking van het renterisico te realiseren. Het fonds belegt in langlopende staatsobligaties, SSA-obligaties, renteswaps, liquiditeiten, bedrijfsobligaties en MBS (zie paragraaf 4.4.4). Als gevolg van ontwikkelingen in de swapspreads en credit spreads kunnen verschillen ontstaan ten opzichte van de nagestreefde renteafdekking. Dit komt tot uitdrukking in het rendement op de vastrentende waarden (zie paragraaf 4.4.8).

Het renterisico wordt beheerst in alle looptijdsegmenten, waarmee het curverisico is afgedekt. In onderstaande grafiek wordt het renterisico ultimo 2023 van de pensioenverplichtingen in ieder looptijdsegment weergegeven en in welke mate de vastrentende beleggingen dit afdekken. Het renterisico in de grafiek wordt uitgedrukt in de rentegevoeligheid in euro per basispunt (0,01%) rentewijziging.

5.1b Marktrisico, waaronder risico zakelijke waarden (S2)

Marktrisico is het risico dat waardeinstijgingen of waardedalingen van individuele beleggingen plaatsvinden als gevolg van de ontwikkeling van marktprijzen. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde waarbij de wijzigingen in de actuele waarde direct worden verantwoord in het saldo van de baten en lasten. Het fonds mitigeert dit risico met diversificatie. Op basis van de uitkomsten van ALM-studies wordt in meerdere beleggingscategorieën belegd. Binnen deze beleggingscategorieën wordt een brede spreiding aangehouden naar regio's, sectoren en debiteuren. Het fonds belegt in staatsobligaties, credits, aandelen en vastgoedondernemingen en voor de overige categorieën in beleggingsfondsen of vergelijkbare beleggingsvehikels. De vastrentende waarden worden wereldwijd belegd (zie de toelichting op de jaarrekening nummer 5.1e). De regionale procentuele verdeling van aandelen en vastgoed wordt vermeld in onderstaande tabellen.

Regioverdeling aandelen per 31 december

(in procenten)	Fonds 2023	MSCI ⁽¹⁾ 2023	Fonds 2022	MSCI ⁽¹⁾ 2022
Eurolanden	8,2	8,5	8,4	8,6
Overig Europa	8,0	8,2	8,7	8,7
Noord-Amerika	65,7	64,5	62,6	62,5
Pacific	7,9	8,0	8,4	8,5
Emerging Markets	10,2	10,8	11,9	11,7
	100,0	100,0	100,0	100,0

(1) Als vergelijking is de verdeling van de wereldindex van MSCI opgenomen.

Regioverdeling vastgoed per 31 december

(in procenten)	2023	2022
Europa	22,6	22,6
Noord-Amerika	55,0	54,4
Pacific	22,4	23,0
	100,0	100,0

5.1c Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico van waardeinstijging of waardedaling in individuele beleggingen als gevolg van valutaschommelingen. Het valutarisico wordt met valutatermijncontracten afgedekt voor de belangrijkste valuta: USD, GBP en JPY. De bruto valutaexposure ultimo 2023 van 54,4% wordt daarmee teruggebracht naar 9,3% (zie onderstaande tabel), zodat 83% $((54,4\% - 9,3\%)/54,4\%)$ van het valutarisico is afgedekt (2022: 88%). Een negatief percentage in onderstaande tabel geeft aan, dat op balansdatum sprake was van een overdekking. De afdekking wordt maandelijks aangepast.

Valutarisico voor en na strategische afdekking per 31 december

(in procenten)	voor	na	voor	na
	afdekking	afdekking	afdekking	afdekking
	2023	2023	2022	2022
EUR	45,6	90,7	43,1	93,0
USD	42,7	1,8	44,0	-1,1
GBP	2,0	0,1	2,2	0,0
JPY	2,2	-0,1	2,4	-0,1
Overig	7,5	7,5	8,3	8,2
	100,0	100,0	100,0	100,0

5.1d Grondstoffenrisico (S4)

Dit is het risico van waardeinstijgingen of -dalingen als gevolg van het beleggen in grondstoffen of grondstoffenderivaten. Het fonds belegt niet in deze instrumenten.

5.1e Kredietrisico (S5) en tegenpartijrisico

Kredietrisico is het risico dat het fonds verliezen lijdt als gevolg van een faillissement van een tegenpartij of betalingsonmacht van tegenpartijen op wie het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Het fonds belegt in portefeuilles met een brede tegenpartij spreiding, en gaat alleen transacties aan met tegenpartijen met een goede financiële reputatie, zodat dit risico wordt beperkt. De vastrentende waarden mogen voor maximaal 10% van de bedrijfsobligaties belegd worden in leningen met een lagere rating dan BBB (zie paragraaf 4.4.4). Voor de overige leningen geldt een minimale rating BBB. De volgens Moody's gewogen gemiddelde rating eind 2023 is A.

Naast kredietrisico binnen de vastrentende portefeuille is er sprake van tegenpartijrisico bij toepassing van securities lending en bij het gebruik van derivaten. Het stellen van zekerheden in de vorm van collateral beperkt dit risico. De kwaliteit van het collateralbeheer is van groot belang. Voor de portefeuilles waarin dit aan de orde is, hebben de externe managers maatregelen getroffen om dit risico te beheersen (zie verder de toelichting op de jaarrekening onder nummer 4).

Kredietrisico

<i>(in procenten van de vastrentende waarden en liquide middelen)</i>	2023	2022
Ratingverdeling		
AAA	24,3	20,5
AA	34,8	28,2
A	22,8	33,6
BBB	15,6	15,6
<BBB	0,8	0,3
Geen rating	1,7	1,9
Totaal	100,0	100,0

De toename van leningen met rating AAA en AA, en de afname van leningen met rating A, komt doordat de verkoopopbrengsten van zakelijke waarden na herbalanceringsen voor het grootste deel in het LDI mandaat zijn gestort en binnen het LDI mandaat meer is belegd in staatsobligaties in plaats van geldmarktfondsen.

5.1f Verzekeringstechnisch risico (S6)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens en (voor)overlijden. De berekende buffer (S6) dient ertoe uitzonderlijk negatieve variaties in de verzekeringstechnische resultaten te kunnen opvangen.

Het langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Het fonds hanteert de meest actuele prognosetafel (AG2022, gepubliceerd in september 2022), rekening houdend met ervaringssterfte. Met deze tafels wordt voorzien in de trendmatige ontwikkeling van de overlevingstafels en systematische verschillen tussen de populatie van het fonds en de totale bevolking.

Het risico van overlijden van actieve deelnemers en gewezen deelnemers voor de 68-jarige leeftijd is herverzekerd bij Zwitserleven met een stop-lossverzekering. Het eigen risico voor het fonds is 150% van de jaarpremies over de gehele contractperiode van 2021 tot en met 2024 en er is geen resultaatdeling. Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor het fonds geen (toereikende) voorzieningen heeft getroffen.

5.1g Liquiditeitsrisico (S7)

Het liquiditeitsrisico houdt in dat het fonds niet aan zijn verplichtingen kan voldoen, omdat beleggingen niet tijdig kunnen worden verkocht en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Bij het fonds overtreft het niveau van de uitkeringen de inkomende premies. Daarnaast kan een acute liquiditeitsbehoefte ontstaan bij de afwikkeling van rente- en valutaderivaten. Daarom belegt het fonds overwegend in liquide beleggingen, naast het aanhouden van een kredietovereenkomst met ABN AMRO Bank met onbepaalde looptijd voor een krediet in rekening-courant van maximaal € 8,0 miljoen.

Elk kwartaal monitort het fonds de liquiditeitspositie in het geval van marktschokken. Het fonds houdt daarbij rekening met de verplichtingen, die voortvloeien uit de 'central clearing' van een deel van de renteswaps, waarbij collateral alleen in cash uitgewisseld mag worden.

Het fonds heeft voldoende instrumenten beschikbaar om het liquiditeitsrisico op te vangen en houdt daarom geen VEV-buffer aan voor dit risico.

5.1h Concentratierisico (S8)

Concentratierisico kan optreden als het fonds grote posten heeft uitstaan bij een en dezelfde tegenpartij. Als er geen adequate spreiding is in de beleggingen in regio's, landen, economische sectoren of tegenpartijen kan concentratierisico optreden. Het fonds houdt in zijn strategische en tactische beleggingsbeleid rekening met dit concentratierisico. Ter beperking van het concentratierisico wordt een maximum aangehouden van 2% van het balanstotaal van het fonds voor iedere onderliggende belegging in een van de mandaten of beleggingsfondsen. Meerdere individuele beleggingstitels van één debiteur worden bij elkaar opgeteld. In de credit portefeuille gelden aanvullende limieten, gerelateerd aan de rating van de debiteur. Staatsobligaties, obligaties met staatsgarantie en derivaten zijn van deze regel uitgezonderd.

Omdat het concentratierisico voldoende wordt beheerst, houdt het fonds geen VEV-buffer aan voor dit risico.

5.1i Operationeel risico (S9)

Het fonds loopt bij de uitvoering van zijn activiteiten operationeel risico. Operationeel risico kan ontstaan als gevolg van gebeurtenissen zoals falende ICT-systemen, of naar aanleiding van externe gebeurtenissen, zoals natuurrampen. Het operationele risico kan zich verder voordoen in de vorm van fraude, inadequate vaststelling van premies of een foutief betalingsproces. Samengevat kan operationeel risico optreden door tekortschieten van processen en menselijke of (IT-) technische tekortkomingen.

Voor de beheersing van de operationele risico's wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Het fonds houdt voor dit risico geen VEV-buffer aan.

5.1j Risico actief beheer (S10)

Het risico van actief beheer doet zich voor indien het actief beheer van beleggingsmandaten leidt tot negatieve resultaten. Volgens de voorschriften van het Financieel Toetsingskader (FTK) moet een buffer worden aangehouden voor actief beheer van beursgenoteerde aandelen. Voor het fonds geldt dit alleen voor het mandaat van de beursgenoteerde vastgoedfondsen.

5.2 Inflatierisico

Het fonds is gevoelig voor zowel inflatie als deflatie. Hoge of oplopende inflatie verhoogt de geambieerde toeslagverlening. Dit risico is niet afgedekt op de korte termijn. Op de lange termijn wordt verwacht dat het rendement op de zakelijke waarden gedeeltelijk compensatie biedt voor inflatie. Bij oplopende inflatie zal de rente stijgen. Stijgende rente verlaagt het rendement op vastrentende waarden. Bij een niet volledige renteafdekking, stijgt de feitelijke dekkingsgraad, en kan er meer ruimte zijn voor toeslagverlening. Bij onvolledige doorwerking van de inflatie in de rente en een hogere renteafdekking zal die ruimte echter beperkt zijn.

Afdekken van het inflatierisico is mogelijk met inflatieswaps of 'inflation linked bonds'. Beschikbare instrumenten dekken echter veelal de Europese inflatie af en niet de Nederlandse prijsinflatie. Het bestuur kan deze instrumenten desgewenst inzetten. Afdekken van het inflatierisico kan negatieve invloed hebben op de dekkingsgraad, waardoor de nominale aanspraken in gevaar kunnen komen. Naar aanleiding van de ALM-studie 2018 (in de ALM-studie van begin 2021 is dit niet expliciet onderzocht) is daarom vastgesteld dat het afdekken van het inflatierisico bij een te lage dekkingsgraad niet aan de orde is. Indien de dekkingsgraad een evenwichtsniveau bereikt, zal het afdekken van het inflatierisico opnieuw in overweging worden genomen.

Deflatie (dalende prijzen) kan nadelig zijn voor het fonds. Deflatie zal gepaard gaan met een negatieve economische ontwikkeling en lage rendementen. Daar staat tegenover dat geen toeslagen hoeven worden verleend en verlaging van de pensi-

oenaanspraken en -rechten in een dergelijke situatie niet hoeven leiden tot verlies van koopkracht.

5.3 Derivatenrisico

Derivatenrisico is het risico dat bij verkeerd gebruik van derivaten onbedoelde verliezen ontstaan. Dit kan onder andere worden veroorzaakt door het tegenpartijrisico (zie de toelichting op de jaarrekening nummer 5.1e), het liquiditeitsrisico (zie de toelichting op de jaarrekening nummer 5.1g) of onvoldoende kennis van de werking van derivaten. Tegenpartijrisico en liquiditeitsrisico zijn afgedekt als omschreven in genoemde toelichtingen. Bij de inzet van derivaten laat het fonds zich informeren door externe adviseurs, en is de uitvoering uitbesteed bij de vermogensbeheerders. Het fonds maakt geen gebruik van derivaten of constructies die het niet begrijpt en zet derivaten alleen in voor het afdekken van risico's of, indien dit efficiënt is, ter vervanging van een directe belegging, zonder additionele exposure van risico.

5.4 Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarden verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar. Met de kredietcrisis van 2008, de coronacrisis van 2020 en de oorlog tussen Rusland en Oekraïne is dit voorheen zeer uitzonderlijk geachte risico manifest geworden. Bij het fonds heeft de kredietcrisis geleid tot verscherpte aandacht voor de kwaliteit van de kredietportefeuilles. Verder wordt in de ALM-studies en risicobudgetanalyses expliciet rekening gehouden met de impact van diverse economische scenario's, inclusief de gevoeligheid van beleggingen voor marktontwikkelingen. Het fonds heeft een contingencyplan opgesteld dat periodiek wordt geactualiseerd, met maatregelen en bevoegdheden om in geval van een (dreigende) crisissituatie versneld te kunnen ingrijpen en risico's te beperken.

5.5 Sponsorrisico

Sponsorrisico betreft het risico dat de werkgever in gebreke blijft bij de betaling van de premie, bijvoorbeeld in geval van faillissement, of bij de nakoming van de uitvoeringsovereenkomst. Ingeval dit risico manifest wordt, zal het bestuur maatregelen treffen om de gevolgen voor de deelnemers op een evenwichtige wijze af te wegen.

6. Niet uit de balans blijkende verplichtingen

a. Investerings- en stortingsverplichtingen

Het fonds is verplichtingen aangegaan voor beleggingen in private equity. Stortingen in private equity vinden gespreid plaats over meerdere jaren. Ultimo 2023 is € 0,1 miljoen (2022: € 0,2 miljoen) nog niet gestort.

b. Kredietovereenkomst

Ter beperking van het liquiditeitsrisico is met ABN AMRO Bank een kredietovereenkomst gesloten met onbepaalde looptijd voor een krediet in rekening-courant van maximaal € 8,0 miljoen. In 2023 is beperkt gebruikgemaakt van deze faciliteit.

7. Verbonden partijen

a. Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen, tussen het fonds en de werkgever, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

b. Transacties met bestuurders en de raad van toezicht

De beloning van bestuurders en de leden van de raad van toezicht staat in de toelichting op de jaarrekening nummer 10 en paragraaf 4.5. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

c. Overige transacties met verbonden partijen

De inhoud van de uitvoeringsovereenkomst tussen het fonds en de werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling staat op de website van het fonds.

Daarnaast voert het fonds werkzaamheden uit voor WKNL, die gerelateerd zijn aan de uitvoering van de pensioenregeling, waarvoor een 'Overeenkomst van gemene rekening' is afgesloten. Het fonds huurt kantoorruimte van WKNL waarvoor een huurovereenkomst is afgesloten.

Het fonds heeft door te beleggen in een aandelenindexmandaat ultimo 2023 een belang in Wolters Kluwer N.V. van € 0,4 miljoen (2022: € 0,3 miljoen). Ultimo 2023 belegde het fonds niet in obligaties van Wolters Kluwer (2022: € 0,8 miljoen). Hiermee voldoet het fonds aan artikel 135 van de Pensioenwet, dat voorschrijft dat beleggingen in de bijdragende onderneming worden beperkt tot 5% van de totale beleggingsportefeuille.

8 Toelichting op de staat van baten en lasten 2023 (x € 1.000)

Beleggingsopbrengsten

	2023	2022
<i>Directe beleggingsopbrengsten</i>		
Obligaties	13.147	11.537
Aandelen	7.812	8.679
Vastgoed	3.849	4.158
Liquide middelen	123	-4
	<u>24.931</u>	<u>24.370</u>
Af:		
Directe kosten vermogensbeheer ⁽¹⁾	<u>2.888</u>	<u>2.892</u>
Netto directe opbrengsten	22.043	21.478
<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>		
Obligaties	25.430	-119.567
Aandelen	51.170	-69.479
Vastgoed	-3.439	-8.676
Private equity	-389	-209
Renteswaps	12.132	-48.692
Valutatermijncontracten	7.203	-49.206
Liquide middelen	3.469	-129
	<u>95.576</u>	<u>-295.958</u>
Af:		
Indirecte kosten vermogensbeheer ⁽¹⁾	<u>1.485</u>	<u>1.353</u>
Netto indirecte opbrengsten	94.091	-297.311
Totaal beleggingsopbrengsten	116.134	-275.833

(1) Directe kosten vermogensbeheer zijn kosten die het fonds rechtstreeks betaalt. Indirecte kosten vermogensbeheer zijn kosten die verwerkt zijn in de indirecte beleggingsopbrengsten van beleggingsfondsen. Transactiekosten zijn in zowel de directe als de indirecte kosten verwerkt. Voor zover transactiekosten niet direct in rekening worden gebracht, zijn deze afgeleid van de bied- en laatkoersen. Indien geen gegevens per transactie beschikbaar zijn, worden deze kosten geschat op basis van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. In paragraaf 4.5 worden de kosten vermogensbeheer toegelicht en gespecificeerd.

Premies en koopsommen

	2023	2022
<i>Feitelijke premie</i>		
Periodieke premies werkgevers	6.975	7.769
Periodieke premies deelnemers	3.380	3.107
Totaal	10.355	10.876
<i>Gedempte kostendekkende premie</i>		
Actuarieel benodigde premie	5.594	8.343
Opslag voor uitvoeringskosten	200	200
Opslag voor instandhouding van het VEV	1.007	1.410
Opslag voor voorwaardelijke toeslag	3.455	–
Totaal	10.256	9.953
<i>Zuivere kostendekkende premie</i>		
Actuarieel benodigde premie	9.155	11.423
Opslag voor uitvoeringskosten	200	200
Opslag voor instandhouding van het VEV	1.648	1.931
Totaal	11.003	13.554

In 2023 is een premie in rekening gebracht van 24,5% van de pensioengrondslag (2022: 28,0%).

De gedempte kostendekkende premie voor 2023 is vastgesteld volgens artikel 128 van de Pensioenwet, met de verwachte waarde van het toekomstig rendement (2022: rentedemping op basis van een 10-jaarsgemiddelde), en een bufferopslag ter hoogte van het VEV per 1 januari 2023 van 18,0%. Daarbij wordt voor een periode van vijf jaar de rentetermijnstructuur per 30 september 2022, zoals gepubliceerd door DNB, en de inflatiecurve per die datum gebruikt. In percentages van de pensioengrondslag bedroeg deze premie 24,4% (2022: 25,6%).

De zuivere kostendekkende premie volgens artikel 128 van de Pensioenwet, inclusief de bufferopslag van 18,0%, bedroeg in 2023 in percentages van de pensioengrondslag 26,2% (2022: 34,9%).

Het overschot op de zuivere kostendekkende premie in 2023 was € 0,7 miljoen (2022: tekort van € 2,7 miljoen).

De premiedekkingsgraad was in 2023 110,1% (2022: 93,5%). De premiedekkingsgraad wordt berekend exclusief de bufferopslag.

Voor een verdere toelichting op het premiebeleid zie paragraaf 3.2.

Pensioenuitkeringen

	2023	2022
Ouderdomspensioen	29.116	26.563
Partnerpensioen	6.840	6.047
Wezenpensioen	65	47
Prepensioen	33	29
Totaal	36.054	32.686

Uitvoeringskosten

	2023	2022
Bestuurskosten	400	355
Administratiekosten	1.038	931
Advies- en controlekosten	375	225
Huur	33	60
Bruto uitvoeringskosten	1.846	1.571
Interne kosten toegerekend aan vermogensbeheer	-615	-518
Uitvoeringskosten gedragen door pensioenfondsen	1.231	1.053
Kosten gedragen door werkgever	36	32
Netto uitvoeringskosten	1.267	1.085

Honoraria accountant

In de uitvoeringskosten zijn onder controlekosten begrepen de honoraria voor KPMG voor de controle van de jaarrekening.

	2023	2022
<i>KPMG Accountants N.V.</i>		
Controle jaarrekening	76	69
Andere controleopdrachten	15	-
Totaal KPMG Accountants N.V.	91	69

Kosten inclusief BTW.

Vermeerdering voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening

De belangrijkste posten vermeld in de staat van baten en lasten zijn:

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en de verzekering voor nabestaandenpensioen.

Toeslagverlening

De toeslagverlening per 1 januari 2024 is opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2023. De toeslagverlening per 1 januari 2023 is opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2022.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is opgerent met 3,3% (2022: -/- 0,5%), zijnde de 1-jaarsrente per 1 januari 2023.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening pensioenverplichtingen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de werkelijk betaalde pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Onttrekking voor uitvoeringskosten

De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening pensioenverplichtingen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de werkelijk betaalde kosten in de verslagperiode. In de koopsommen voor de aan het boekjaar toe te rekenen pensioenopbouw is een vaste opslag van € 200.000,- opgenomen voor de huidige uitvoeringskosten. Daarnaast valt 2,5% van de actuarieel berekende verwachte uitkeringen voor dekking van toekomstige administratiekosten vrij.

Wijziging marktrente (UFR) 31 december

Jaarlijks wordt de marktwaaarde van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur per die datum. Het effect van de ontwikkeling van de rente-termijnstructuur in 2023 bedroeg € 31,9 miljoen.

Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten

De mutatie in de voorziening pensioenverplichtingen in verband met inkomende en uitgaande waardeoverdrachten wordt als saldo verantwoord onder dit hoofd. Zie de onderstaande tabel.

Waardeoverdrachten

	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	1.305	1.750
Uitgaande waardeoverdrachten en afkoop kleine pensioenen	-1.228	-1.647
Saldo	77	103
<i>Resultaat op waardeoverdrachten</i>		
Inkomende waardeoverdrachten	1.305	1.750
Toevoeging aan voorziening (1)	-1.399	-1.848
Uitgaande waardeoverdrachten en afkoop kleine pensioenen	-1.228	-1.647
Onttrekking aan voorziening (1)	1.230	2.051
Resultaat	-92	306

Resultaat op overlevingskansen

Het resultaat op overlevingskansen (sterfteresultaat) was in 2023 een last van € 0,6 miljoen (2022: last van € 0,7 miljoen).

Overige mutaties

Onder het hoofd overige mutaties worden onder andere de resultaten op arbeidsongeschiktheid, uitruil en een overgang op een nieuw administratiesysteem verantwoord. In 2023 bedroeg het resultaat op overige mutaties een opbrengst van € 1,2 miljoen (2022: een verlies van € 1,2 miljoen).

9. Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden zijn in 2023 verricht door in totaal 11 werknemers (ultimo 2023 7,9 fte; 2022: acht werknemers; 7,2 fte) die in dienst zijn of waren van de werkgever. De hieraan verbonden kosten bedroegen € 667.381,- (2022: € 681.451,-), die de werkgever heeft doorberekend aan het fonds.

10. Vergoedingen bestuur en raad van toezicht

Bestuursleden niet in actieve dienst ontvangen een vaste vergoeding op jaarbasis. Bestuursleden in actieve dienst ontvangen de helft van deze vergoeding. De externe bestuursvoorzitter ontvangt van de werkgever een op jaarbasis overeengekomen vaste vergoeding. Het externe onafhankelijke bestuurslid, tevens voorzitter van de beleggingscommissie, ontvangt een vaste vergoeding op jaarbasis.

In totaal is in 2023 € 103.558,- aan vergoedingen verstrekt aan bestuursleden (2022: € 97.000,-).

De leden van de raad van toezicht ontvingen in 2022 voor het uitvoeren van hun werkzaamheden een met hen op jaarbasis overeengekomen vaste vergoeding, in totaal € 38.652,- (2022: € 33.179,-).

De kosten in 2023 waren hoger dan in 2022 vanwege indexatie en een stijging van de vergoeding voor bestuursleden die daarnaast werkzaam zijn bij de werkgever.

11. Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

12. Gebeurtenissen na balansdatum

In juni 2024 heeft het bestuur besloten de opslag voor excassokosten (ter dekking van de uitvoeringskosten) te verhogen van 2,5% van de pensioenverplichtingen naar 2,7% plus een vaste opslag van € 2,5 miljoen. Deze verhoging is niet materieel voor de jaarrekening 2023 en daarom niet verwerkt in de cijfers over 2023.

13. Vaststelling van de jaarrekening

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland heeft de jaarrekening vastgesteld na de vergadering op 10 juni 2024 met het verantwoordingsorgaan.

Deventer, 10 juni 2024

Bestuur:

R. Kruijff, voorzitter
D. Schaafsma, secretaris
D. Blees
C.E. Gijsbers
A.P. Keur
S.E.M. Verhoef

Raad van toezicht:

E.C.H. Klijn, voorzitter
E.R. Capitain
L.L.F. Rutgers

Overige gegevens

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland te Deventer is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 9.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 450.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Apeldoorn, 10 juni 2024

drs. J.L.A. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland per 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland ('de Stichting' of 'het fonds') te Deventer gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2023;
- 2 de staat van baten en lasten over 2023;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2023; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

KPMG Accountants N.V., een naamloze vennootschap ingeschreven in het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Limited, een Engelse entiteit.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 9 miljoen
- 0,8% van het pensioenvermogen

Risico van een afwijking van materieel belang vanwege risico's gerelateerd aan Fraude, NOCLAR en Continuïteit

- Frauderisico's: veronderstelde risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd en verder uiteengezet in de sectie 'Controleaanpak risico van fraude en het niet naleven van wet- en regelgeving'.
- Risico's in verband met het niet naleven wet- en regelgeving (NOCLAR): geen risico van een afwijking van materieel belang vanwege NOCLAR risico's geïdentificeerd.
- Continuïteitsrisico's: geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.

Kernpunten

- Waardering van beleggingen
- Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 9 miljoen (2022: EUR 9,9 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2023 (0,8%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 0,45 miljoen rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan diverse vermogensbeheerders. Daarnaast is de beleggingsadministratie en custody dienstverlening uitbesteed.

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door de diverse vermogensbeheerders, de beleggingsadministrateur en de custodian.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van de diverse vermogensbeheerders, de beleggingsadministrateur en de custodian, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2023 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de diverse vermogensbeheerders, de beleggingsadministrateur en de custodian.

Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen en beleggingsstromen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen en beleggingsstromen en -opbrengsten verkregen.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

In hoofdstuk 5 van het jaarverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en neemt de raad van toezicht deze beschrijving in beschouwing.

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en haar bedrijfsomgeving, en van het risicomanagement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Dit betreft tevens de interne beheermaatregelen die aanwezig zijn bij de externe dienstverleners van de Stichting (zie paragraaf 'Reikwijdte van de controle').

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de gedragscode, de klokkenluidersregeling en de procedures van de Stichting om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur en de raad van toezicht en bij andere relevante functies, zoals Compliance en hebben wij correspondentie met relevante toezichthoudende

autoriteiten en regelgevers in onze evaluatie betrokken. We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen, waaronder inspectie van declaraties door management en bestuur.

Op basis van onze risicoanalyse werkzaamheden hebben wij de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening in het geval van het niet-voldoen aan deze regelgeving:

- Pensioenwet;
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- Sanctiewetgeving.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording (waaronder premieopbrengsten, directe beleggingsopbrengsten en indirecte beleggingsopbrengsten) als niet significant gezien de aard van de opbrengsten, de aanwezige uitbestedingsrelaties en de beperkte mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording.

De premieopbrengsten en directe beleggingsopbrengsten betreffen homogene en niet-complexe opbrengstenstromen, zonder aanwezige significante schattingselementen.

Ten aanzien van de indirecte gerealiseerde beleggingsopbrengsten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds om de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude dat relevant is voor onze controle (dit betreft het relevante veronderstelde risico zoals vastgelegd in de controlestandaarden). Wij hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijkt te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. De uitkomst van deze evaluatie is dat wij geen (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico hebben geïdentificeerd.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze

werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.

Onze evaluatie van uitgevoerde procedures ten aanzien van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving heeft niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur en aan de raad van toezicht.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur van de Stichting heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;
- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot een significant continuïteitsrisico;
- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteits-eisen op indicatoren die kunnen duiden op continuïteitsrisico's en het evalueren van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent.

De resultaten van onze risicobeoordelingsprocedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De resultaten van onze procedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur in de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen 975,6 miljoen (circa 84%) van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaaarde). Uit noot 4 van de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 854,1 miljoen (87,5%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 121,5 miljoen (12,5%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen en andere geschikte waarderingsmodellen. Het bepalen van de marktwaaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

In de toelichting in noot 3 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 3 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij maken gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de Standaard 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering en toereikende evaluatie van periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en de actuele financiële rapportages van fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen en netto contante waarde-berekeningen en hebben wij andere geschikte waarderingsmodellen onderzocht.

De waardering van beleggingen gebaseerd op marktnoteringen (fondsen vastrentende waarden, aandelenfondsen en vastgoedfondsen) hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Wij hebben ook de monitoring van de uitvoeringsorganisatie op recente financiële informatie verkregen na balansdatum over de waarde van beleggingen op balansdatum betrokken. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderungen vergeleken met zelfstandig bepaalde waarderungen op basis van zelfstandig verkregen in de markt waarneembare prijzen.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen (fondsen vastrentende waarden) en andere geschikte waarderingsmodellen (vastgoedfondsen) hebben wij getoetst aan de hand van recente, door andere onafhankelijke accountants gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountants.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Bovendien hebben wij de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken.

Bovendien hebben wij ook de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken.

De waardering van de afgeleide marktnoteringen (derivaten) hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de

gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig bepaalde waarderingen op basis van zelfstandig verkregen in de markt waarneembare prijzen.

Tot aan de datum van onze controleverklaring hebben wij voor EUR 1,3 miljoen (circa 1%) van de niet-beursgenoteerde beleggingscategorieën de waardering niet kunnen toetsen aan door een accountant gecontroleerde jaarrekeningen voorzien van een goedkeurende controleverklaring. Wanneer niet tijdig een jaarrekening die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring beschikbaar is, hebben wij de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de fondsmanager afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze fondsmanagers uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later in het jaar beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting in noot 3 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. In noot 5 (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaris. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur, onder toezicht van de raad van toezicht, verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet-

naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen

dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaaf zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amstelveen, 10 juni 2024

KPMG Accountants N.V.

N. ten Dam RA

Bijlage 1:

Personalia vanaf 2023 tot 10 juni 2024

Bestuur

R.H. Alsen (tot 1 juli 2023)
D. Blees
J.C. Derriks (tot 24 april 2023)
C.E. Gijsbers (vanaf 2 februari 2024)
A.P. Keur (vanaf 24 april 2023, secretaris)
R. Kruijff (voorzitter)
D. Schaafsma
S.E.M. Verhoef

Verantwoordingsorgaan

P.P.J.M. Ankoné (voorzitter)
R.G.C. Crommelin
B. Damen
P.E. Duijff (tot 1 mei 2023)
M.B.J. van der Horst-van Zuijlen
R. Neve
R.P. Stienstra
R.H. Swens
A.C. Visser
P.M. van der Jagt (secretaris)

Raad van toezicht

E.R. Capitain
E.C.H. Klijn (voorzitter)
L.L.F. Rutgers

Sleutelfunctiehouder en - vervuller actuarieel

Drs. J.L.A. Schilder AAG
(Towers Watson Netherlands B.V.)

Sleutelfunctiehouder interne audit

H. van de Bunt

Sleutelfunctie vervuller interne audit

R. de Waard (BDO)

Sleutelfunctiehouder risicobeheer

R.H. Alsen (tot 1 juli 2023)
K.E. Bunte (vanaf 1 juli 2023)

Sleutelfunctie vervuller risicobeheer

D.J. Buijs (vanaf 1 januari 2024)
(Probability & Partners)
P.F.M. Wind (tot 1 januari 2024)

Beleggingscommissie

G.W.J. Dessing
R. Kruijff
S.E.M. Verhoef (voorzitter)

Pensioencommissie

D. Blees
D. Schaafsma (voorzitter)
M. Leppink (vanaf 15 mei 2023)

Risicobeheercommissie

R.H. Alsen (tot 1 juli 2023)
K.E. Bunte (vanaf 1 juli 2023, voorzitter)
C.E. Gijsbers (vanaf 2 februari 2024)
A.P. Keur

Pensioenbureau

D.J. Buijs (vanaf 1 januari 2024)
(Probability & Partners)
B. Bussink
R. Heidemans (CIO)
E.H. Kerkhof
A.H. van den Langenberg (vanaf 1 mei 2023)
(zelfstandig actuaaris)
B.J. Lefeber (hoofd pensioenzaken)
K. Nauta-van der Linden (directeur)
A.M.M El Nemr (vanaf 1 oktober 2023)
T.J.C. Prins (vanaf 1 november 2023)
T.C. Sturkenboom
J.L. van Wieringen (tot 1 juni 2023)
P.F.M. Wind (tot 1 januari 2024)

Accountant

N. ten Dam RA
(KPMG Accountants N.V.)

Certificerend actuaaris

Drs. J.L.A. Schilder AAG
(Towers Watson Netherlands B.V.)

Adviseur actuaaris

R.E.V. Meijer
(Sprenkels)

Compliance officer

H. Pullen
(TriVu)

Bijlage 2:

Checklist naleving Code Pensioenfondsen per 31 december 2023

Thema's	Normen	Toepassing en naleving van de normen door het fonds
1. Vertrouwen waarmaken	1 t/m 9	– Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, met een evenwichtige afweging van belangen. Het beleid is vastgelegd in de ABTN. Het bestuur draagt verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling conform de Pensioenwet. De visie op de uitvoering is opgenomen in het beleid van het fonds en de eisen waaraan de uitvoering moet voldoen zoals opgenomen in de uitbestedingsdocumenten. Het bestuur bepaalt daarin welk kostenniveau voor de uitvoering van de pensioenregeling aanvaardbaar is. – Het bestuur heeft een doelstelling, missie, visie en strategie opgesteld en zorgt voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus (zie paragraaf 1.2). – Het bestuur legt bij alle besluiten duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen. – Het bestuur heeft de eindverantwoordelijkheid voor het waarmaken van het vertrouwen en legt via het jaarverslag verantwoording af over het gevoerde beleid, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid, tegen welk kostenniveau de uitvoering van de pensioenregeling is gerealiseerd (zie paragraaf 4.5) en de beleidskeuzes voor de toekomst. Het bestuur geeft in paragraaf 4.3 en in hoofdstuk 6 daarbij inzicht in de risico's voor de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau en de vastgestelde risicohouding. – Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt zorg voor een optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico en zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over maatschappelijk verantwoord beleggen (zie paragraaf 4.4.6). – Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is en zorgt ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is, onder meer via de sleutelfunctiehouder risicobeheer (zie paragraaf 5.1.4. en 6.1). – De 'Noodprocedure om in spoedeisende gevallen te kunnen handelen' is in januari 2022 geactualiseerd.
2. Verantwoordelijkheid nemen	10 t/m 14	– Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en pensioenbureau (zie paragraaf 5.1.1 en 5.1.5) en zorgt dat het zicht heeft op de (onder)uitbestedingsketen, evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering versus de kosten van de externe partijen en neemt adequate maatregelen als een dienstverlener onvoldoende presteert. – Het bestuur toetst het beloningsbeleid van externe partijen en zorgt ervoor dat dit beloningsbeleid niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is (zie paragraaf 5.5).

Thema's	Normen	Toepassing en naleving van de normen door het fonds
3. Integer handelen	15 t/m 22	– Het bestuur heeft de gewenste cultuur vastgelegd in het integriteitsbeleid en in de gedragscode van het fonds en ziet erop toe dat alle bij het fonds betrokken personen daarvan op de hoogte zijn en zich daarnaar gedragen en dat de naleving van de gedragscode van ondertekening wordt voorzien (zie paragraaf 5.7). – Nevenfuncties en tegenstrijdige belangen of reputatiesrisico's worden gemeld aan de compliance officer en beoordeeld. Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie en heeft dit vastgelegd in de regeling misstanden en ziet erop toe dat externe dienstverleners over een klokkenluidersregeling beschikken. – Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft, bewaakt de naleving en compliance en legt een en ander vast in het compliance handboek.
4. Kwaliteit nastreven	23 t/m 30	– Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is het eerste aanspreekpunt. Hij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures. De bestuursstructuur van het fonds waarborgt het onafhankelijk en kritisch functioneren van het bestuur. Deze structuur is opgenomen in de statuten en de ABTN. – Het bestuur zorgt voor een permanente educatie van zijn leden, de medebeleidsbepalers, de medewerkers van het pensioenbureau, de sleutelfunctiehouders en de leden van de andere fondsorganen (zie paragraaf 5.4.1). – Het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht evalueren jaarlijks het eigen functioneren. Het bestuur en het verantwoordingsorgaan betrekken daarbij minimaal eens in de drie jaar een onafhankelijke derde partij (zie paragraaf 5.4.2.)
5. Zorgvuldig benoemen	31 t/m 40	– Het fonds streeft ernaar dat de samenstelling van de fondsorganen wat betreft geschiktheid, complementariteit en diversiteit een afspiegeling van de belanghebbenden is. Zowel bij de aanvang van een termijn, als tussentijds bij de zelfevaluaties vindt een beoordeling over het functioneren plaats (zie paragraaf 5.3 en 5.4.2). – In zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur heeft actiepunten geformuleerd om deelname van jongeren en vrouwen verder te stimuleren. (zie paragraaf 5.3). – Het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de sleutelfunctiehouders en de raad van toezicht leggen bij een vacature de eisen voor de vacante functie in een profielschets vast en houden rekening met het diversiteitsbeleid van het fonds (zie paragraaf 5.4.1).
6. Gepast belonen	41 t/m 45	– Het fonds voert een beheerst beloningsbeleid en is zeer terughoudend met prestatiegerelateerde beloningen. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het fonds (zie paragraaf 5.5).

Thema's	Normen	Toepassing en naleving van de normen door het fonds
7. Toezicht houden en inspraak waarborgen	46 t/m 57	– De raad van toezicht stelt zich onafhankelijk op en betreft de Code bij de uitoefening van zijn taak (zie het verslag van de raad van toezicht en de reactie van het bestuur). – Het bestuur weegt de aanbevelingen van de raad van toezicht zorgvuldig, volgt deze op of motiveert afwijkingen (zie het verslag van de raad van toezicht en de reactie van het bestuur). – Het bestuur van het fonds is regelmatig in gesprek met het verantwoordingsorgaan over diverse onderwerpen, niet alleen in het kader van advisering door het verantwoordingsorgaan maar eveneens in het kader van het met elkaar delen van beelden en denkrichtingen (zie het verslag van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur). – Het bestuur beoordeelt ieder jaar het functioneren van onder andere de sleutelfunctiehouders, de accountant en de certificerend actuaire en stelt de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan van de uitkomsten van de beoordeling op de hoogte.
8. Transparantie bevorderen	58 t/m 65	– Het bestuur geeft via de website van het fonds en in het jaarverslag publiekelijk inzicht in doelstelling, missie, visie en strategie en legt verantwoording af over (de uitvoering van) het beleid. – Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent maatschappelijk verantwoord beleggen en het stembeleid vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor alle belanghebbenden (zie paragraaf 4.4.6 en 4.4.7). – Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie en evalueert dit beleid periodiek (zie hoofdstuk 2). – Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode en de evaluatie van het bestuur (zie paragraaf 5.7 en 5.4.2). – Het bestuur zorgt voor een voor alle belanghebbenden toegankelijke klachten- en geschillenprocedure en rapporteert in het jaarverslag over de afhandeling van de eventuele klachten en geschillen (zie paragraaf 3.3.2).

Bijlage 3:

SFDR artikel 8 periodieke rapportage

Toelichting conform Annex IV van de Sustainable Finance Disclosure regulation

Template periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten, bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en in artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Productnaam: Pensioenregeling Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland

Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): 549300UBK9ORQMBZ7Z43

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een milieudoelstelling of een sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd, praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten.. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S kenmerken)

Had dit financiële product een duurzamebeleggingsdoelstelling?	
☒ ☒ ☐ Ja	☒ ☐ ☒ Nee
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: ____%	☐ Het product promootte ecologische/sociale (E/S) kenmerken. Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het een minimum van ____% duurzame beleggingen
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden	☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
☐ ☒ in economische activiteiten volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden	☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
☐ ☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: ____%	☐ met een sociale doelstelling
	☒ Het product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

In de pensioenregeling van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer (hierna: SPWKN) worden bedrijven of instellingen die zich niet hielden aan breed aanvaarde maatschappelijke normen uitgesloten. SPWKN heeft aan dit kenmerk voldaan door met uitsluitingen (screens) op aandelen en bedrijfsobligaties niet te beleggen in ondernemingen die:

- controversiële en nucleaire wapens produceren.
- fossiele brandstoffen als thermische kool en teerzanden produceren.
- tabaksproducten produceren.
- wapens voor burgers produceren.
- die de UN Global Compact regels op het gebied van mensenrechten, arbeidsstandaarden en milieuschenden.
- een slechte ESG score hebben.
- stelselmatig betrokken zijn bij ernstige controverses.

Duurzaamheidsindicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

SPWKN wil ESG-criteria, waaronder CO2 uitstoot, meewegen bij de beleggingskeuzes. SPWKN heeft aan dit kenmerk voldaan door ESG focus benchmarks voor aandelen ontwikkelde en opkomende markten te volgen, uitsluitingen op thermische kolen en teerzanden uit te sluiten voor aandelen en bedrijfsobligaties en elk kwartaal zich te laten informeren over de ESG- en Co2 kenmerken van de portefeuille om deze informatie mee te wegen.

SPWKN paste geen referentiebenchmark met E/S kenmerken toe op de totale beleggingsportefeuille. Wel werden voor aandelen ontwikkelde- en opkomende markten referentiebenchmarks met E/S kenmerken toegepast.

● Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?

- ESG scores (MSCI-adjusted methodiek) 31 december 2023 deelportefeuilles en benchmarks (parent indices):

Mandaat/fonds	Portefeuille	Benchmark
Bedrijfsobligaties	7,1	6,8
Aandelen ontwikkelde markten	7,9	6,9
Aandelen opkomende markten	7,1	5,7
Beursgenoteerd vastgoed	6,1	5,9
Gewogen gemiddelde van bovenstaande	7,5	6,7

- CO2 uitstoot, in duizend kilo per USD miljoen geïnvesteerd kapitaal, van de deelportefeuille's en benchmarks (parent indices) per 31 december 2023:

Mandaat/fonds	Portefeuille	Benchmark
Bedrijfsobligaties	89	89
Aandelen ontwikkelde markten	65	80
Aandelen opkomende markten	113	232
Beursgenoteerd vastgoed	13	13
Gewogen gemiddelde van bovenstaande	71	88

● ...en in vergelijking tot voorgaande perioden?

- ESG scores (MSCI-adjusted methodiek) 31 december 2022 deelportefeuilles en benchmarks (parent indices):

Mandaat/fonds	Portefeuille	Benchmark
Bedrijfsobligaties	7,1	6,8
Aandelen ontwikkelde markten	7,7	7
Aandelen opkomende markten	5,5	5,4
Beursgenoteerd vastgoed	6,1	5,9
Gewogen gemiddelde van bovenstaande	7,2	6,7

- CO2 uitstoot, in duizend kilo per USD miljoen geïnvesteerd kapitaal, van de deelportefeuille's en benchmarks (parent indices) per 31 december 2022:

Mandaat/fonds	Portefeuille	Benchmark
Bedrijfsobligaties	71	83
Aandelen ontwikkelde markten	74	91
Aandelen opkomende markten	217	217
Beursgenoteerd vastgoed	12	14
Gewogen gemiddelde van bovenstaande	79	91

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

In de EU-taxonomie is het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" vastgesteld. Dit houdt in dat op taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EUcriteria.

Het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstige afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

SPWKN hield geen rekening met de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren, in de zin van artikel 4 van SFDR.

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2023

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste belegging	Sector	% Activa	Land
BR Mortgage-Backed Securities Index Fund B	Mortgage Backed Securities	8%	Verenigde Staten
Blk Ics Eur As Liq Envirally A	Geldmarktfonds	6%	Ierland
CBRE GLOBAL ALPHA QPFP PARALLEL FD CT3 TP1 DIS	Niet-beursgenoteerd vastgoed	5%	Luxemburg
ICS EUR ULTR SHRT-AGENCY ACC	Geldmarktfonds	8%	Ierland
iShares MSCI EM ESG Enhanced U	Aandelenfonds	2%	Ierland
FRTR 4 04/25/55	Staatsobligaties	2%	Frankrijk
FRTR 0 3/4 05/25/53	Staatsobligaties	2%	Frankrijk
FRTR 0 1/2 06/25/44	Staatsobligaties	1%	Frankrijk
RAGB 1.85 05/23/49	Staatsobligaties	1%	Oostenrijk
APPLE INC	Informatietechnologie	1%	Verenigde Staten
RFGB 1 3/8 04/15/47	Staatsobligaties	1%	Finland
MICROSOFT CORP	Informatietechnologie	1%	Verenigde Staten
FRTR 3 05/25/54	Staatsobligaties	1%	Frankrijk
NETHER 0 01/15/38	Staatsobligaties	1%	Nederland
FRTR 1 3/4 05/25/66	Staatsobligaties	1%	Frankrijk

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

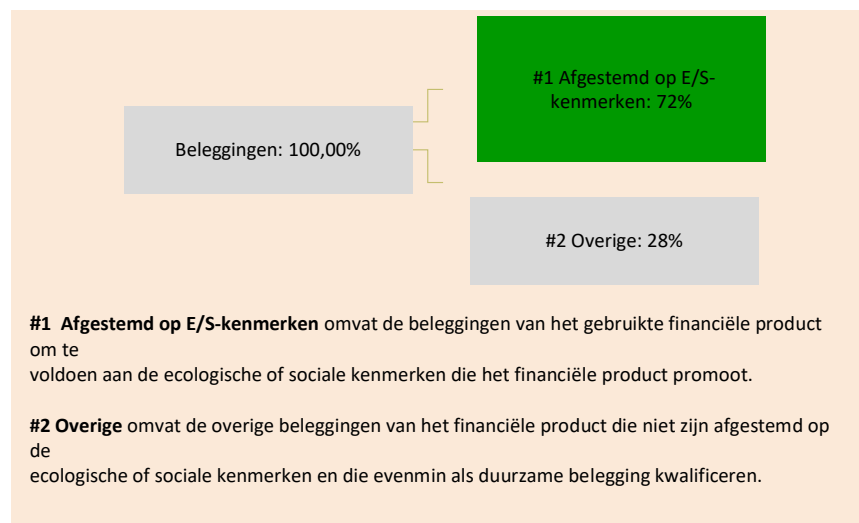
Gemiddeld 72% over 2023. Door de implementatie van duurzaamheidskenmerken in het LDI mandaat en de overgang op een aandelenfonds opkomende markten met duurzaamheidskenmerken was dit hoger dan de geplande allocatie van 43% in het beleggingsplan.

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

SPWKN belegde de pensioenpremies volgens de strategische asset allocatie in een variëteit van beleggingscategorieën, zoals staats-, bedrijfs- en hypotheekobligaties, geldmarktinstrumenten, aandelen ontwikkelde en opkomende markten, vastgoed met en zonder beursnotering, en derivaten. Bij elkaar werd gemiddeld ca. 72% van de beleggingsportefeuille zodanig belegd dat daarmee milieu- en social kenmerken gepromoot werden. Dit betreft de categorieën aandelen ontwikkelde markten (gemiddeld 28%), staatsobligaties en geldmarktinstrumenten (gemiddeld 28%), bedrijfsobligaties (gemiddeld 15%) en aandelen opkomende markten (gemiddeld 2%). Dit percentage ziet u ook terug in het overzicht hieronder onder #1. De overige beleggingen (hypotheekobligaties, vastgoed met en zonder beursnotering, en derivaten) zijn niet afgestemd op deze kenmerken en zijn opgenomen onder #2.

In welke economische sectoren werd belegd?

SPWKN belegde in 2023 in alle economische sectoren (energie, materialen, industrie, duurzame consumptiegoederen, niet-duurzame consumptiegoederen, gezondheidszorg, financiële diensten, informatietechnologie, telecommunicatiediensten, nutsbedrijven en vastgoed). Onderstaande tabel geeft de gemiddelde sectorverdeling over 2023 volgens de MSCI GICS. Van 53% van het gemiddeld belegd vermogen (bedrijfsobligaties en beursgenoteerd vastgoed) in 2023 was een GICS classificatie beschikbaar.

Sector	% Activa
Financiële dienstverlening	12%
Informatietechnologie	9%
Gezondheidszorg	6%
Duurzame consumptiegoederen	5%
Vastgoed	4%
Industrie	4%
Energie	3%
Niet-duurzame consumptiegoederen	3%
Telecommunicatie	3%
Materialen	2%
Nutsbedrijven	2%

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten van onderneming waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die de groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeven.

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

SPWKN stemde duurzame beleggingen met een milieudoelstelling niet af op de EU-taxonomie.

Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen?

- ☐ Ja
- ☐ In fossiel gas
- ☐ In kernenergie
- ☒ Nee

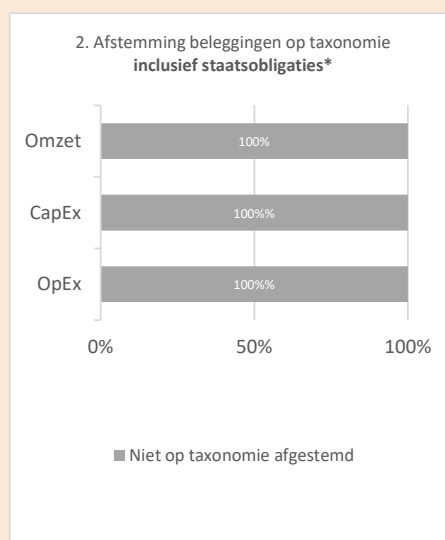
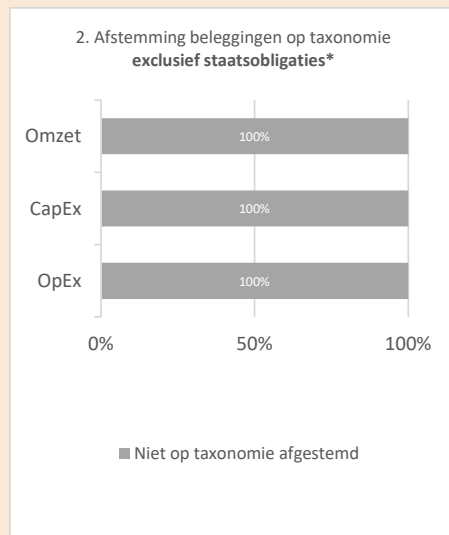
Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

 zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen rekening houden met de criteria** voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

De onderstaande grafieken geven in het groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

*In deze diagrammen omvatten "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

SPWKN belegde niet in transitie- en faciliterende activiteiten.

● **Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde zich tot eerdere referentieperiodes?**

SPWKN belegde eerder ook niet in transitie- en faciliterende activiteiten.

Wat was het minimum aandeel duurzame beleggingen met een ecologisch doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

SPWKN hanteerde geen minimumpercentage.

Wat was het minimum aandeel sociaal duurzame beleggingen?

SPWKN hanteerde geen minimumpercentage.

Welke beleggingen zijn opgenomen in “overige”? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

Mandaten of beleggingsfondsen die geen milieu- of sociale kenmerken promootten en door de vermogensbeheerders zelf niet als artikel 8 fondsen waren gekwalificeerd zijn opgenomen onder categorie #2.

Deze producten (hypotheekobligaties, vastgoed met en zonder beursnotering, en derivaten) zijn opgenomen om te voldoen aan de pensioendoelstelling zonder minimum E/S waarborgen.

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

SPWKN heeft met uitsluitingen (screens) op aandelen, bedrijfsobligaties en geldmarktinstrumenten niet belegd in ondernemingen die:

- controversiële en nucleaire wapens produceren.
- fossiele brandstoffen als thermische kool en teerzanden produceren.
- tabaksproducten produceren.
- wapens voor burgers produceren.
- die de UN Global Compact regels op het gebied van mensenrechten, arbeidsstandaarden en milieu schenden.
- een slechte ESG score hebben.
- stelselmatig betrokken zijn bij ernstige controverses.

SPWKN heeft ESG focus benchmarks voor aandelen ontwikkelde en opkomende markten gevolgd.

SPWKN heeft duurzaamheidskenmerken in de de LDI portefeuille met staatsobligaties en geldmarktfondsen geïntroduceerd.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

SPWKN heeft geen specifieke index als referentiebenchmark aangewezen om te bepalen of de portefeuille was afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die SPWKN promoot.

● **Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?**

Niet van toepassing.

● **Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische en sociale kenmerken?**

Niet van toepassing.

● **Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?**

Niet van toepassing.

● **Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?**

Niet van toepassing.

Referentiebenchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken die dat product promoot.

Begrippenlijst

ABTN

Actuarieel en bedrijfstechnische nota; nota waarin de hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst, de pensioenregeling, de financiering, het beleggingsbeleid en de organisatiestructuur zijn vastgelegd

Actieve deelnemers

Deelnemers met pensioenopbouw, waaronder deelnemers met premievrijstelling wegens arbeidsongeschiktheid

Actuariële grondslagen

Grondslagen voor de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen, waaronder overlevingskansen.

Actuaris

Verzekeringswiskundige

AFM

Autoriteit Financiële Markten

AG

Actuarieel Genootschap

ALM

Asset Liability Management. Het afstemmen van de beleggingen op de ontwikkelingen en risico's van beleggingen en verplichtingen

ANW

Algemene nabestaandenwet

AP

Autoriteit Persoonsgegevens

Asset mix

De verdeling van de beleggingen over de verschillende beleggingscategorieën

AVG

Algemene verordening gegevensbescherming

Belanghebbenden

Deelnemers, de werkgever en andere partijen die betrokken zijn bij het fonds

CBS

Centraal Bureau voor de Statistiek

Code Pensioenfondsen

Code voor 'goed pensioenfondsbetuur', opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid

Collateral

Onderpand als zekerstelling van de afwikkeling van derivatenposities en securities lending

COR

Centrale Ondernemingsraad

CPB

Centraal Planbureau

Credits

Bedrijfsobligaties en andere niet-staatsleningen

Custodian

Bedrijf voor bewaring en administratie van effecten

CWO

Collectieve waardeoverdracht

Deelnemers

Onder deelnemers wordt verstaan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden

Dekkingsgraad

– Feitelijke dekkingsgraad

De verhouding tussen het fondsvermogen en de voorziening pensioenverplichtingen

– Beleidsdekkingsgraad

12-maandsgemiddelde van de dekkingsgraad op basis waarvan het beleid van het fonds wordt bepaald

– Reële dekkingsgraad

Dekkingsgraad die aangeeft in welke mate het fonds voldoende vermogen heeft om de voorwaardelijke toeslag te kunnen financieren

– (Minimaal) Vereiste dekkingsgraad

Dekkingsgraad die benodigd is om te voldoen aan het MVEV en het VEV

– Kritische dekkingsgraad

Dekkingsgraad die het niveau aangeeft vanaf waar herstel naar de (minimaal) vereiste dekkingsgraad mogelijk is binnen een vooraf vastgestelde termijn

Defined contribution (DC) regeling

Pensioenregeling op basis van beschikbare premie

Dekkingstekort

Het fonds heeft een dekkingstekort indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad

Derivaten

Van een onderliggende waarde (bijvoorbeeld een aandeel) afgeleide financiële instrumenten, zoals opties, futures, swaps en swaptions

Directe beleggingsopbrengsten

Rente en dividenden

Discretionair beheer/mandaat

Beheer op een aparte rekening voor het fonds (niet via een beleggingsfonds)

DNB

De Nederlandsche Bank

Duration	De gevoeligheid van de waarde van de vastrentende waarden en voorziening pensioenverplichtingen voor veranderingen in de rente, rekening houdend met de resterende looptijd
ECB	Europese Centrale Bank
Euribor	Euro Interbank Offered Rate: rente waartegen Europese banken elkaar leningen verstrekken
ERB	Eigenrisicobeoordeling
ESG	Environmental, Social & Governance
Fed	Federal Reserve, de centrale bank van de Verenigde Staten
FPR	Flexibele Premiereregeling
Franchise	Deel van het salaris waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt
FTK (Financieel Toetsingskader)	In de Pensioenwet vastgelegde financiële normen voor pensioenfondsen
Gewezen deelnemer	de werknemer of gewezen werknemer door wie op grond van een pensioenovereenkomst geen pensioen meer wordt verworven en die bij beëindiging van de deelneming een pensioenaanspraak heeft behouden jegens het pensioenfonds.
Haalbaarheidstoets	Toets om te beoordelen of het fonds aan zijn ambities kan voldoen
Herstelplan	Plan dat wordt opgesteld als het fonds een dekkingstekort of een reservetekort heeft
Indirecte beleggingsopbrengsten	Gerealiseerde en ongerealiseerde koersverschillen (herwaardering)
IORP	Institutions for Occupational Retirement Provision
IRM	Integraal risicomanagement
KPI	Key Performance Indicator
KRI	Key Risk Indicator
LDI (Liability Driven Investments)	Beleggingen die zo goed mogelijk aansluiten op de ontwikkeling van de verplichtingen
Marktrente	Renteniveau van op de effectenmarkt verhandelbare vastrentende waarden, danwel een benadering
Middelloonregeling	Pensioenregeling gebaseerd op het gemiddeld verdiende inkomen
Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)	Het fonds dient volgens het FTK een minimaal eigen vermogen aan te houden ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen
MSCI	Morgan Stanley Capital International index
Navigatiemetafoor	Laat het bedrag van het pensioen zien in een verwacht, pessimistisch en optimistisch scenario
Nominale rente	Zie marktrente
Overrendement	Het gerealiseerde rendement verminderd met de rekenrente
Pensioenaanspraak	Het recht op een niet ingegaan pensioen
Pensioengerechtigde	persoon voor wie op grond van de pensioenovereenkomst het pensioen is ingegaan.
Pensioenrecht	Het recht op een ingegaan pensioen
Pensioenresultaat	De verwachte toekomstige pensioenuitkeringen gedeeld door de pensioenuitkeringen op basis van volledige toeslagverlening en zonder korting op de opbouw
Pensioenvermogen	De som van de algemene reserve en de voorziening pensioenverplichtingen
Pensioenverplichtingen	Verplichtingen van het fonds uit hoofde van pensioenaanspraken en -rechten
Premiedekkingsgraad	De verhouding tussen de ontvangen premie (exclusief de opslag voor uitvoeringskosten en de toevoeging aan de premie-egaliseringsreserve) en de zuivere kostendekkende premie (exclusief de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor het VEV)
Prijsindex	Consumenten Prijsindexcijfer Alle Huishoudens van het Centraal Bureau voor de Statistiek
Private equity	Risicodragende beleggingen in niet op de beurs genoteerde ondernemingen
Prognosetafel	Overlevingstabel waarbij rekening wordt gehouden met de verwachte ontwikkeling van de overlevingskansen
Rating	Aanduiding van de kwaliteit van een lening
Reële rente	Nominale rente minus inflatie

Rekenrente	De rente waarmee de pensioenverplichtingen contant gemaakt worden en/of worden opgerent
Renterisico	Risico van waardestijging (voorziening pensioenverplichtingen) of waarde-daling (vastrentende waarden) als gevolg van daling respectievelijk stijging van de rente
Reservetekort	Het fonds heeft een reservetekort indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad
RTS	Rentetermijnstructuur: rentecurve gebaseerd op het renteniveau bij verschillende looptijden
Securities lending	Uitlenen van beleggingstitels tegen vergoeding
SER	Sociaal-Economische Raad
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation, een Europese richtlijn die eisen stelt aan de transparantie over toepassing van ESG
SIRA	Systematische Integriteit Risico Analyse
SLA	Service Level Agreement
Sleutelfunctie	Functies voorgeschreven in de IORP II-richtlijn: de actuariële functie, de risico-beheerfunctie en de interne audit functie
Sleutelfunctiehouder	Eindverantwoordelijke voor een van de drie sleutelfuncties
Sleutelfunctievervuller	Uitvoerder van een van de drie sleutelfuncties
Solvabiliteit	Vermogen van het fonds om op lange termijn aan de pensioenverplichtingen te kunnen voldoen
SPR	Solidaire Premieregeling
SRD II	Shareholders Rights Directive II: Europese richtlijn voor aandeelhouders-betrokkenheid
Swap	Financieel instrument waarbij met een tegenpartij wordt afgesproken 2 zaken te ruilen, bijvoorbeeld de lange rente tegen de korte rente
TBI-grens	Beleidsdekkingsgraad die wettelijk minimaal nodig is voor volledige toeslag-verlening (toekomstbestendig indexeren)
Technische voorzieningen	De voorziening pensioenverplichtingen
Toeslagverlening (indexatie)	Verhoging van pensioenaanspraken en -rechten
Transitie-FTK	Financieel toetsingskader dat van toepassing is in de periode tot de overgang op het nieuwe pensioenstelsel
UFR	Ultimate Forward Rate: rente die vanaf 2012 wordt toegepast bij de RTS van DNB. De rentes voor looptijden langer dan 20 jaar worden vastgesteld volgens een vastgestelde weging van de euro-swaprente en deze UFR
UPO	Uniform Pensioenoverzicht
URM	Uniforme Rekenmethodiek, gebruikt bij de navigatiemetafoor
Valutarisico	Risico van waardedaling als gevolg van wijzigingen in de valutakoersen
Valutatermijncontract	Transactie waarbij valuta op termijn worden verkocht om het valutarisico te vermijden
Vastrentende waarden	Verzamelnaam voor beleggingen met een in beginsel vaste rentevergoeding en vaste looptijd
Vereist eigen vermogen (VEV)	Het fonds dient, inclusief het MVEV, een buffer aan te houden voor het opvan-gen van beleggings- en verzekeringstechnische risico's
VITP	Vereniging Intern Toezichhouders Pensioensector
Vooroverlijden	Overlijden vóór de pensioendatum
Voorziening pensioenverplichtingen	Contante waarde van de pensioenverplichtingen
Waardeoverdracht	Overdracht van de contante waarde van pensioenaanspraken bij verandering van werkgever en pensioenregeling
WKNL	Wolters Kluwer Holding Nederland B.V. en haar gelieerde ondernemingen, die onder de werkingssfeer van de uitvoeringsovereenkomst vallen
Zakelijke waarden	Verzamelnaam voor beleggingen in aandelen, vastgoed en andere risicodra-gende beleggingen